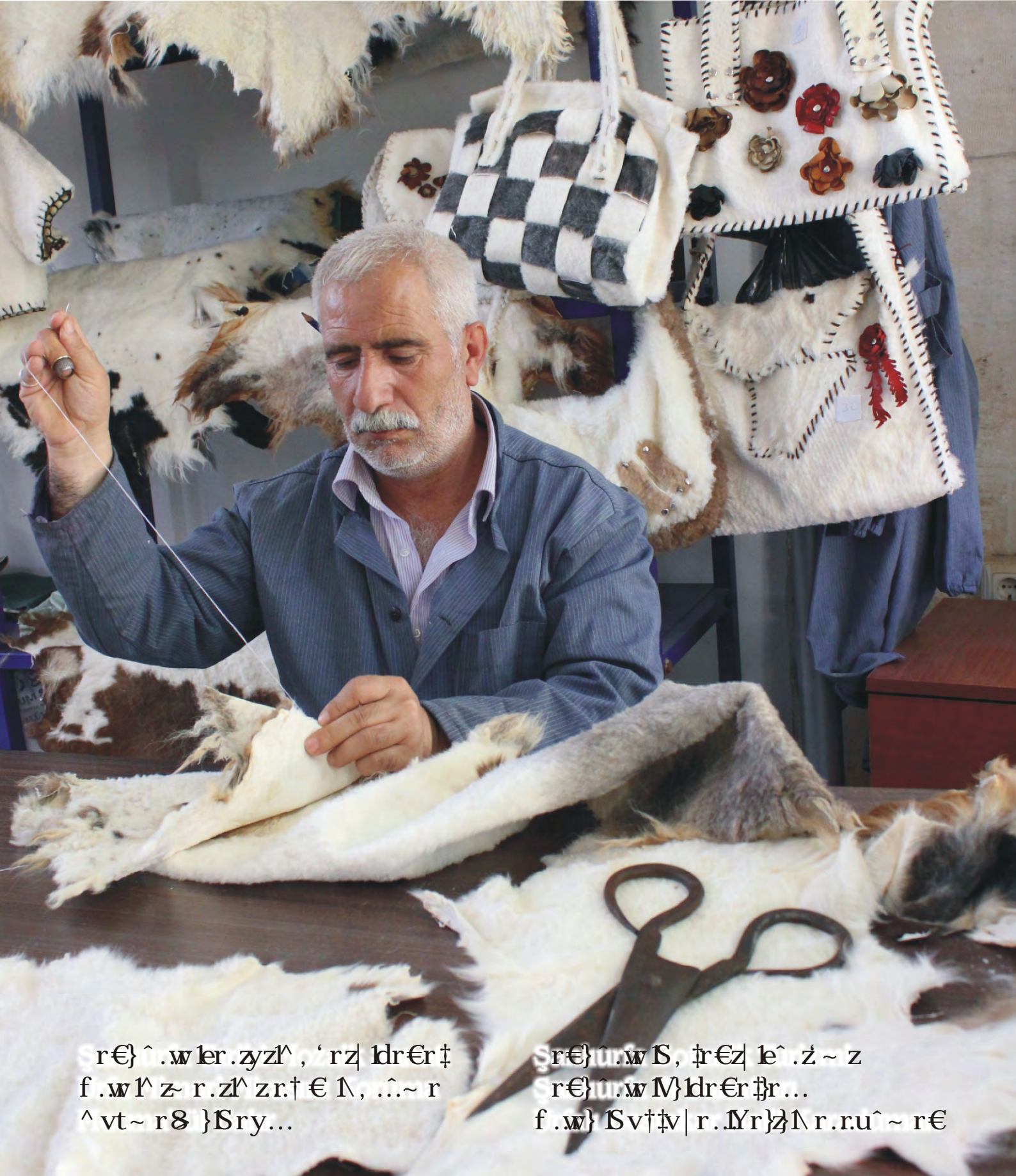

Şanlıurfa

kültür sanat tarih ve turizm dergisi

ISSN 1308-3449

Şanlıurfa'nın kültür, sanat, tarih ve turizm alanındaki gelişmelerini ve değerlerini tanıtmaya yönelik olarak hazırlanan bu dergi, her yıl üç sayı halinde yayımlanmaktadır. Derginin yayıncısı Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölgesi'dir.

Şanlıurfa'nın kültür, sanat, tarih ve turizm alanındaki gelişmelerini ve değerlerini tanıtmaya yönelik olarak hazırlanan bu dergi, her yıl üç sayı halinde yayımlanmaktadır. Derginin yayıncısı Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölgesi'dir.

**Vakıfların memleketimizin
önemli bir servetini
oluşturduğu herkesçe
bilinmektedir.**

**Bu servetten millet ve
memleketi gerektiği şekilde
faydalandırabilmek için
bütün Bakanlar Kurulunun
ve hatta yüce Meclisin bu
hususu önemle inceleyerek
bu büyük müessesenin
harap olmaktan
korunmasını ve memlekete
faydalı bir hale getirilmesini
temenni ederim.**

Şanlıurfa

kültür sanat tarih ve turizm dergisi

Yıl: 3 Sayı: 8 - Eylül 2010

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

SAHİBİ

Nuri OKUTAN
Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Şükrü ÜZÜMCÜ

EDİTÖR

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI

Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU

Naci İPEK
M. Hulusi ÖCAL
Abdullah BALAK
Mehmet OYMAK
Mahmut KARAKAŞ
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

ŞURKAV YÖNETİM KURULU

Nuri OKUTAN (Şanlıurfa Valisi)
Bahri TİRYAKİ (Vali Yardımcısı)
Alaaddin ÇATALTAŞ
Mehmet ERDEM
Abdullah BALAK
Zeki ERDEM
M. Sait AKGÜN

SEKRETERYA

Salih KAPLAN

İLETİŞİM

ŞURKAV İdare Merkezi
Balıklıgöl Civarı 1252. Sokak No:10
ŞANLIURFA
Tel : 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org

Ön Kapak Fotoğraf

S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
El Sanatları Merkezinde Kürkçü Ustası

BASKI

Tel: 0.414 314 14 68 - Şanlıurfa
www.elifmatbaasi.com

İÇİNDEKİLER

2

SUNUŞ

Nuri OKUTAN Şanlıurfa Valisi

3

Şanlıurfa'nın Tarihi Mozaik Sanatına
Kısa Bir Bakış

Doç. Dr. Mehmet ÖNAL

8

Şanlıurfa'nın Tarihi Mirasını Korumanın
Neresindeyiz

Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU

19

Soyuttan Somuta Mecma'-ül Bahr
Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

25

Urfalı İki Meşhur Pehlivan
Mehmet KURTOĞLU

29

Şanlıurfa'nın Doğal Bitki Zenginliği
ve Botanik Turizmi
Doç Dr. Hasan AKAN

35

Kültür ve Turizm Şehri Şanlıurfa'da
El Sanatları
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

45

Bir Urfa Çelebisi Bir Bilge İnsan
Mehmet Hulusi ÖCAL
İbrahim TEZÖLMEZ

49

Urfa'da İranlı Bir Evliya
"Bediüzzaman Ahmed El-Hemedani"
Selahattin Eyyubi GÜLER

51

O Bir Yusuf'tutan...
Abdullah Rezzak ELÇİ

54

Urfalı Bestekarlar Halil KARADUMAN
Abdullah BALAK

63

ŞURKAV'da 3 Yeni Yayın
ŞURKAV'dan Yeni Bir Tarihi Ev Restorasyonu

64

Dede Garkın Sempozyumu

Nuri OKUTAN
Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

ŞANLIURFA'DAN SELAM

Şanlıurfa; dünyaya kültür, medeniyet ve inançlar kompozisyonu sunan benzersiz bir coğrafyada yer almaktadır. Ürettiği değerler hasebiyle, kültür ve medeniyet merkezi olarak tarihteki yerini almıştır. 11.500 yıllık geçmişi ile tarihi yeniden yazdıran Göbeklitepe kalıntıları, kendine özgü mimarisiyle Harran evleri, her metrekaresi 5000 adet taştan oluşan Haleplibahçe Mozaikleri ile kültürün ve sanatın zirvesine çıkan Şanlıurfa, bölgesine hep ışık saçmıştır.

Maddi manevi kültürlerin kaynaştığı ve herkesin gönül huzuru içinde birlik ve beraberlikle yaşadığı Şanlıurfa her zaman zenginlikler, güzellikler üretmiş ve o güzellikleri bölgeyle paylaşmıştır.

Sahip olduğu potansiyel ve değerler; tarihte bu bölgeyi nasıl bilim, sanat, kültür ve medeniyet merkezi yaptıysa, bugün de Şanlıurfa bu yüksek potansiyeli avantaja dönüştürmeye, tarihteki önemli yerini tekrar almaya aday bir şehirdir. Bu potansiyelini değerlendirme ve gelişim yolunda emin adımlarla yürümeye başlamıştır.

Bu kadar zenginliğin bir arada bulunduğu başka bir coğrafya zor bulunur. Burada yaşamış her inanç ve kültürü canlandırmak, ihya etmek ile mümkün olacaktır. Çünkü burada yaratılmış olan kültür ve medeniyetin ortaya çıkmasında, burada yaşamış olan her inanç topluluğunun çok önemli katkısı olmuştur.

Ulusal kültürümüzün temel unsuru halk kültürünün en önemli ögesi olan el sanatlarını canlandırmak için "Şanlıurfa El Sanatlarını Geliştirme, Üretim, Tanıtım ve Eğitim Projesi"ni 2010 yılında uygulamaya koyduk. Unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarının canlandırılması ve yaşatılması için "Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi" açarak ilk etapta sekiz meslek dalında eğitim vermeye başlandı.

Anadolu'nun Müslümanlaşmasını sağlayan 13. yüzyılın önemli şahsiyetlerden biri olan ve bölgede, gerek haçlılara karşı, gerek diğer Müslüman olmayan unsurlara karşı hem manevi hem de maddi olarak mücadele vermiş bir kişi olan Dede Garkın'ı anma sempozyumu düzenledik. Bu manevi büyüğümüzün Irak'ta, İran'da Suriye'deki bağlılarını Şanlıurfa'da ağırladık. Onların birbirlerini tanımalarını sağladığımız bu organizasyon bir medeniyetler buluşması örneğidir.

Geçmişte bölgesini ve dünyayı aydınlatan Şanlıurfa'nın, gelecekte de zengin potansiyeliyle her alanda tekrar ışık saçacağına yürekten inanıyorum.

Tarih boyunca kültürel zenginlikler üretmiş, bu zenginliği hayatına, estetiğine, sanatına, mutfağına, musikisine, el sanatlarına katmış bir şehrin varlıklarının tespit edilerek yaşatılması ve geliştirilmesi gerekiyor. İşte bu dergi böyle bir misyonu üstlenmiş oluyor. Derginin hazırlanmasında emeği geçen tüm arkadaşlarımı kutluyorum.

Sevgilerimle...

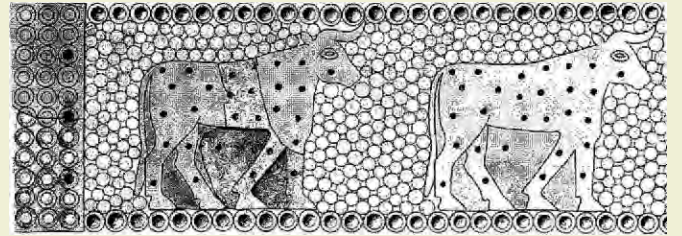

R_] Z c VR_ Z 1
eRc Y 1
^ ` kR \ ldR_ ReZ_ R1
\ ZIRSR\ Z

U, ?U.?^ vy~ v+D_R]
Yr..r€b€%o.izv+z
W€NuvszE+M| }v+z
R.|v. }, {zS } ~ Sr |r€

Duvar mozağının ilk şekli olan “konik mozaik”, Urfa’nın Siverek İlçesinde yer alan Hassek Höyük ve Urfa’nın Birecik ilçesindeki Hacnebi Tepesi’nde bulunmuştur. Hassek Höyük’ün 5. tabakasındaki yapılardan bazılarının duvarları mozaik ponolarla bezelidir. Burada, pişmiş topraktan yapılan konik çiviler duvarda çamur sıvaya gömülerek figürler oluşturulmuştur. Kismen korunan panolardan birinde, sağa doğru yürüyen boğalar tasvir edilmiştir (Fotoğraf 1). Hassek Höyük ve Hacnebi Tepesi’nde bulunan pişmiş toprak konik mozaik çiviler günümüzde Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi’nde sergilenmektedir (Fotoğraf 2). Bu türde bezeme Güney Mezopotamya’ya özgü bir anlayışın ürünü olup, M.Ö. 3300’lerden itibaren Uruk kentinin tapınaklarının duvarlarını süslemeye başlamıştır. Anılan bezeme, Sümer kültürünün yayılmasıyla birlikte, Kuzey Mezopotamya’ya Hassek Höyük ve Hacnebi Tepesi’ne kadar ulaşmıştır.

Yapılan mevcut kazılarda Uruk Döneminden Yeni Asur Dönemine kadar Urfa ve çevresinde herhangi bir taban mozağına henüz rastlanılmamıştır. M.Ö. 9. yüzyılda ise Urfa çevresinde, Tille Höyük (Adıyaman) ve Ziyaret Tepesi’nde (Diyarbakır) yeni bir mozaik tekniğiyle

Fotoğraf 1: Yürüyen boğalar, konik mozaik, Hassek Höyük (Sevin 2003: 111)

Fotoğraf 2: Konik mozaik, Hassek Höyük, Şanlıurfa Müzesi.

karşılaşılr; çakıl taşı mozaik. Bu dönemde, nehir ve çaylardan toplanan renkli çakıl taşlarıyla taban mozaikleri yapılmıştır. Anılan mozaik üslubu daha önce M.Ö. 2. binde Mezopotamya'da Mira'da, M.Ö. 9. yüzyılda Suriye'de Til Barsip, Tell Ahmar ve Aslantaş yerleşimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Gordion'da ise M.Ö. 8. yüzyılda kapalı mekân megaronda çok renkli ve çok desenli mozaik taban döşeme olarak görülmektedir.

Fotoğraf 3: Siyah beyaz çakıl taşı mozaik döşeli avlu, Ziyaret Tepe (www3.uakron.edu/ziyaret)

Tille Höyük'de binanın avlusu çift renkli çakıl taşı mozaikle döşelidir. Mozaikte, beyaz ve siyah renkli kare bölümler dama deseni şeklindedir. Ziyaret Tepe'de de açık mekân işlevli 2 ve 22 no'lu mekânların tabanı da çakıl taşı mozaikle döşenmiştir (Fotoğraf 3). Mozaik deseni beyaz siyah çift renk olup, Tille Höyük'de görülen mozaığe benzerdir.

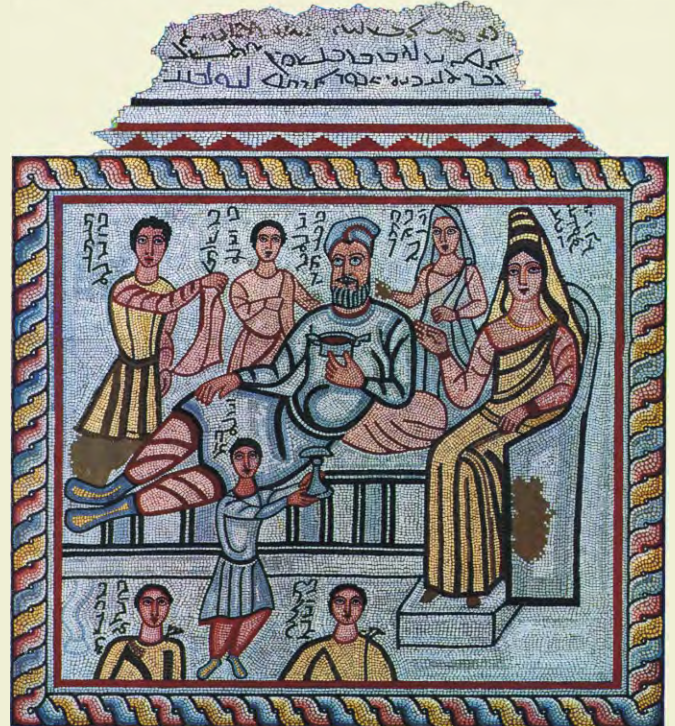
Çakıl taşı mozaikten, Helenistik dönemde (M.Ö. 3-2) taşın kırılması ve kesilmesiyle yapılan tesseralı mozaığe geçiş olmuştur. Yeni mozaik türü Urfa çevresinde M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren Kommagene'de Samosata şehrinde (Samsat Höyük) Mitridates sarayında ve Arsemeia'da tören salonu mozaiklerinde görülmektedir. Kazılarda meydana çıkarılan üç mozaikten, bakışumlu (antitetik) çift yunus balığı ve sivri dipli Rhodos amphorası betimli olanı günümüzde Adıyaman Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Bu mozaığın yapım özelliği olarak, tesseraların merkezden kenarlara doğru büyümesi görülür. Panonun merkezinde 2mm ebadında olan tesseraların kenara doğru 1cm kadar büyüdükleri izlenilmektedir.

Samosata'nın su altında kalması, Edessa'da da nekropol mozaikleri haricinde, Roma dönemi mozaiklerinin henüz meydana çıkarılmamış olması nedeniyle, bu iki kent arasındaki sanatçı dolaşımı henüz bilinmemektedir.

Fotoğraf 4: Orpheus tasvirli Edessa (Urfa) mozaığı, (www.flickr.com/photos/mharrsch/page463)

Edessa mozaiklerinde dört adet mitolojik figürlü mozaik haricinde, aile fertlerinin tasvir edildiği görülmektedir. Edessa'nın nekropolünde bulunan bu mozaiklerdeki figürler sosyal içerikli olup, giyim kuşamda yerel giysiler görülmektedir (Fotoğraf 5). Edessa (Urfa)'da günümüzde bilinen en erken tesseralı mozaik Roma İmparatorluğu'nun vasal krallığı olan Osrhoene krallığı dönemine (M.S. 194 yılına) tarihlenen Orpheus (Orfeus) tasvirli mozaiktir (Fotoğraf 4). Günümüzde Dallas Sanat Müzesi'nde sergilenmekte olan bu mozaikte Barsaged adında mozaik sanatçısının adı Suryanice harflerle yazılıdır. Lir çalan Orpheus'un etrafına toplanan çeşitli hayvanlar müziği dinlerken tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 5: Cenaze şöleni mozaığı (zeydallat ve ailesi- Segal 1970: Pl.2)

Osrhoene krallığı mozaiklerinden, bulunduğu yer kaydı olanların tamamı, Şanlıurfa'nın Eyyubiye, Yakubiye ve Şehitlik (Çamlık) mahallelerindeki nekropol alanında bulunmuştur. Bu nekropol alanları Edessa şehrini güney ve güney batıdan, kuzey ve kuzey batıdan kuşatmaktaydı. Bu mozaiklerin bir kısmı Şanlıurfa Arkeoloji Müzesinde, bir kaçı in situ, birkaçı il dışında Türkiye'deki müzelerde, bazıları yurt dışında, bazıları da kayıp olup, nerede oldukları bilinmemektedir. M.S. 2. ve 3. yüzyıla tarihlenen bu nekropol mozaiklerini üç guruba ayırabiliriz:

- a. Mitolojik figürlü nekropol mozaikleri
- b. Aile tasvirli nekropol mozaikleri
- c. Geometrik desenli nekropol mozaikleri

Edessa nekropol mozaikleri Estrangelo Suryanice yazıtlıdır. Figürlerin yerleştirilişinde derinlik görülmez. Üslubunda cepheden verilmiş aile fertlerinin renkli ve süslü doğulu tarzda giysiler içinde, hiyerarşik düzende betimlendikleri görülür. Yetişkin erkekler sakallı olup, sakin ve dingin yüz ifadesine sahiptir. Bazı mozaiklerde erkekler frig başlıklıdır. Erkekler, dizlere kadar inen uzun bir üst giysi ve bunun altında genel olarak şalvarla tasvir edilmişlerdir. Bazen pantolon da giyilmektedir. Pantolonlar bazen geniş bazen ise dar olarak görülmektedir.

Kadınlar himation (pella-ehram) altında bol nakışlı ve süslü uzun kollu tunikler giymektedirler. Saçları örgülü olup, başlıklı veya başörtülü de olsa, yüzleri açıktır. Kadınlar genel olarak, tepeye doğru incelenerek yükselen farklı renklerde birden çok şeritli yüksekçe başlık (köfü) giymiştir. Bu yüksekçe başlıkların maddi refahın göstergesi olduğu ifade edilir. Başlıkların üstünde örtü (yaşmak-duvak) yer alır. Nekropol mozaiklerinde figürlerde yerel üslup özelliği görülmesine karşın, panoların kuşak ve bordürlerinde ikili örgü kuşağı, testere dişli üçgen dizisi, testere dişli çizgilerin oluşturduğu eşkenar dörtgen desenler ve düz çizgi çerçeveler Roma İmparatorluk üslubu geleneğindedir. Bu nedenle, Roma imparatorluk stiline geometrik desenlerini kullanan mozaik sanatçıları, Roma İmparatorluk stiline figür ve giysilerini de tuvaline dizmiş olmalıdır. Osrhoene krallığı mozaiklerinden günümüze kadar bilinenler nekropol mozaikleridir. Henüz, anılan krallığın saray veya villalarını bezeyen mozaikler ele geçmemiştir. Balıklıgöl çevresinde ve Urfa kalesinde kazılar yapıldığında, saray ve villa mozaiklerinin de bulunacağı olasıdır.

Edessa'da, Osrhoene krallığı'nın villa mozaikleri henüz ele geçmemesine karşın, Doğu-Roma İmparatorluğu üslubunda M.S.6. yüzyıla tarihlenen villa mozaikleri bulunmuştur. Haleplibahçe

mevkiinde Amazonlar Villası'nın tabanının süsleyen bu mozaikler 2006-2008 yıllarında Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında yapılan kazı çalışmalarında meydana çıkarılmıştır.

Amazonlar Villası, simetrik yerleştirilen iki iç avlu arasında yer alan dikdörtgen planlı büyük bir salonun etrafına dizilen odalardan oluşur. Koridor mozaığı, Akhilleus'un bebekliğinden Truva (Troia) savaşına gidişine kadar geçen süreden sahnelerin anlatıldığı tasvirlerle, ana salonunun taban mozaığı Argos ve Opora figürleri, avlanan soylu figürü, kuşlar ve bitkisel desenlerle bezelidir. Çalışma odasının mozaığı Ktisis büstü, dinlenme odasının mozaığı Zebra götüren zenci betimlidir. Konuk odası ise amazonların avlanmasının tasvir edildiği mozaikle döşelidir. Mozaik dekorasyonu, kuzey ve güney iç avlunun çeşme havuzunda düz beyaz, güney havuzda düz beyaz ve geometrik desenlidir.

Mozaikte desen ve figürlerin fonunu oluşturan beyaz tesseralar, balık pulu biçiminde döşenen kafes desenleri biçimindedir. Mozaik tesseraları oldukça küçük ebatlıdır. Tessera sayısı bazı odalarda 10 cm. de 490 tesseraya ulaşmaktadır. Bu nedenle, anılan mozaik tespit edilen en küçük tesseralı mozaiktir. Mozaik kompozisyonu, oda merkezinde dikdörtgen pano bunun etrafında figürlü veya geometrik bordür dizilimi şeklindedir. Gerek bu tip tessera dizilişi, gerekse av sahneli mozaiklerde merkezi figür etrafında diğer figürlerin avlanmasının tasvir edildiği mozaikler M.S.5.-6. yüzyıllarda Antiocheia, İstanbul, Apameia ve diğer antik kentlerde de yaygın olarak görülmektedir.

Haleplibahçe mozağında figürlerin gövde hatları ayrıntılı olarak işlenmiştir. Renk tonlarıyla vücut hatları birbiri içinde eritilip figürlerin dış çizgisi (kontur) kaybedilmiştir. Bunun en güzel örneği Amazonlar kraliçesi Penthesilea'nın binili olduğu atın gövdesinde görülmektedir (Fotoğraf 6). Burada, atın gövde ayrıntıları belirtilmiş olup,

Fotoğraf 6: Amazonlar kraliçesi ve atı, Amazonlar Villası.

Fotoğraf 7: Ölmek üzere olan yaralı aslan, Amazonlar Villası.

renk tonlarıyla hatlarda yuvarlaklık, derinlik de sağlanmıştır. Hem Amazonlarda hem de hayvanlarda yüz ifadesi etkili biçimde belirtilmiştir. Örneğin ölmek üzere olan yaralı aslanın acı çeker hali yüzünde ve gözlerinde açıkça izlenmektedir (Fotoğraf 7). Dışa vurumculuk belirgindir.

Fotoğraf 8: Hayvan tasvirli mozaik, Ş.Urfa Müzesi

Edessa'da Doğu-Roma İmparatorluğu'na ait M.S. 5.-6. yüzyıla ait kilise taban mozaikleri de bulunmuştur. Harran kapı yakınında bulunan bir mozaikte, düz siyah çizgi ve siyah zeminde çok renkli ikili örgü kuşağının çerçevelediği dikdörtgen panoda farklı yönlere dönük iki sahne yer alır (Fotoğraf 8). İlk sahnede yaban keçisi kovalayan aslan ve ağacın arkasından bu sahneyi izleyen sola dönük bir boğa tasvir edilmiştir. İkinci sahnede, bir ağacın etrafında bakışlı duran geyik ile boğa ve solda sahneye sırtını dönük geyik betimlenmiştir. Bu mozaikte hareketlilik ve sakinlik bir arada verilmiştir. Mıct köyünde 2008 yılında yapılan otoban kazısı esnasında bulunan bir kilise taban mozaikinde ise kesişen daireler ve kesişen altıgenlerin de görüldüğü geometrik desenler ve Suryanice yazıt mevcuttur. Urfa'nın ilçesi

Viranşehir'de Yolbilen Köyü'nde bulunan kaya mezarı mozaik döşelidir. Çeşitli hayvanların ve insan büstünün tasvir edildiği bu mozaikte, kırmızı zeminde testere dişli siyah üçgenlerin çerçevelediği diskte sekiz satırlı M.S. 562 tarihli Suryanice yazıt yer alır (Fotoğraf 9). Şanlıurfa, mozaikte günümüzden 5 bin yıl önceye uzanan bir geçmişe sahiptir. Osrhoene krallığı döneminde kendi yerel üslubunu da oluşturmuştur. Şu an Dünya'nın hangi müzesinde Edessa işi bir mozaik parçası görülse, kolayca tanınmakta ve menşei olarak Edessa/Urfa işaret edilmektedir.

Son yıllarda Haleplibahçe mevkiinde bulunan İmparatorluk üslubundaki mozaikleriyle de, mozaik sanatında önemli bir yeri olduğunu göstermiştir. Şanlıurfa mozaikleri, şehrin tanıtımına Göbeklitepe eserleriyle birlikte büyük katkı da sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

N. Aydemir, S. Çokoğullu, N.Dervişoğlu, "Haleplibahçe 2007 Yılı Mozaik Kurtarma Kazısı" AİEMA-

TÜRKİYE IV. Uluslar arası Türkiye Mozaik Köprüsü Sempozyum Bildirileri "Geçmişten Günümüze Mozaik Köprüsü" Ed.M.Şahin (Bursa 2008).

Balty J., La Mosaique de Sarrin (Osrhoene) (Paris 1990).

Bohm-Blancke M.R. "Hasek Höyük 1983" VI.Kazı Sonuçları Toplantısı, 16-20 Nisan 1984 İzmir.

Cimok F., Mosaics in İstanbul, (İstanbul 2005)

Çelik B.-Güler S. "Edessa Mozaikleri" Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir (Ankara 2002): 182-188

Bingöl O. Malerei und Mozaik der Antike in der Türkei (1997)

Dunbabin K.M.D., Dunbabin, Mosaics of the Grek and Roman World, (Cambridge 1999)

Healey, John, F. "A New Syriac Mosaic Inscription", Journal of Semitic Studies, Vol. 51/2, (2006)

French D.H., "Tille" VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 20-24 Mayıs 1985 (Ankara 1986)

Kürkçüoğlu C., Karahan Kara Z., Adım Adım Viranşehir (Şanlıurfa 2005)

Matney T., "Fifty preliminary report on excavation at Ziyaret Tepe 2001 season" 24. Kazı Sonuçları Toplantısı I. 27-31 Mayıs 2002 Ankara.

Piccirillo M., The Mosaics of Jordan, (Amman 1997).

Segal, J. B., Edessa, Blessed City, (Oxford, 1970)

Segal, J.B., Edessa (Urfa)Kutsal Şehir, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul, 2002)

Sevin V., Anadolu Arkeolojisi (İstanbul 2003).

Stain G., "1994 Excavations at Hacinebi Tepe" XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, 29 Mayıs-2 Haz. 1995 Ankara. Yıldız S., Urfa Mozaikleri albümü, Edi. İ.H.Karaca, M.S.Rızvanoğlu (Şanlıurfa 2008)

Ziyaret Tepe: www3.uakron.edu/ziyaret

Zoroğlu L., "Samosata. Ausgrabungen in der kommagenischen Hauptstadt" Gottkönige am Euphrat: Neue Ausgrabungen und Forschungen in Kommagene, ed. Jörg Wagner, (2000): 75-83

Fotoğraf 9: Viranşehir'de Yolbilen Köyü'nde bulunan kaya mezarı mozaïği. Fotoğraf: A. Cihat Kürkçüoğlu

Fotoğraf 10: Abgar Mozaïđi, 1979 yılında Şehitlik mahallesindeki çamlık tepesinde mezar odasının zemininde bulunan bu mozaik, 1981 yılında Drijvers tarafından yayınlanmıŐtır. Bu mozaikteki yazılarda tarih verilmemiŐtir. II. yüzyılın sonlarıyla III. yüzyılın ilk yarısına ait Edessa Mozaikleri ile benzerlik görülmektedir. Üstte ortadaki kişi Kral Abgar'dır. Fotoğraf: A. Cihat Kürkçüoğlu

f .w l^ z r .z l^ z r.† € 1 \\, ..^~ r€ €1_ v.v.† z€uv€ P

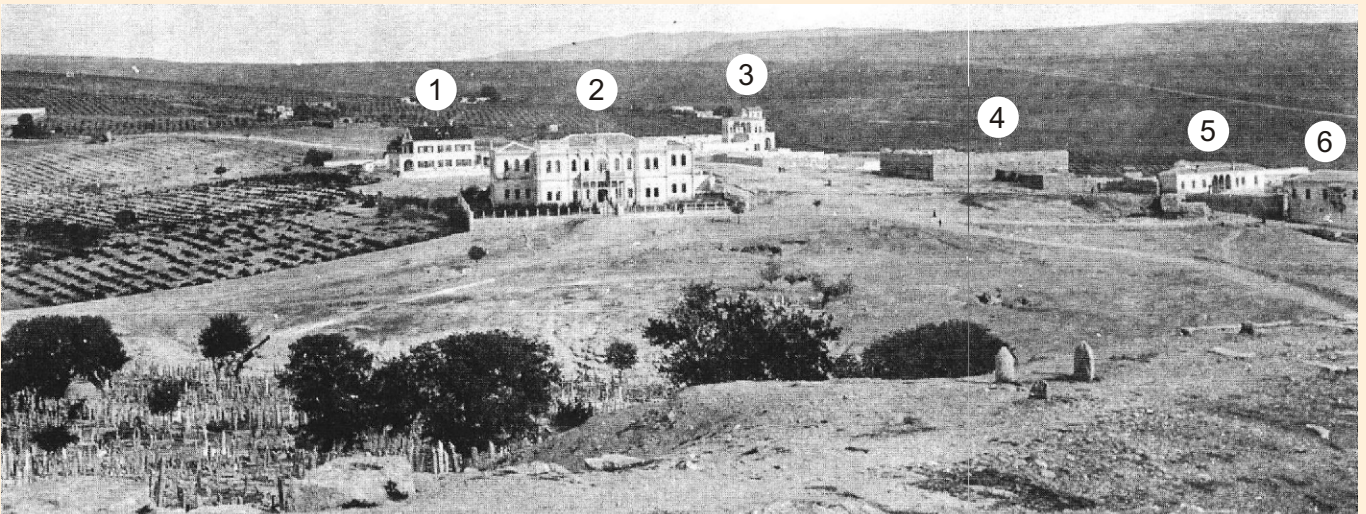
j .u?U, ?U.?R?ITyr †N öc\ áö` |f
Yr..r.€b€z%a.†zv†zW€>Vuvsz€†W| }†z
dr€†ler.zyz } ~ D .?b€†z

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarımızın korunması konusunda Cumhuriyet boyunca bir takım idari ve yasal düzenlemeler yapılmış ise de, ilk koruma fikrinin oluştuğu 1880'li yıllardan günümüze kadar geçen süre içinde korumacılığın çok olumlu bir düzeye geldiği söylenemez.

Cumhuriyetin ilk 30-40 yılında yurt genelinde olduğu gibi Urfa'da da, gerek halkın yeteri kadar bilinçlendirilmemiş olması, gerekse ülkenin ekonomik durumu gibi nedenler taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında maalesef arzu edilen sonucu doğuramamıştır.

Osmanlı Valileri Ethem Bey ve Nusret Bey ilk korumacı valiler...

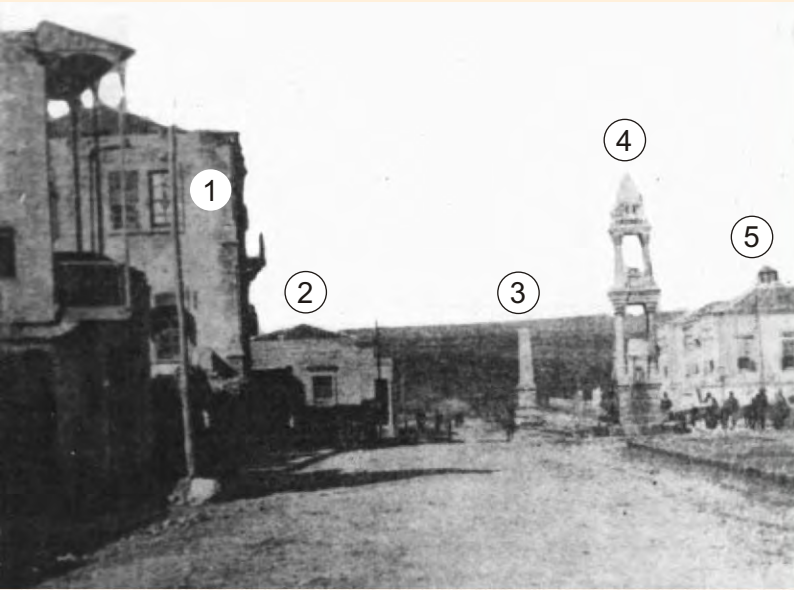
Yakın tarihimizde Şanlıurfa'da modern anlamdaki ilk imar hareketi 1903 yıllarında valilik yapan Ethem Bey zamanında başlamıştır. Ethem Bey, bugünkü Köprübaşı semtine adını veren Hacıkâmil Köprüsü ile üzerindeki han ve dükkânları Urfa eşrafından Hacı Yusuf Kâmil Efendi'ye yaptırarak şehrin Karakoyun deresini aşip kuzeye doğru gelişmesi gerektiğine işaret etmiştir. Günümüzde Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi olarak kullanılan Millet Hastanesi'ni de Karakoyun Deresi dışında, o zamanlar şehrin oldukça uzağında sayılan bir yere inşa ettirmiş olması, Ethem Bey'in şehircilik anlayışının ileri bir düzeyde olduğunu göstermektedir. (Fotograf 1).

Fotograf 1: 1. Dr. Fisher'in evi. 2. Millet Hastanesi. 3. Kürkçüzade Osman Efendi Evi (Bugünkü Dedeman Oteli yerinde). 4. Ermeni Şişko'nun Evi. 5. İsviçre Misyoner Hastanesi. 6. Kürkçüzade Mahmut Nedim Efendi Konağı.

Ethem Bey'in teşvikleri ile başta Mahmut Nedim Efendi (Kürkçüoğlu) olmak üzere şehrin birçok ileri geleni, birer saray güzelliğindeki konaklarını, evlerini Karakoyun Deresi dışında, o zaman şehrin merkezinden uzak ve ıssız bir yer olan şehrin kuzey yakasına inşa ederek Urfa'nın bu yöne doğru gelişmesinin öncülüğünü yapmıştır.

Ethem Bey'in Urfa'nın eski kent dokusunu olduğu gibi koruyarak gelişmeyi Karakoyun Deresi'nin kuzeyine doğru kaydırma fikrini Mutasarrıf Nusret Bey'de benimseyerek şehirleşmeyi bu yöne doğru geliştirmiştir. Nusret Bey 1917 yılında, Hacı Kâmil Köprüsünü kuzeye doğru bağlayan Mustafa Kemal Paşa Caddesi'ni açarak refüjünü çiçeklerle donatmış ve bu cadde üzerine Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi ve Harb-ı Umumi Şehitleri Anıtı'nı yaptırmıştır. (Fotograf 2).

Fotograf 2: 1. Vali Konağı (Bugünkü Cebeci İşhanı yerinde).
2. Ömer Edip Kürkçüoğlu Evi. 3. Harb-ı Umumi Şehitleri Anıtı.
4. Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi.
5. Hükümet Konağı (Bugünkü İl Kültür Turizm İl Müdürlüğü Binası)

Bu cadde ve anıt çeşme, Mustafa Kemal Paşa henüz Atatürk unvanını almadan ve Cumhuriyet kurulmadan O'nun adına Türkiye'de açılan ilk cadde ve ilk anıt olma özelliğine sahip olması bakımından önem taşımaktadır. Hükümet Konağı önündeki kavşakta yer alan Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi 1972 yılında Vali Turgut Sayın tarafından yerinden sökülerek bugünkü yeri olan Diyarbakır-Mardin-Gaziantep yolu kavşağına taşınmıştır.

Modern şehirciliğinin ne demek olduğunu bilen ve yaptıkları çalışmalarla tarihi dokunun korunarak Urfa'nın Karakoyun Deresinden kuzeye doğru tarihi doku dışında gelişmesi gerektiğini işaret eden Ethem Bey ve Nusret Bey'den sonra günümüze kadar uzanan imar çalışmaları çoğunlukla tarihi mimari doku içerisinde ve bu doku tahrip edilerek yürütülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yılları...

Cumhuriyet döneminin ilk Valisi İzzet Bey 1923 yılında, Bediüzzaman mezarlığından Sarayönü'ne kadar olan ve günümüzde Asfalt Yol olarak bilinen refüjlü caddeyi açtırmıştır. (Fotograf 3).

Fotograf 3: Vali İzzet Bey Caddesi doğudan batıya doğru görünüm.
1. Vatan Mektebi (Bugünkü Kız Lisesi yerinde idi)

Bir müddet "Vali İzzet Bey Caddesi" adıyla anılan bu cadde, daha sonra Urfa'da asfaltlanan ilk yol olması nedeniyle "Asfalt Yol" adıyla anılmış, son zamanlarda ise "Fuar Caddesi" ismini almıştır. (Caddeye eski adının verilmesi uygundur).

Tarihi dokuya ilk kazmayı Vali Fuat Bey vuruyor...

Cumhuriyet döneminin ikinci Valisi olarak 1924-1928 yılları arasında görev yapan Fuat Bey'in Balıklıgöl'den Samsat Kapısı'na giden yolu açması tarihi dokuyu bozan ilk imar çalışması sayılmaktadır. 1924 yılından önce şehrin kaleden çekilmiş fotoğrafları incelendiğinde, Fuat Bey'in bu yolu açarken çok sayıda tarihi evi yıktığı anlaşılmaktadır. (Fotograf 4).

Fotograf 4: Kaleden şehrin kuzey-batı kesimine bakış.
(Vali Fuat Bey Caddesi henüz açılmamış durumda)

Fuat Bey'in Urfa'da bir otomobil bile yok iken onlarca tarihi evi yıkarak bu caddeye neden gereksinim duyduğunu anlamak her halde imkânsızdır.

Artık Urfa'da tarihi yapıların yıkılma kaderi başlamıştır. 1939 yılında Belediye mühendisi Himmet Öçmen tarafından Hasan Padişah Camii'nin önündeki yolun açılması sırasında Sakıbiye Tekkesi, Rahimiye Tekkesi ve Hasan Padişah Medresesi başta olmak üzere çok sayıda tarihi ev yıktırılmıştır. (Fotograf 5).

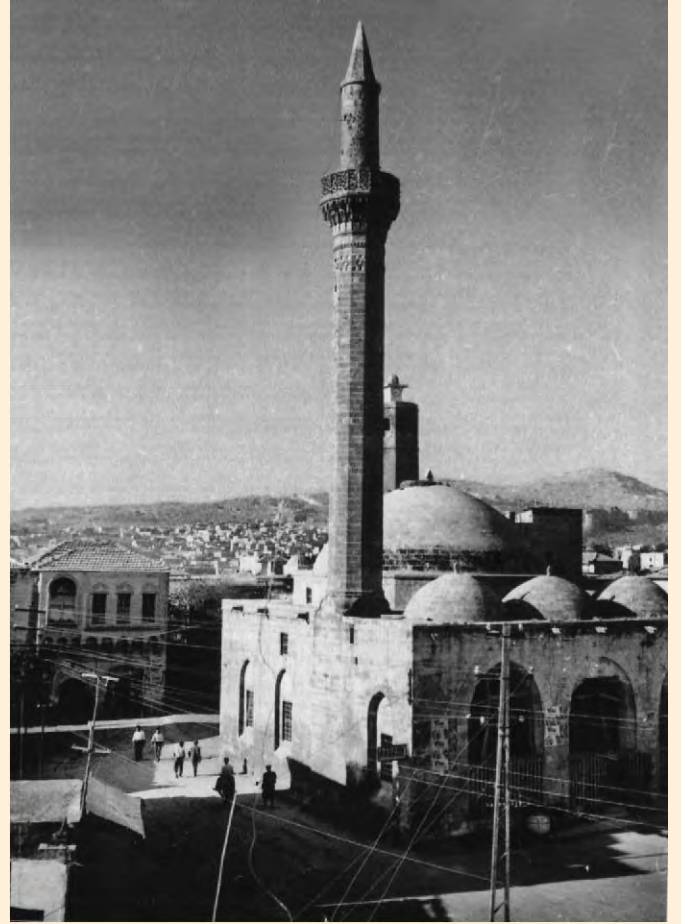

Fotoğraf 5: 1. Rahimiye Medresesi. 2. Hasan Padişah Cami Minaresi 3. Sakıbiye Tekkesi (Yıldız Sarayı Albümlerinden)

Himmet Bey ayrıca, Köprübaşındaki 1903 tarihli Hacıkâmil Köprüsü'nün (taş köprü) batısına bugünkü betonarme köprüyü inşa ederken Hacıkâmil Konağının (bugünkü Doğruiyol Partisi İl Merkezi binası) müştemilatı olan ve fotoğraflarından tanıdığımız çok zarif bir köşkü de yıkmıştır.

Vali Kadri Eroğan şehrin rahatlamasını tarihi dokuyu bozarak sağlamaya çalışıyor...

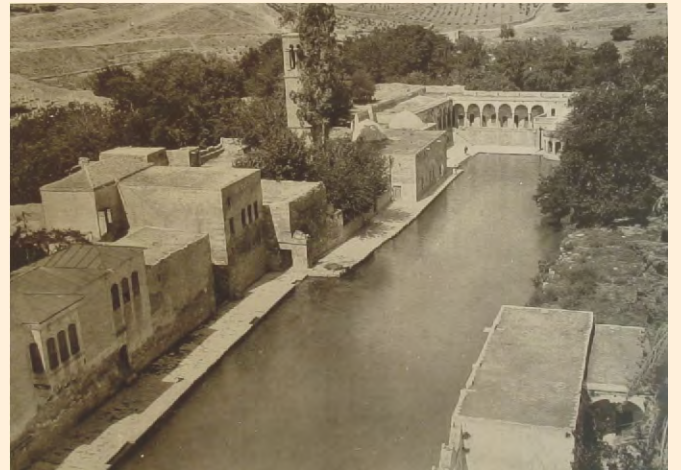
1957-1959 yılları arasında valilik yapan Kadri Eroğan'ın, Fuat Bey'den sonra tarihi mimari dokuyu bozarak yeni caddeler açan ikinci vali olduğu görülmektedir. Eroğan'ın, Karameydanı civarından başlayarak Haşimiye Meydanı'na kadar

Fotoğraf 6: 1950 yılında Kara Meydan Hüseyin Paşa Camii ve sol gerisinde Saraç Salih Efendi Evi

tarihi doku içinde yaptığı yol genişletme çalışmaları sırasında Avşaroğulları evi, Saraç Salih Efendi evi, Kaplamalar evi, Eski Paşa Hamamı ve Kunduracı Pazarında Ağanlara ait evler başta olmak üzere birçok tarihi ev yıktırılmıştır. (Fotograf 6).

Yine aynı yıllarda, Balıklıgöl'ün güney kenarında yer alan ve çoğu Erenler ailesine ait birer yalı güzelliğindeki tarihi evler de ortadan kaldırılmıştır. (Fotograf 7).

Fotoğraf 7: 1932 yılında Halil-ül Rahman gölü ve Güney kenarındaki evleri. (Fotoğraf: A. Gabriel)

Belediyeler tahribata devam ediyor...

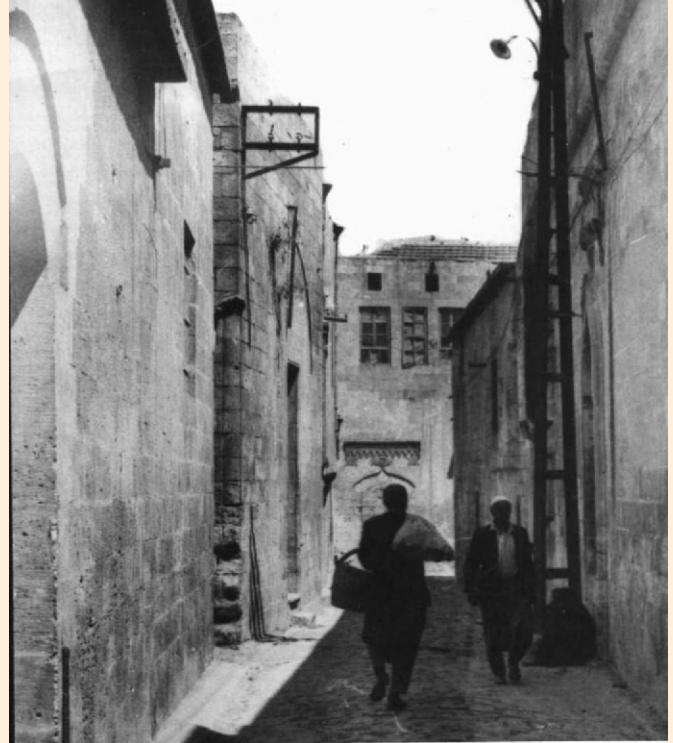
1971-1972 yıllarında Belediye Başkanlığı'nca Balıklıgöl'ün kuzeyindeki tarihi Molla Ali Tetirbesi'ndeki (çıkma sokak) çok sayıda güzel ev yıkılarak Vali Fuat Caddesi'ni Halepli Baçesi'ne bağlayan çok kısa ve gereksiz bir yol açılmıştır. Bu yol açılırken, şehir surlarının güney batı kapılarından olan IV. Murat Kapısı'na da kıyılmıştır. İnanç Turizmi'nin merkezi Balıklıgöl'ün güney kenarındaki evlerin ve bu tarihi çıkma sokaktaki evlerin yıkılmaları yerine, restore edilerek turizmin hizmetine sunulması düşünülememiştir.

1976 yılında, Su Meydanı'ndan Muhacir Çarşısı'na giden Su Meydanı ve Kubbe Mescit sokaklarının Belediye tarafından genişletilmesi amacıyla bu güzergâhta bulunan evlerin yıkımlarına başlanılmıştır. Buradaki evlerin sahipleri kamulaştırma bedellerini az bulduklarından, yıkımların durdurulması için evlerinin tarihi eser olduğunu ileri sürmüşler ve bu konudaki dilekçe ve telgrafları Başbakanlık ve tüm ilgili mercilere göndererek yıkımlarının durdurulmasını talep etmişlerdir.

Bunun üzerine konuya el atan Kültür Bakanlığı, Urfa Müzesi Müdürlüğü'ne gönderdiği bir talimatla yıkımların durdurulmasını ve söz konusu sokaklardaki evlerden tescile değer olanların raporlarını istemiştir. O zaman yürürlükte olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nda tescil raporlarının arkeolog, sanat tarihçisi ve mimar gibi elemanların yer aldığı bir kurul tarafından hazırlanması gerektiği belirtilmiş olmasına karşın, 1976 yılında müzede görevli tek arkeolog tarafından bu güzergâhtaki 13 ev ile ilgili olarak hazırlanan rapor, fotoğraf, kroki ve anıt fişleri Ankara'daki Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na sunulmak üzere Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Anılan Kurul tarafından incelenen 13 ev, korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiş ve böylece yıkımlar durdurulmuştur. Ancak, aceleye getirilen bu tespit Abamorlar evi, Muhacir Çarşısı'ndaki Eski Kuyumcu Pazarı'nın bir kısmı, Aslanlı Han ve çevresindeki bazı hanların tescil raporları hazırlanmadığından bu yapılar Belediyece yiktirilmiştir.

1978 ve 1979 yıllarında bu caddenin açılmasına tekrar el atan Şanlıurfa Belediyesi, 1710 sayılı yasa gereği arkeolog, sanat tarihçisi ve mimar gibi elemanlardan oluşan teknik kurul tarafından hazırlanması gereken tespit ve tescil raporlarının

yasaya aykırı olarak müzede görevli tek arkeolog tarafından hazırlandığını gerekçe göstererek Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun tescil kararının iptal edilmesini mahkemeden talep etmiştir. Gerekçeyi uygun gören mahkeme, 1710 sayılı yasa gereği uzmanlardan oluşturulacak bir kurul tarafından yeniden incelenmesi kaydıyla 13 evin tescil kararını bozmuştur. Belediye Başkanlığı bu karara dayanarak yeniden incelemeyi beklemeden (zaten yeniden inceleme için Kültür Bakanlığı'nca uzun süre her hangi bir girişimde bulunulmamıştır) yol genişletme çalışmalarına başlamış, 13 adet tescilli evden Emine Yanmaztaş, Behiye Yetkin, Mahmut Karalök, Ramazan Özkaplan ve Ahmet Büyükbakkal evlerinin tamamını, Hacı Bekir Pabuççu ve Bedri Pınarbaşı evlerinin ise selamlık bölümlerini yıkmıştır. (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8: Kubbe Mescit Sokak yıkılmadan önce. (Bugünkü Demokrasi Caddesi) Fotoğraf: A. Cihat Kürçüoğlu

12 Eylül 1980 Askeri darbesinden sonra yıkımlara devam edilerek 12 Eylül Caddesi (Bugünkü Demokrasi caddesi) açılmıştır. Bu yıkımlardan sonra Kültür Bakanlığı'nın Şanlıurfa Belediyesi aleyhine açmış olduğu mahkemelerden bir sonuç alınamamış, olan Urfa'nın en güzel evlerinin barındığı sokaklara ve birer saray güzelliğindeki evlere olmuştur.

Kubbe Mescit ve Su Meydanı sokaklarındaki tarihi evlerin yıkılma kaderini aynı yıllarda, Haşimiye Meydanı, Koyun Pazarı ve Türk Meydanı üzerinden Bey Kapısı'na giden yolun açılması sırasında Çifte Han ve Hacı Bedii Efendi evi olmak üzere yıkılan birçok ev de paylaşmıştır.

1982 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Urfa'ya gönderilen tespit kurulu tarafından ilk defa il merkezinin tamamı taranarak hazırlanan raporlar sonucunda Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca 114 ev tescile değer görülmüş ve kentin korunması gerekli sit sınırları belirlenmiştir.

Yüksek Kurul bir müddet sonra, bu sınırın dar tutulduğu kanaatine vararak ikinci bir kararla eski kent dokusunun tümünün korunabilmesi amacıyla sit sınırlarını sur içerisindeki tüm eski kenti kapsayacak biçimde genişletmiştir.

Ancak daha sonra 2863 sayılı yasa ile kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu adeta yıkımlara olanak tanırca bu sınırı tekrar daraltmış, çok sayıdaki tarihi evin yer aldığı bölgeleri sit sınırları dışında bırakmıştır.

1982 yılında tescil edilen 114 evin az olduğu kanaatine varan Kültür Bakanlığı 1990 yılında Urfa'ya tekrar bir tespit kurulu göndermiş ve bu kurulun tespit ettiği 77 yapı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 08.03.1990 tarih ve 395 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Şehirde tescil edilen taşınmaz kültür varlığı sayısı toplam 191'e ulaşmıştır.

İmar planlarında açılması öngörülen sokaklar üzerinde yer alan tarihi evlerin kaderi bu koruma kararlarına rağmen yine de değişmemiş, bu sefer mahkemelik durumlara meydan verilmeden tescilden düşürme kararları ile yıkımlar gerçekleştirilmiştir. 1980'li yılların ortalarında 12 Eylül Caddesini Eski Arasa Hamamı kuzeyinden Haşimiye Meydanı'na bağlayan refüjlü yol açılırken Şanlıurfa Belediyesi Kültür Bakanlığı'na başvuruda bulunarak buradaki tescilli 5 evin tarihi değerinin bulunmadığını belirtmiş ve evlerin yeniden incelenmesini istemiştir. Söz konusu beş evi yeniden inceleyen Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu bu defa Belediyeyi haklı bularak daha önce eski eser olarak tescil ettiği ve içlerinde saray güzelliğindeki Hacı Nuri Uslusoy, Muharrem Zebun ve İsa Beden Evi'nin bulunduğu 5 tarihi evi tescilden düşürmüş ve böylece Kurulun izni ile bu cadde açılmıştır. (Fotoğraf 9).

1981-1985 yılları arasında valilik yapan M. Erdoğan Cebeci, önce saray güzelliğindeki tarihi vali konağını yıkarak

yerine kendi adıyla anılan Cebeci İş Hanı'nı yaptırmış, bununla da kalmayarak Millet Hanı ve Eski Hükümet Konağı'nı da (Bugünkü Kültür Müdürlüğü) yıkmak istemiştir. Ancak Anıtlar Yüksek Kurulu'nca tescil edilen bu her iki yapı yıkılmaktan kurtulmuştur. O zaman bu tescil yapılmamış olsaydı, Millet Hanı'nın yerine Emniyet Müdürlüğü hizmet binası ve lojmanları, bu günkü Kültür Müdürlüğü binasının yerine de iş hanı yapılmış olacaktı.

Tarihi yapılar kamu binalarına yer açmak amacıyla yıkılıyor...

İmar planlarının gerektirdiği yıkımlardan başka, 1930'lu yıllardan başlayarak 1980'li yıllara kadar Vali ya da Belediye Başkanları tarafından yıktırılan han, hamam, konak gibi tarihi binaların yerlerine aşağıda örnekleri verilen resmi binalar yapılmıştır. Hatta Bu binaların bazılarının inşaat taşları, Orta Çağ'dan kalma tarihi şehir surunun yıkılmasından elde edilmiştir. "Eski Saray" yıkılarak yerine Şair Nabi İlkokulu (Harran Üniversitesi Sarayönü Kampüsü), Haleplibahçe batısındaki Deyr Sargis/Aziz Efraim Manastırı (Hıdır İlyas Kilisesi) yıkılarak yerine Yakup Kalfa İlkokulu, Osmanlı dönemine ait Hacı Kara Ağa Hanı yıkılarak yerine bu günkü Hükümet Konağı, adını bilmediğimiz Osmanlı hanı yıkılarak yerine Şerif Özden İlkokulu, Danakovan Hamamı yıkılarak yerine eski Sebze Hali, Gazhane Hanı yıkılarak yerine yeni Sebze Hali (Burası da 2008 yılında yıkılmıştır), Harran Kapıdaki Askeri Kışla yerine Gazi Lisesi, Samsat kapı'daki Kışla-i Hümayun yıkılarak yerine Urfa Lisesi (Bu günkü Atatürk Lisesi), tek katlı Sarayönü Karakolu yıkılarak yerine Hazar Pasajı, Cumhuriyet döneminin ilk kütüphane binası yıkılarak yerine Turban Otel (bugünkü ŞANMED Hastanesi), Uray Otel (Eski Belediye) yıkılarak yerine Şair Nabi Kültür Merkezi önündeki yeşil alan, Vatan Mektebi

Fotoğraf 9: 1978 yılında Hacı Nuri Uslusoy evi ve gerisinde İsa Beden evi. Her iki ev 1987 yılında yıkılmıştır. Fotoğraf. A. Cihat Kürkçüoğlu

yıkılarak yerine Sinema-Milli Eğitim Sağlık Merkezi ve Kız Lisesi, Halkevi yıkılarak yerine Sarayönü Postanesi, İdare-i Hususiye (Eski Adliye) yıkılarak yerine Kızılay Çay Bahçesi, Vali Konağı yıkılarak yerine Cebeci İş Hanı, Eski Cumhuriyet Mektebi yıkılarak yerine Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Halil-ür Rahman ve Bey Kapısı Hamamları yıkılarak yerlerine konut, Akarbaşı'ndaki Arasa

Fotoğraf 10: Yıldız Sarayı Albümlerinde Kışlayı Hümayın 1946'da yıkılarak yerine Eski Urfa Lisesi (Bugünkü Atatürk Lisesi) yapılmıştır.

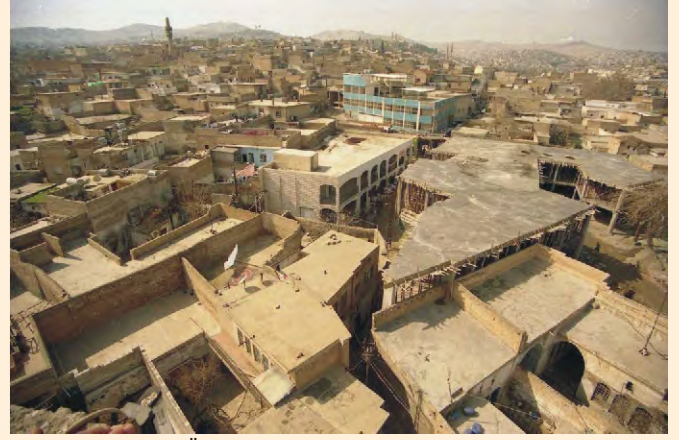
Fotoğraf 11: 1926 yılında Hıdır İlyas (Deyr Sargis) Manastırı. (Bugünkü Yakup Kalfa İlköğretim Okulu yerinde idi.)

Hamamı yıkılarak yerine Arasa (Buğday Pazarı) inşa edilmiştir. (Fotograf 10-11).

Şanlıurfa Kentsel Sit Alanı'nın daha iyi korunabilmesi, korunacak bölgelerin sınıflara ayrılması ve bu bölgelerdeki yapılanma şartlarının belirlenmesi amacıyla Kültür Bakanlığınca Yakup Hazan Restorasyon-Mimarlık Atölyesi'ne hazırlattırılan Şanlıurfa Koruma Amaçlı İmar Planı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Koruma Kurulu'nun 31.07.1992 tarih ve 1103 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Bu plandaki tarihi kent dokusunun korunmasına ve ıslahına yönelik kararlara maalesef zaman zaman uyulmamış, plana aykırı işlemler, yıkımlar ve betonarme yeni yapılar yapılabilmektedir.

1990'lı yıllarda Kapaklı Pasajı doğusundaki Ferahiye Sokak ve Zincirli Sokak çevrelerinde, Çifte Han-Ellisekiz Meydanı arasında, Kazancı Pazarı'ndan Hızanoğlu Camisi'ne ve Harran Kapısına giden yollar üzerinde tarihi evler yıkılarak yerlerine otopark ve betonarme iş hanları inşa edilmiş, böylece Urfa gibi benzeri bir daha yapılamayacak tarihi bir şehrin mimari dokusu hızla tahrip edilmiştir. (Fotograf 12).

Ayrıca, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na aykırı olarak Kentsel Sit alanı içerisindeki Şaban Hanı, Barutçu Hanı, Veli Bey Hamamı gibi tarihi yapılara bitişik betonarme yapılar inşa edilmiş ve bu tarihi yapıların görünüşleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Barutçu Hanı'nın batısına bitişik Sakıplardan Halil Bey'in konağı tescilli olmasına rağmen yıkılarak yerine betonarme iş hanı yapılabilmektedir.

Fotoğraf 12: Eski Ömeriye Camii ile Hızanoğlu Camii arasındaki kentsel sit alanında inşa edilen betonarme iş merkezleri
Fotoğraf: A. Cihat Kürkcüoğlu

Tescilli evlerini yıkarak yerlerine betonarme binalar yükseltmek isteyen mülk sahipleri, bunda muvaffak olamayınca apartman dairelerine taşınmışlar, boşalttıkları tarihi evleri yıkılmaya terk etmişlerdir. Türkiye'nin 10 güzel evi arasında yer alan Akyüzler Evi, Hacı Bekir Pabuççu Evi ve daha çok sayıdaki tarihi ev bu şekilde yıkılmaya bırakılmış, Balıklıgöl mevkiindeki Reşit Portakal Evi bakımsızlıktan tamamen yıkılmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Arkeolojik Sit Alanları da tahripten payını alıyor...

Kentsel Sit Alanı'nda yapılan bu tahribatlar, Gaziantep eski yolunun şehir çıkışındaki güneyinden başlayarak Halepli Bahçe, Mance Deresi, Yakubiye, Urfa Kalesi, Meliğin Eyvanı, Şeyh Mes'ud, Molla Ömer, Ehber, Eyüp Peygamber Makamı ve Deyr Yakup'a kadar uzanan Arkeolojik Sit alanında da devam etmiştir. Büyük bir bölümü hazineye ait olan ve oldukça geniş olan bu alan, içerisinde Roma ve Bizans dönemlerinden kalma, çoğu mozaik, fresk, heykel ve kabartma süslemeli binlerce kaya mezarını, sarnıçları, karlıkları, antik taş ocaklarını, kaya kiliselerini barındırması nedeniyle 1979 yılında Arkeolojik Sit olarak tescil edilmiştir. Etrafı tel örgü ile çevrelenerek sınırları belirlenmeyen bu alanda hiçbir bilimsel çalışma yapılmamış, maalesef zamanın Belediyelerinin ve Milli Emlak Müdürlüğü'nün ilgisiz kalmaları sonucunda Antik Edessa'nın bu önemli Arkeolojik

Fotoğraf 13: Mance deresinde bulunan ancak günümüzde kaybolmuş olan bir kaya mezarı döşeme mozaïi.

Sit Alanı'na binlerce gecekondulu inşa edilmiş, tarihi kaya mezarları evlerin fosseptik çukuruna, antik taş ocağı mağaralar, karlıklar besici ahırlarına dönüştürülmüştür. (Fotoğraf 13).

1983-85 yıllarında çıkan ve kamuoyunda imar affı olarak anılan yasalarla bu gecekondulara meşrulaşma kapıları aralanmış, GAP idaresince 1991-92 yılında 2981-3290 sayılı yasalara göre yaptırılan imar ıslah planları Roma dönemleri kaya mezarlarını fosseptik çukuru olarak kullanan gecekondulara resmîyet kazandırmıştır. Şanlıurfa Kalesi'nin kuzey batı eteğine bu şekilde göz yumularak yıllar boyu kaçak inşa edilen, ancak af yasaları ile meşruiyet kazanan 70 adet gecekondulu, kalenin görünümünü engelliyor gerekçesi ile Turizm Bakanlığınca kamulaştırılmak suretiyle milyarlarca lira ödenerek 2000 yılında yıktırılmıştır.

ŞURKAV ve Korumacı Valilerle yeni bir dönem başlıyor ...

Ziyaeddin Akbulut, Şahabettin Harput ve Muzaffer Dilek, kendilerinden önceki meslektaşlarının hatalarını örtercesine il genelinde onlarca yapıyı restore ederek kültürümüze kazandırıyor...

Tüm bu tahribatlardan sonra 7 Mayıs 1990 günü Urfa'da valilik görevine başlayan ve bu görevini 17 Nisan 1996 tarihine kadar sürdüren Ziyaeddin Akbulut'la tarihi yapıların kara yazgısı değişmiştir. Sayın Akbulut, ŞURKAV (Şanlıurfa İli Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı)'ı kurarak ve İl Özel İdaresi kaynaklarını da seferber ederek ŞURKAV'la birlikte yüze yakın irili ufaklı restorasyonu ve çok sayıda çevre düzenleme projesini gerçekleştirmiştir. Bu gün gerçekleştirilmesi hayal görünen (o zaman da hayal görünüyordu) Türkiye'nin en büyük çevre düzenleme projelerinden olan Balıklıgöl-Dergah Çevre Düzenleme Projesi bitirilmiş, Eyüp Nebi Çevre Düzenleme Projesi büyük oranda tamamlanmıştır.

Fotoğraf 14: 1992 yılında restore edilen Küçük Hacı Mustafa Hacı Kamiloğlu Konağı

1994 yılında Vali Ziyaeddin Akbulut'un İl Özel İdaresi adına kamulaştırarak "Konukevi" fonksiyonu verdiği Küçük Hacı Mustafa Hacı Kamiloğlu Konağı (Bu günkü Cevahir Konukevi) tarihi Urfa evlerinin turizme kazandırılması konusunda güzel bir örnek olmuş, bunun peşinden çok sayıda tarihi Urfa evi özel sektör tarafından restore edilerek "Konukevi" işlevi ile turizmin hizmetine sunulmuştur. (Fotoğraf 14).

Sayın Akbulut'tan sonra 1996-2000 yılları arasında valilik görevine atanan Şahabettin Harput bayrağı devralarak yarım kalan restorasyonları tamamlamıştır. İl merkezindeki *Eyüp Peygamber Makamı Çevre Düzenleme Projesi* mimar Merih Karaaslan'a hazırlattırılarak uygulamasına geçilmiştir.

Sayın Akbulut ve Sayın Harput dönemlerinde vali yardımcılığı yapan Hasan Duruer ve Ahmet Hamdi Nayır senelik izin dahi kullanmadan, görev sürelerini her iki yılda bir uzatarak özverili çalışmalarlarıyla adeta birer şantiye şefi gibi restorasyonlarda çalışmışlardır.

Şahabettin Harput'tan sonra vali olarak atanan Muzaffer Dilek 2000-2002 yılları arasında 30 ay görev yapmıştır. Kültür ve sanata son derece önem

Fotoğraf 15: 1992 - 1997 yılları arasında gerçekleştirilen Dergah Balıklıgöl çevre düzenlemesi

veren, "Kültür adamları ve sanatçılar dostlarıdır" diyen Sayın Dilek, kendisinden önce başlatılan restorasyonları tamamladığı gibi, Reji Kilisesi (Aziz Petrus ve Paulos)'ni restore ederek Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi'ne dönüştürmüş, Hızmalı Köprü, Millet Köprüsü, Şahap Bakır Evi (TBMM Evi), İsviçre Misyoner Hastanesi, Siverek Gazipaşa İlkokulu, Viranşehir Paşa Konağı restorasyonlarını gerçekleştirmiştir. Gümrük Hanı restorasyonunda önemli mesafe alınmış, Çift Kubbe yokuşu duvarları yapılmış, Kale Hendeği'ne yüzyıllardır birikmiş bulunan onlarca kamyon çöp temizletilmiş, Harran Yakup Peygamber Kuyusu, Soğmatar Musa Peygamber Kuyusu çevre düzenleme projeleri hazırlanarak Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na sunulmuş, Mahmut Nedim Konağı Kurtuluş Müzesi yapılmak üzere kamulaştırılmıştır. Millet Hanı'nın, İl Özel İdaresi olanaklarıyla Topkapı Sarayı'ndan sonra Türkiye'nin ikinci büyük müzesi ve en büyük kültür merkezi yapılmak üzere Maliye Bakanlığı'ndan İl Özel İdaresi'ne tahsisi sağlanmış ve rölöve-restitüsyon projelerine başlanılmıştır.

Vali Dilek ayrıca, İl Özel İdaresi marangoz atölyesini restorasyonların ahşap işlerine tahsis etmiş, restorasyonların taş gereksinimi için Akabe'de bir taş atölyesi kurmuştur.

Restorasyonlar hız kesiyor...

2002 yılından sonra atanan valilerimiz Şükrü Kocatepe ve Şemsettin Uzun kısa sürelerle görevde kalmaları nedeniyle arzu ettikleri projelerini gerçekleştirememişlerdir. Sayın Şükrü Kocatepe, Tülmen Köyü Hanı'nı ve Çar Melik Camii'ni restorasyon programına almış, ancak bunlardan Tülmen Hanı'nın restorasyonunu tamamlayabilmiştir.

Vali Şemsettin Uzun ise, restore edip Kültür Merkezi ve Müze olarak ayağa kaldırmayı çok arzuladığı Millet Hanı'nda çalışmalar başlatmış, Ellisekiz Meydanı'ndaki Sezerler evini restore etmek üzere kamulaştırmış, Mahmut Nedim Konağını, Narlı Evi restorasyon programına almıştır. Ancak sayın Uzun başka ile atanmasıyla bu projelerini gerçekleştirememiştir.

Fotoğraf 16: 2001 yılında restore edilen Aziz Petrus ve Aziz Paulos Kilisesi (Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi)

Fotoğraf 17: 2001 yılında restore edilen Şahap Bakır Evi (TBMM Evi)

Fotoğraf 18: 1998 yılında restore edilen Mehmet Yusufoglu Evi (Çardaklı Köşk)

2006-2009 yılları arasında yaklaşık üç buçuk yıl Valilik görevinde bulunan Yusuf Yavaşcan ise, Muzaffer Dilek'in Kurtuluş Müzesi yapılmak amacıyla İl Özel İdaresi adına kamulaştırmasını yaptığı Mahmut Nedim Konağı'nı restore ederek hizmete açmıştır. Avrupa Birliği Kültürel Miras Hibe Programı çerçevesinde ŞURKAV tarafından yürütülen Narlı Ev'in restorasyonu da bu dönemde tamamlanmıştır.

Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'ndan sonra...

Bakanlar Kurulu'nun 18.5.2005 tarih ve 8949 Sayılı Kararı ile Şanlıurfa'da Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Bölge Müdürlüğü'nün kurulması uygun görülmüş ve bu Kurul ilk toplantısını 16.03.2006 tarihinde gerçekleştirmiştir. Koruma Kurulu'nun Urfa'da faaliyete geçmesi ile Kurul Müdürlüğü bünyesindeki raporörlerin hazırladığı raporlar doğrultusunda tescilli eser sayısı her geçen ay artmaktadır.

Fotoğraf 20: 2006 yılında restore edilen Narlıev

Fotoğraf 19: 2008 yılında restore edilen Mahmut Nedim Konağı (Kurtuluş Müzesi)

Vali Nuri Okutan'la yeniden bir hamle...

26.06.2009 tarihinden bu yana görevde olan Sayın Valimiz Nuri Okutan, ilk etapta Şanlıurfa il merkezindeki taşınmaz kültür varlıklarının tamamının envanterinin çıkarılmasına destek vermiştir. Yoğun bir tarama sonucu evler ve anıtsal yapılar dâhil il merkezindeki tescilli Taşınmaz Kültür Varlığı sayısı 1126'ya çıkarılmıştır. İl genelindeki taramalar devam etmektedir.

Valilik bünyesinde Koruma Uygulama ve Denetleme Bürosu (KUDEB) kurularak başına restorasyon konularına yıllarını vermiş, deneyimli mimar Abdülkadir Öcal getirilmiştir.

Ellisekiz Meydanı'nın turizme kazandırılması amacıyla, meydana yer alan ve İl Özel İdaresi'nce kamulaştırması yapılan Abacılar evi ile Sezerler evinin, Balıklıgöl'de ŞURKAV'ın mülkiyetinde bulunan "Bağdadi Ev"nin restorasyonlarına başlanılmıştır. Abacılar evi ile Bağdadi ev için Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan hibe sağlanmıştır.

Vali Okutan ayrıca, Ellisekiz meydanındaki 11 ev ile Balıklıgöl yakınındaki Portakallar evinin, ŞURKAV merkezi doğusundaki Bağmancılar Evi'nin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlamak üzere Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden Doç. Dr. Bahtiyar Eroğlu Başkanlığında, Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri Dülgerler, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Başar, dört Araştırma Görevlisi ve son sınıftan 60 öğrenciyi Urfa'ya davet etmiştir. Anılan ekip 13 Kasım 2010 tarihinde rölöve çalışmalarını tamamlayarak ilimizden ayrılmıştır. Ekip, bu çalışmanın ardından restitüsyon ve restorasyon projelerini tamamlayacaktır.

Sayın Okutan ayrıca; Yorgancı Sokak adasındaki evler ile Balıklıgöl yakınındaki, Portakallar evinin, Bağmancılar evinin, Ellisekiz meydanındaki Rahibeler evinin ve Barutçu Hanı'nın kamulaştırması için çalışmalar başlatmıştır.

Fotoğraf 21: 2000 yılında Birecik Baraj Gölü altında kalmaktan kurtarılarak Halfeti'den sökülüp Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsünde yeniden inşa edilen Feyzullah Efendi Konağı Haziran 2002'de tamamlanmıştır.

Belediyemiz tarihinde ilk kez...

Belediyelerimiz, imar çalışmaları adı altında maalesef yıllarca kültürel mirası tahrip etmiştir. İbrahim Halil Çelik'in başkanlığı döneminde 1988 yılında restore edilen Halepli Bahçe'deki Sakıbin Köşkü ile Ahmet Bahçıvan'ın başkanlığı döneminde 1997 yılında restore edilen Şair Nabi Kültür Merkezi Belediyecilik tarihimizdeki ilk restorasyon örnekleridir. Bunlardan Şair Nabi Kültür Merkezi restore edilirken, duvarlarına ve tavanına 1917 yılında bir Rus ressamı tarafından yapılan yağlıboya resimler ve kalem işleri silinmiştir.

Dr. Ahmet Eşref Fakıbbaba'nın Başkanlığı döneminde Belediye ilk kez kent ölçeğinde Kültürel Miras'a sahip çıkmaya başlamıştır. Sayın Fakıbbaba göreve başladığı günden bu yana; tarihi sokakların, tarihi çarşıların sağlıklılaştırılması ve restorasyonlar konusunda önemli çalışmalar yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

Hacibanlar Evi'ni kamulaştırarak restore eden Belediyemiz, Mahmutoğlu Kulesi'ni "Kent Müzesi" yapmak amacıyla kamulaştırmış, Harran Kapısı'nda Yasin'in Kahvesi ve diğer yapıları kamulaştırarak restorasyon projelerini hazırlamıştır. Mahmutoğlu Kulesi ve Harran Kapısı'nın restorasyon projelerine Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan hibe sağlanmıştır.

Fotoğraf 22: 1986 yılında restore edilen Sakıp Efendi Köşkü (Şanlıurfa Belediyesi Koruma Amaçlı İmar Müdürlüğü)

Harran Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları ve özel sektör "Biz de varız" diyor...

Urfa'da ŞURKAV'ın başlattığı restorasyon hizmetleri zincirine Harran Üniversitesi de katılmıştır. Rektör Prof. Dr. Uğur Büyükburç ve Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu'nun dönemlerinde Balıklıgöl mevkindeki, Akçarlar evi, Tenekeçiler evi ve Camkırınlar evinden oluşan külliye restore edilerek Butik Otel olarak Urfa turizmine kazandırmıştır.

Yine Prof. Dr. Uğur Büyükburç döneminde Halfeti İlçesinde Birecik Barajı suları altında kalacak olan tarihi "Feyzullah Efendi Konağı" sökülerek "Osman Bey Kampüsü"nde yeniden inşa edilmiştir.

Şanlıurfa'da mimari mirasın korunmasına Şanlıurfa Barosu; Av. Müslüm Akalın'ın, Ticaret ve Sanayi Odası; İsmail Demirkol'un başkanlıkları döneminde tarihi birer Urfa evini satın alarak restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Ayrıca Şanlıurfa Eczacı Odası'nda restorasyonu yapılmış bir evi satın alarak sosyal tesise dönüştürmüştür.

Fotoğraf 23: 1994 yılında Harran Üniversitesi'nce satın alınarak 2002 yılında restorasyonu tamamlanan Akçarlar Evi (Harran Üniversitesi Kültür Evi)

Prof. Dr. Metin SÖZEN, ÇEKÜL ve Tarihi Kentler Birliği hep itici güç oldu...

1990 yılında Prof.Dr. Metin Sözen'in öncülüğünde kurulan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı (ÇEKÜL) ile 2000 yılında kurulan Tarihi Kentler Birliği'nin kuruldukları tarihten bu yana, tüm Türkiye'de olduğu gibi Urfa'da da göreve gelen vali ve belediye başkanlarına tarihi kent dokusunun korunması, restore edilerek turizme kazandırılması yolunda yaptığı telkinlerin, uyarıların ve teknik yardımların önemli bir payı olmuştur.

Valilerimizden Ziyaeddin Akbulut, Şahabettin Harput, Muzaffer Dilek, vali yardımcılarında Hasan Duruer ve Ahmet Hamdi Nayır, Rektör Prof. Dr. Uğur Büyükburç ve Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu- Belediye Başkanı Dr. Ahmet Eşref Fakıbab ve şimdiki valimiz Nuri Okutan , ÇEKÜL Başkanı Metin Sözen Hoca'nın keyifle çalıştığı yöneticilerimiz arasındadır.

Kültürel mirasa gönül vermiş Türkiye'deki hemen tüm valiler ve belediye başkanları "Keşke Metin Hoca'yı yıllar önce tanısaydık, keşke bu virüsü bize yıllar önce bulaştırsaydı" diyorlar. Çevre ve kültür değerlerine bakışlarını, "Metin Hoca'yı tanımadan önce ve tanıdıktan sonra" diye iki döneme ayırıyorlar. Kültürel mirasla ilgili geçmişte yaptıkları yanlışları kabullenme yürekliliğini gösteriyorlar.

Kurulduğu günden bu yana Şanlıurfa Temsilcisi olmakla onur duyduğum ÇEKÜL Vakfı'nın Urfa'daki kültürel mirasın korunmasına verdiği destek, Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan'ın ve Belediye Başkanı Ahmet Eşref FakıBaba'nın ev sahipliğinde 21 Ekim 2010 günü Şanlıurfa'da düzenlenen "Urfa'nın Geleceği 1. Çalıştayı"nda devam etmiştir. Prof. Dr. Metin Sözen ile beraberindeki ÇEKÜL heyetinin, Harran Üniversitesi'nden, Ticaret ve Sanayi Odası başta olmak üzere Şanlıurfa'daki çeşitli Sivil Toplum Kuruluşlarından temsilcilerin katıldığı bu çalıştayda oluşturulan "yol haritası"yla kentin vizyonu ve gelecek hedefleri belirlenmiştir.

Geçmişle hesaplaşıp geleceği oluşturmaliyiz...

Tarihi yapılar şehirlerin hafızası, orada yaşayan insanların ise kimliğidir. Bu yapıları yıkarak yok ettiğiniz takdirde şehirler hafızalarını, orada yaşayan insanlar kimliklerini kaybederler. Şehirler; Roma, Bizans, Eyyubi, Selçuklu ve Osmanlı çağlarında yaşayıp yaşamadıklarını hatırlayamaz, dolayısıyla o şehirde yaşayanlar da hangi kültürlerden beslendiklerini, hangi kültürlerin

mirasçısı olduklarını bilemezler. Prof.Dr. Metin Sözen'in deyimiyile; "Geçmişle hesaplaşıp, geleceği oluşturmamazlar."

Tarihi yapılarımızı yıkmakla veya yıkıma terk etmekle sadece kimliğimiz değil, yerine bir daha konamaz tarihi çevre elden gitmekte, saygı-sevgi, dayanışma dolu bir yaşam biçimi zedelenmektedir.

Kimliğimizin kaynağı olan mimari mirasımızı yıkarak ortadan kaldıran nesilleri suçladığımız gibi, gelecek nesillerin de bizleri suçlamasını istemiyorsak, tüm kurum ve kuruluşlarımızla bu mirasın korunması konusunda üzerimize düşen görevi yerine getirmeliyiz.

Urfa'da yeni bir restorasyon seferberliği başlatan valimiz sayın Nuri Okutan'a tüm kurum ve kuruluşlarımızla destek vererek bu tarihi şehrin UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmesini hedeflemeliyiz.

KAYNAKÇA:

- AKBULUT, Ziyaeddin., "Balıklıgöl Çevre Düzenleme Projesi Hakkında", ŞURKAV, Ankara 1998, s. 147-148
- AKBULUT, Ziyaeddin., "Şanlıurfa Balıklıgöl Çevre Düzenleme Projesi Hakkındaki Duygularım", Mimarlık Dekorasyon, Sayı 57, İstanbul, sayfa 82
- DİLEK, Muzaffer ., 2003 Yılı Şanlıurfa İl Gelişim Planı'ndaki görüşleri.
- DİLEK, Muzaffer ., "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yaşatılmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Şanlıurfa Örneği" Türk İdare Dergisi, Ankara Eylül 2002, Sayı 436, s. 41-50.
- DİLEK, Muzaffer., Şanlıurfa'da Tarihsel Gelişim Projeleri 2000-2003, Şanlıurfa 2003.
- DURUER, Hasan., "Mimari Mirasın Korunmasında Restorasyon ve Çevre Düzenlemesinin Önemi ve Dergah-Balıklıgöl Çevre Düzenleme Projesi", Şanlıurfa'da Canlanan Tarih, Ankara 1995, s. 9-12
- DURUER Hasan., "Kilit Taşı", ŞURKAV, Ankara 1998, s. 152-153
- DURUER Hasan., "Kahrır Yüzünden Lütuf", Mimarlık Dekorasyon, Sayı 57, İstanbul, sayfa 70-80
- HARPUR, Şahabettin., "İnsanlık, Kültür ve Medeniyet Adına" ŞURKAV, Ankara 1998, s. 145-146
- HARPUR, Şahabettin., "İnsanlık, Kültür ve Medeniyet Adına" Mimarlık Dekorasyon, Sayı 57, İstanbul, sayfa 81
- KARAASLAN, Merih., "Canlanan Kimlik", Mimarlık Dekorasyon, Sayı 57, İstanbul, sayfa 54-69
- KARAASLAN, Merih., "Canlanan Kimlik", Merih Karaaslan Yapıtlar Anılar 1, Ankara 2001, s. 247-275
- KARAASLAN, Şule., "Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler-Tasarım İlkeleri" , Mimarlık Dekorasyon, Sayı 57, İstanbul, sayfa 84-95
- KÜRKCÜOĞLU, A.Cihat., "İmar Çalışmalarının Eski Urfa Evleri Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kentin Tarihi Mimari Dokusunun Korunması Yönünde Alınması Gereklî Önlemler", Tarihi ve Kültürel Boyutları içerisinde Şanlıurfa ve GAP Sempozyumu, İstanbul 1988, s.42-49
- KÜRKCÜOĞLU, A.Cihat., Ruha'dan Urfa'ya, Ankara 1990, s. 6-10
- KÜRKCÜOĞLU, A.Cihat., Şanlıurfa'da Canlanan Tarih, Ankara 1995.
- KÜRKCÜOĞLU, A.Cihat., "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü" Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Dergisi, Sayı 6, Şanlıurfa 2001, s.14-16
- KÜRKCÜOĞLU, A.Cihat - KÜRKCÜOĞLU, Sabri - NAYIR, A.Hamdi., Cumhuriyetin 75.Yılında Şanlıurfa, Ankara 1999, s. 25-28
- KÜRKCÜOĞLU, Sabri., Şanlıurfa Özel İdare 1990-1994, Ankara 1994, s. 25-29
- KURTOĞLU, Mehmet., Hafızasını Kaybeden Şehir, Şanlıurfa 2000.
- SÖZEN, Metin., "Tarihsel ve Kültürel Mirasın Korunmasında Güneydoğu Bölgesi ve Şanlıurfa'nın Önemi", Tarihi ve Kültürel Boyutları içerisinde Şanlıurfa ve GAP Sempozyumu, İstanbul 1988, s.133-138.
- SÖZEN, Metin., "Urfa'nın Yeni Kimliği Nasıl Olmalıdır", ŞURKAV, Ankara 1990, s. 154-156

d, Œr€d, ~ ^ r l^ vt~ r8 }Sry...

U, ?U.?Rsu^ }ryM _T
 Yr..r:€b€%a.†z†z
 W€MvvszŒ†W| }†z
 er.zyS } ~ b .v†z bŒ†z

Urfa'da yer adlarının kökenleri hakkındaki bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Kentin fizikî gelişmesi, bu gelişme ile ilgili tarihî ve toplumsal veriler, sistematik bir araştırma konusu şimdiye kadar yapılmamıştır. Bugün ki Urfa şehrinin, kültürel dokusunun geçmişle ilişkisini de pek bilmiyoruz. Kent Roma-Bizans ve İslâm kültürü içinde, fizikî, idarî, mistik kültür, mimari ve hukuk bakımından etraflı olarak ele alınabilmiş değildir. Belki de en önemlisi, kenttin öncelikli olarak, fizikî açıdan bir bütün olarak biran önce ele alınmasıdır. Bunların yapılabilmesi için de, şehrin gelişme sürecinin verilerini, sabırla toplamak ve elde edilen verileri tarihî perspektifle değerlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmamızda bir mekân isminin tarihi kökenlerini tarihsel bir perspektifle ele alacağız.

Urfa kültürünü besleyen temel dinamiklerden biri, hiç şüphesiz ki mistik kültürdür. İslamlaşmanın tamamlanmasıyla, Urfa'da yeniden bir canlanma gerçekleşmiştir. Bu canlanış göçebe kökenin genlerine uygun bir rota çizmiştir. Söz konusu canlanma kitabî İslam ağırlıklı olmayıp (medrese ağırlıklı olmayıp) daha çok mistik bir formda (züht ve tasavvuf ağırlıklı) gerçekleşmiştir. Kentteki mistik kültürü besleyen unsurlar züht hayatı, Melâmîlik, fütüvvet ve tarikat kültürüdür. Urfa'daki söz konusu kültürel unsurların toplum ve coğrafya üzerindeki etkileri hakkında gerçek ilişkiye dair bilgisizliğimiz devam etmektedir. Bu çalışmamızda kaynaklarımızın yetersizliği ve söz konusu kültürün Urfa'da kördüğümleşmesine rağmen mümkün merteye çözümlemeye çalışacağız.

Wittek, Köprülü ve Barkan Anadolu'daki şehirlerin İslamlaşmasında halkın dinî inançlarının temsilcisi olan dervişler ve Horasan erenlerinin önemli rolü olduğunu çalışmalarında belirtmişlerdir.(1) Urfa'nın genel karakterinin ve düşünce tarzının oluşmasında, Şeyh Mes'ud (sarıç kitabesi 1183), Bediüzzaman Ahmed el-Hemadanî, Şeyh Mesleme b. Na'me es-Serucî (öl. 1170), İmam Sekkaki olarak bilinen Ebu Yusuf b. Siracuddin (öl. 1229), Şeyh Hayat el-Harranî (öl. 1185) ve Şeyh Muhammed Zehraveyh, Halvetî tarikatının Urfa halifesi Şeyh Ramazan Şânî (ö.1665)(2), Sakibiye tekkesinin banisi ve Kadîrî şeyhi Sakıb Efendi(ö.1873)(3), Kadîrî tarîkatı şeyhi Dede Osman Avni (ö. 1883)(4), Nakşî tarikatının Müceddidiye koluna mensup mutasavvıf ve âlim Nebih Efendi (ö.1789),⁽⁵⁾ Hâlvetî Şeyhi Ramazan Şani Efendi'nin vakfiyesinde 1658'de Urfa Mevlevî şeyhi/pîri olarak ismi geçen Mevlânâ Ali Dede,(6) Şâzelî tarîkatı şeyhi Şâzelî Ali Dede (ö.1661), Hindiyeye tekkesi şeyhi İmam Efendi İbn Gulam Muhammed İbn Cuma (ö.1896), Hasan Paşadişah Camisi zaviyesinin 1658 yılındaki postnişini Siverekli Mevlânâ Mahmud Efendi gibi zahidler önemli bir konuma sahiptir.

Urfa'daki mistik kültür kurumsal bir kimliğe de sahiptir. Nitekim Urfa'daki tarikat kültürünü besleyen Fütüvvet, Vefâiyye, Melâmîlik, Kadirilik, Halvetilik, Nakşibendîlik, Rufailik ve benzeri sûfî teşekküllerini büyük mistik bir okul olarak görmek gerekir. Urfa'da dal-budak salan bu grupların öğretileri, hem bazı mekânlarla ad olmuş (Mecma'-ül Bahr gibi) hem de sosyal ve iktisadi hayatı, derinden etkilemiştir. Bu nedenle toplumsal hayatın kapalı bir takım yönleri mekân isimlerin arka planlarını, yani gerçekliğin görünen değil, görünenin ardındakini, tespit etmekle mümkündür. Buda kentin sosyoekonomik hayatını şekillendiren sistemlerin anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bâtını Bir Sembol Mecma'-ül Bahr

İslam kent kültürünün oluşmasına katkı sağlayan kavramlardan biri, Mecma'-ül Bahr'dır. Bu ifade hikmetin dili, sembol ve simgesi olan hermetik bir yorumdur. En önemlisi de heterodoks Mecma'-ül Bahreyn kavramının ortodoks formu olmasıdır. İslam mistizminde “bahr”/“deniz” vahdet sembolüdür. İslam'da Birlik temel postüla olduğu için “Vahid ve Ehad”lık sembollerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden mistik kimlikleriyle ön plana çıkan şehirlerde su/deniz vahdeti sembolize etmiştir. Urfa ve Halep gibi tarihi kentlerin tarihi kent dokusunun yoğun olduğu bölgelerde, Mecma'-ül Bahr kanalları yer almaktadır. Hem Urfa'da hem de Halep'te yer alan bu kanal, her iki kentin mistik kültürünün yoğunluğunun da bir

göstergesidir. Urfa'da yer alan Mecma'-ül Bahr, kentin Balıklıgöl ve çevresindeki mistik adada yer almaktadır. Bu ada da Mevlüd-ü Halil, Rızvaniye, Hasan Padişah vb. ibadethaneler, zaviyeler, tekke ve medreseler yer almaktadır. Mecma'-ül Bahr'da en az bu mekânlar kadar derinliğe sahip bir mistik kültür ögesidir. Bu kavram hakkında hanefi âlimi İbnü's Sâ'âtî Ahmed bin Ali Balebekî'nin (öl. 1230) Mecma'-ül-bahreyn ve Mültekanehreyn adlı çalışmasıyla bilgi sahibi olmaktayız. Söz konusu eserin bir şerhi de bulunmaktadır. Sultan Nureddin Zengi'nin himayesinde olan Muhammed bin Ali, saat imalinde mahirliğiyle tanınan bir ilim adamıdır.(7) Nureddin Zengi'nin emriyle, Şam'da camii kebir kapısındaki saatleri yaptığı kaynaklarda ifade edilir. Bu nedenle Urfa'nın Mecma'-ül Bahr kavramıyla, 1146'da Nureddin Zengi'nin Urfa'yı fethetmesiyle tanışmış olduğu ihtimal dâhilindedir. Mecma'-ül Bahr'ı Ortodoks; Mecma'-ül Bahreyn'i ise Heterodoks İslam dervişlerince kullanılmış olmalıdır. Bahreyn kelimesi Kuran'da geçmesine rağmen bu kavram ile ilgili Bâtını İslam yorumlarının bir sonucu olarak Ortodoks İslam, daha çok Mecma'-ül Bahr kavramını kullanmayı tercih etmiş olmalıdır. Bu nedenle Mecma'-ül Bahr, Mecma'-ül Bahreyn'e göre Ortodoks İslam'a daha yakın bir kavram olarak değerlendirmek gerekir.

Bu mistik kavram, Urfa'da sadece Balıklıgöl'den başlayıp şehrin pazarlarından, evlerinden, cami avlularından Harran ovasına geçen bir kanalın ismi olarak hafızalarda kalmıştır. Mecma' Arapça toplanma yeri demektir. Sevdanın mutlak toplanma yeri, mutlakın cemalidir. İki denizin toplanma yeri “mecma'-ül-bahreyn”dir. Burada imkân ve vücûb denizleri birleşmiştir. Yine burada, kevnî hakikatlerle, ilâhî isimler bir araya gelmiştir ve onun için buraya mecma'-ül-bahreyn/bahr denilir.

Mecma'-ül Bahr veya Mecma'ül Bahreyn kavramlarının ıstılahi anlam ve mistik yorumlarına bakacak olursak, Bahr deniz, büyük göl veya nehir; Bahreyn ise iki deniz, iki göl veya nehir anlamlarına gelmektedir. Mecmâ' ise toplanılacak yer, buluşulan yer, nokta anlamını içermektedir. Mecma'ül-Bahr ise deniz veya büyük bir suyun kavuştuğu nokta, kavuşağı ıstılahına gelmektedir(8). Tasavufi yorum ise Kâbe Kavseyn mertebesi anlamına gelmektedir. Bu kavram ise Arapça, ok atılırken yayın elle tutulan kısmıyla, sağlı sollu iki ucu arasındaki mesafeyi ifade eden bir terkiptir. Tasavvuf ıstılahında, “vücut” dairesinde, ibda', iade, inme (nüzul), yükselme (urûc) failiyet ve kabiliyyet gibi isimler arasında bulunan, tekâmül bakımından esma ve sıfatın

isimlerine ait yakınlığı belirtir. Ancak bu yakınlığın zatî değil, sıfatî olduğu da kaydedilir. Bunun üzerinde “ev ednâ” (yahut daha da yakın) makamı vardır. Kâbe Kavseyn “ittisal denilen temyizden bekasıyla beraber, Hak ile ittihadan; “Ev ednâ” ise, ayn-ı cem’deki ehadiyyet-i zâtiyyeden ibarettir. Ev ednâ’da temeyyüz ve itibârı olan ikilik, fenâî mahz ve tams-ı küllî sebebiyle, abd ve Hak arasından kalkar”. Ayrıca müfessirler bu kelimeyi Allah’a yakınlık olarak yorumlamışlardır.

Aslında Mecma’ül Bahr veya Bahreyn kavramı, Kur’an-ı Kerim’deki Hz. Musa ve Hızır kıssasının Bâtını yorumunun bir neticesidir. Bu yorumun sac ayaklarını Hz. Musa, Hızır-İlyas kültü ile Ab-ı Hayat oluşturmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de 18. süre olan Keyf süresi 110 ayetten oluşmaktadır. Bu sürenin 60-82. ayetlerinde Hz. Musa ve Hızır kıssası anlatılmaktadır. Bu ayet metinlerinde anlatılanlar özetlenecek olursa, Hz. Musa, bir gün yakını bir gençle birlikte, kendisiyle buluşması emredilen şahsiyetle görüşmek üzere yola çıkar. Buluşma mevkii “iki denizin birleştiği yer” (Mecma’ül Bahreyn)’dir. Hz. Musa burasını tanıyabilmek için, yanına azık olarak aldığı balıktan yararlanacaktır. Ancak balık canlanıp denize kaçar. Aslında bu bir işarettir. Hz. Musa’nın arkadaşı genç, deniz sahilinde uğradıkları bir kayanın yanında balığın denize kaçtığını ona haber vermeyi unutmuştur. Yolda acıkıp balığı yemek istediklerinde genç, olayı hatırlar ve durumu haber verir. Bunun üzerine Hz. Musa tekrar o kayaya döner ve gerçekten, aradığı kişinin orada bulunduğunu görür. Bu kişi kendisine Allah tarafından rahmet ve gizli ilim verilen bir “kul” dur. Kul buna önce yanaşmak istemezse de ısrara dayanmaz. Sonunda Kul, olayların sırlarını Hz. Musa’ya açıklayarak bunları Allah’ın emri üzerine yaptığını anlatır.(9)

Hz. Musa’nın bulunduğu genç Hızır’dır. Hızır’la buluşacakları o kayanın dibinde bir çeşme (ayn) vardı ki, buna “Hayat Çeşmesi” (Aynu’l Hayât)’dir. Bu suya isabet eden her şey dirilmektedir. Canlanan balığa da bu su isabet etmiştir. Tarih boyunca balık ve hayat çeşmesi kavramlarıyla ilgili olarak ifade edilen efsaneler, pek çok folklorik malzemeyle zenginleştirilmiştir. Nitekim benzer bir anlatı, Urfa’da da dile getirilmektedir.(10) Kıssanın hem zahiri hem de Bâtını yorumları yapılmıştır. Nitekim İbn’ül-Arabî Musa’yı kalb, fetâsını (genci) nefis, Mecmaul-Bahreyn’i cisimle ruhun birleştiği vücut, Hızır’ı da akl-ı kudî olarak yorumlamıştır.(11) İbn’ül-Arabî Musa-Hızır kıssası ile Mecma’ül Bahr/Bahreyn arasındaki bağlantıya da işaret etmektedir. İbn’ül Arabî’nin mecma’-ül Bahr/bahreyn’i cisimle ruhun birleşmesi tasvirine benzer bir değerlendirmeyi, Seyyid Hüseyin Nasr’da da görülmektedir. Nasr bu kavramı, iç ve

dışın birbirine yolculuğu olarak yorumlamıştır. Ona göre Şiiilikte tasavvufa ek olarak zahir ve batın genel dini doktrinler ve uygulamalar çerçevesi içinde birleştirilmiştir. “Sünnilikte bile tasavvuf, zahir ve batın arasında bir ara bölgedir ve tasavvufun iç öğretilerinin toplumun bütünündeki yansımaları ve zenginliklerinin tadılması olarak ifade edilebilecek bir dini doktrinler ve uygulamalar dünyasıdır. Temel olan iç boyut dışa göre içe yönelikse ve dış da içe yapılacak yolculukta temel ve başlangıç noktası olarak gerekli ise, Tanrısalılığı tecrübe etmek de ancak Tanrı’nın aşkınlığının bilincine varmak temeli üstünde mümkün olabilir. Yaşamı içselleştirmek ve iç boyutun farkına varmak için, kendisini kurtarmak ve geri birlik sahillerine çıkarmak için, tabiatı gereği çokluk okyanusunun dalgaları üzerine, kutsal bir biçim vuran ibadetleri yerine getirmek zorundadır”.(12) Nasr ibadeti merkeze alarak cisimle ruhun birleşmesini ve Birliğin aşkınlığının farkına varma olarak tasvir eder. O, ibadeti insanı ayrılık ve dışlaşma dünyasından birlik ve bizzat insan yaşamını belirleyen ritimle birleştiren kutsal bir yelken olarak görmektedir.(13) Nasr’ın batın (iç) ve zahirin (dış) birleşmesiyle ibadetle ayrılık ve dışlaşma dünyasının birlik dünyasının birleşmesi yorumu Mecma’ül Bahr/Bahreyn yorumlarıyla paralellik arz etmektedir.

Mistik İslam yorumunda, iki denizin birleştiği yer anlamına gelen Mecma’-ul Bahreyn, Rahman suresinde “Meracel Bahreyn” olarak geçmektedir. Bu ayet “Allah, iki denizi birbiriyle kavuşmak üzere salıverdi” mealindedir. Aralarında birbirine karışmamak üzere bir engel (berzah) vardır. O iki denizden inci ve mercan çıkar. Heterodoks İslam kültürüne göre, Mecmaul Bahr/Bahreyn’den kasıt, Hz. Aliyel Mürteza ve Fatımat’üz-Zehra’dır. Aralarındaki berzah (14) Hz. Muhammed Mustafa’ya tekabül eder. O iki denizden çıkan inci ve mercan ise Hz. Hasan ve Hüseyin’e remizdir. Söz konusu duruma örnek olabilecek Heterodoks İslam yorumunun izlerini taşıyan bir kitabe, Urfa’da “Fesadı Hanı”nda yer almaktadır.(15)

Mecma’-ul Bahreyn aynı zamanda Kehf suresindeki ifadesiyle Hz. Hızır ve Musa’nın buluşma noktasıdır. Bu makama Cem’ül Vücut (Birlik Makamı) denilir. Burada Musa ilmi, Hızır ise hikmeti temsil etmektedir. İlim, Hikmetle cem olup birleştiğinde anlam ve derinlik kazanmaktadır. Tasavvuf ehli, Mecma’-ul Bahreyn’i eserlerinde farklı Bâtını yorumlarla değinmişlerdir. Mistik yorumda Mecma’-ul Bahreyn’den maksat, zahiri ilim denizi olan Hz. Musa ile bânî ilim denizi Hızır’ın birleşmesidir.(16) Sufiler Hızır ile ilgili yorumlarında, ilm-i ledünnî ilmin(17) mahiyetini tartışır. Neticede, bir takım riyâzat ve

Halil-ül Rahman Gölü suyunun Mec-ül Bahr denilen yerden doğuya doğru akışı. Solda Halil-ül Rahman Hamamı'nın güney cephesi.

mücahedelerle bu ilmi elde etmenin mümkün olduğunu ileri sürer. Hızır'ın Hz. İbrahim devrinde yaşayıp onunla birlikte Babil'den göç ettiğine dair rivayetler mevcuttur.(18) Ayrıca Hayat Çeşmesi'nden sıçrayan sularla tuzlanmış balığın canlandığı yolundaki izahlar yer almaktadır.(19) Musa-Hızır ve Ab-ı Hayat kültürü folklorik öğelerle zenginleştirildiği görülmektedir.

İslam toplumunda bazı destanlar da aynı yolla mistik kültürde kullandıkları görülmektedir. Bu destanlardan biri Gilgamesh destanıdır. Gilgamesh Mezopotamya'da güçlü bir kraldır. İlahi menşeli Engidu ile arkadaş olur. Fakat bir müddet sonra onun ölümüyle çok perişan bir hale düşer, derin bir ıstırap yaşar. Gilgamesh, arkadaşı Engidu'yu yeniden hayata döndürmek için çare arar. Sonunda ebedi hayata kavuşturan bir ot bulunduğunu öğrenir. Bu otun yerini yalnız bir kişi bilmektedir. O da, nehirlerin birleştiği yerde oturmakta olup ebedi bir hayat sürmekte bulunan hâkim Utnapiştim'dir.(20) Bu terim, Necm Suresi'nin dokuzuncu âyetindeki "fekâne kâbe kavseyni ev ednâ" (İki yay kadar yahut daha yakın oldu) ifadelerinden alınmıştır.(21)

Musa-Hızır kıssası ile Mecma'-ül Bahr'ın ilgili yorumların Urfa ile bağlantısına gelince, Musa-Hızır kıssası tasavvufun hüviyetini yeni

kazanmaya başladığı IX. Yüzyıldan itibaren tasavvuf çevrelerinde özel bir ilgiye mazhar olmuştur. Urfa tarih boyunca genetik bir mistik anlayışının hâkim olduğu bir kenttir. Nitekim tarihsel olarak bunun izlerini hem pagan ve Hıristiyanlık hem de İslamî dönemde görmek mümkündür. Nitekim Urfa fatihi Nureddin Zengi'nin himayesinde olan İbni Saati Muhammed bin Ali Balebeki'nin (öl. 1230) Mecma'ül-Bahreyn ve Mültekanehreyn adlı çalışması, söz konusu mistik kültürünün Zengi dönemine uzandığını göstermektedir.

Urfa güçlü bir Kadiri, Melami, Nakşibendî, Rufai, Halveti, Mevlevi ve gizli bir heterodoks İslam yorumunun izlerini taşımaktadır. Söz konusu kültür, bu gruplara mensup dervişler, söz konusu tarikat önderlerin eserleri, virtleri ve sohbetleriyle şekillenmiştir. Tarikat önderlerinin kitaplarındaki kimi yorumlar, dervişlerin yaşadıkları şehirleri ve halklarının da şekillenmesine neden olmuştur. İbn Cübeyr, Musul, Diyarbakır, Diyar-ı Rabia'dan başlayarak Şam'a kadar olan bölgede yaşayan insanların mistik kültüre yatkın bir karakterde olduklarını vurgulamaktadır. Ona göre bölge insanı yumuşak tabiatlı, mu'tedil ve yabancıları seven, fakirleri koruyan kişilerdir, yolu buraya düşen fakir ve

kimsesizlerin yanlarında azık taşıma ihtiyacı duymadıklarını ve bölge halkının cömertlikte meşhur olduğunu belirtir. Aynı zamanda bölgede pek çok dindar, zâhid ve dağlarda Allah için inzivaya çekilen birçok kimsenin olduğunu vurgular.(22) Bu dönemde Harran'da iki tekke(23) Urfa'da altı tekke ve zâviye, Birecik'te yedi tekke, Rum Kale (Halfeti) de onsekiz tekke, Suruç'ta bir tekkenin varlığından söz edilmektedir.(24)

Yukarda ifade edildiği gibi Urfa'da mistik kültürün tarihi kökenleri nerdeyse tasavvufun sistemleşmesiyle yaşıttır. Nitekim Harranlı hadis ve fıkıh âlimi Hamid b. Hamid Ebu'l -Fadıl el-Harrânî Kadirî bildiğimiz ilk ilk mistik âlimdir. Ebu'l el-Fadl uzun yıllar Bağdat'da Şeyhi Abdulkadir Geylânî (ö.1165)'nin yanından ayrılmamıştır. Harran'a yerleştiği ve Nureddin Zengî'nin onun adına Harran'da bir medrese yaptırdığı ifade edilmektedir.(25) Kadirilik dışında Urfa'da kök salıp dal budak veren tarikatlar arasında Halvetî, Şazelî, Nakşibendî, Rifâî, Mevlevî ve Melâmîlik yer almaktadır. Nitekim XV. Yüzyılda Kadirîlik tarikatının Anadolu'da en önde gelen siması ve güçlü bir tasavvuf şairi Eşrefoğlu Rûmî, Müezekki'n-Nüfûs adındaki tanınmış eserindeki bir faslı Hz. Musa ve Hızır kıssasına ayırmıştır. Hacı Bayram-ı Velinin halifelerinden Ahmed Bican'ın Envârul Âşikîn de de kıssa hikâye edilmiştir. Halveti Niyazî-i Mısırî'nin Risale-i Hızriyye'sinde kıssanın Bâtını bir yorumu yer almaktadır.(26) Mecma'-ül Bahr veya Mecma'-ül Bayreyn kavramları hem Ortodoks hem de Heterodoks İslam dervişlerince kullanılmıştır. Mecma'-ül Bahr Mecma'-ül Bayreyn'e göre Ortodoks İslam'a daha yakınlaşmış bir kavram olarak değerlendirmek gerekir. İbn Saatî'nin eserinde Ortodoks yorum ağırlıklı iken; Hayâlî ve Harâbî'nin nefeslerinde Heterodoks yorum ağırlıktadır.

Mecma'-ül Bahr/Bahreyn'in Bektaşî-Kızılbaş nefeslerinde de görülmektedir. Özellikle XVI. Yüzyılın tanınmış şairlerinden Hayâlî Beğ(27)

“Ol leb Hızır'ı ile hem reh Mecma'-ül Bahreyn'i seyr etdüm

Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum”(28)

Ayrıca XIX. Yüzyıl şairlerinden Harâbî'nin(29) şiirlerinde de Mecma'-ül Bahreyn kavramı işlenmiştir.

“Mecma'-ül Bahreyn'e Vardığım Zaman

Hızır Bulup Candan Kölesi Oldum

Ledün ilmin Bana Eyledi ihsan

Sırrı Sırrullahın Tamamı Oldum”(30)

Heterodoks kültürden beslenen Hayâlî Beğ ile Harâbî'nin yukarıda verilen nefeslerinde Mecma'-ül Bahr'ın/bahreyn'in Bâtını bir yorumu dile getirilmiştir. Bâtını/Heterodoks yorum yer yer halk arasında anlatılan menkıbelerde de görülmektedir. Böyle bir yorumdan P. N. Boratav, Koroğlu Destanı adlı eserinde destanın Urfa rivayetini anlatırken ifade etmektedir. Ona göre Urfa rivayetinde, Koroğlu'nun oğlu Hasan Beğ eşkıyalığa giderken Hoca Hızır'a rastlanmıştır. Hızır onun arkasını sığayarak kendisine güç verir. Bir keresinde attan düşüp tam ölecekken Hızır kurtarır; Çin'e giderken de önüne çıkararak başarılar dilediği(31) bildirilmektedir.

Sonuç olarak bugün Urfa'da Mecma'-ül Bahr kavramının Balıklıgöl ve çevresindeki kutsal alanın bütünlüğü içindeki yeri, sadece somut bir anlamdan ibarettir. Mecma'-ül Bahr'ın soyut anlamı kentin hafızasından silinmiştir. Artık Mecma'-ül Bahr, Urfa'nın XII. yüzyıldan itibaren İslam'la yoğunlaşmasıyla tanıştığı bir kültürden ziyade, Balıklıgölden başlayıp Harran ovasına uzanan bir kanalın adıdır.(32) Hâlbuki söz konusu kavram başlangıçta soyut bir anlam ifade etmekteydi. Bu ilk anlam, Urfa'nın kültürel yoğunluğunu da ifade etmektedir. O Bâtını dünya anlayışının bir sembolü idi. Gönül ile görüp lisan ile anlatmayı içermekteydi. Cisim ile ruhun vucudda birleşmesini ifade ediyordu. İç boyutun farkına vararak Birlik denizine ulaşmayı, sevgililerin buluşmasını, ıstırapla kemalleşmeyi, sevgili için feda edilen canları anlatmaktaydı.

Osmanlı sonrası yaşanan büyük kültürel travmanın yıkıcı etkisiyle, Anadolu'nun birçok kentinde olduğu gibi Urfa'da da mananın yerini madde almıştır. Bu dönemde kentte mistik kültürün izleri silindiği bir yozlaşma süreci başlamıştır. Osmanlı sonrasında şehir, tasavvufi zihniyette hoyratlığın hat safhaya uğradığı bir süreci yaşamıştır. Mistik yoruma ait ne varsa unutulmuş veya yozlaştırılmıştır. Adeta kentte mânâ buharlaşmış, geriye madde kala kalmıştır. Geriye sadece somut (madde) bir içeriği ifade eden Mecma'-ül-Bahr ismi kalmıştır. Bu kavram ise daha çok dünyanın ve dünyevîleşmenin bir yansımasıdır. Bu dönemde soyut kavramları konuşamayan, sadece yoz bir somut üzerinden kekeleyen bir kent kültürüne geçiş başlamıştır. İlkinde iç yolculuklar ve derinlik, ikincisinde masiva ve egemenlik duygusu hâkimdir. İkinci mana derinlikten uzak, sathi ve dünyevîleşmeyi ifade etmektedir. Belki de en vahimi somut anlamıyla Mecma'-ül Bahr'ı bu haliyle bile ancak toplumun küçük bir kesimince bilinmesidir...

DİPNOTLAR

1) Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskân ve kolonizasyon metodu olarak Vakıflar ve Temlikler"; I. İstila devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri ve zaviyeler" Vakıflar Dergisi, II, 1942, s. 255353; Boratav bu rivayetten Köroğlu destanında İskender efsanesinin ve Gilgamiş destanının motiflerinin kullanıldığı kanaatinde. Bkz. Pertev Naili Boratav, "Türkler'de Hızır", İA, VII, Eskişehir 1992, s. 462471; Ahmet Yaşar Ocak, İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Ankara 1990, s. 191197.

2) Bkz. Urfa Şer'i Mahkeme sicilleri, Milli Kütüphane, defter arşiv no. 221.

3) Bedri Alpay, Urfa Şairleri I, Urfa 1986, s. 192.

4) Urfa Şer'i Mahkeme Sicilleri, Defter arşiv no. 227

5) Bkz. H. İbrahim Şimşek, Osmanlıda Müceddidilik XII/XVIII. Yüzyıl, Suf Yayınları, İstanbul 2004.

6) Vakıflar Defter no. 2103, s. 144.

7) İbn Ebî Usaybi'a, Uyûnu'l-Enbâ fi Tabakâti'l Etibbâ, thk. Nizâr Rîzâ, Beyrut trz., s. 661-662.

8) Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1997, s. 65, 595.

9) Kur'an-ı Kerim'de geçen Hızır ve İlyas kıssasının değerlendirmesi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, İslam-Türk İnançlarında, s. 43-52.

10) Urfa'da da halk arasında folklorik unsurlarla zenginleştirilmiş benzer bir kutsal su ve balık anlatısı bulunmaktadır. Bu anlatıya Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde yer vermiştir. Ünlü seyyah Halil-ür Rahman Camisisinden bahsederken İbrahim Halil tekkesinin içinde yer alan kaynaktan bahsetmektedir. Bu su kaynağı Nemrud'un Hz. İbrahim'i atmak için yaktığı ateşin olduğu yerden çıkmıştır. Anlatıya göre, IV. Sultan Murad, Bağdad seferine giderken bu tekkeyi ziyaret etmiş, gölden iki balık yakalatarak kulaklarına birer altın küpe takmıştır. Halk arasında yedi gece, yedi gün bu tekkenin ziyaret edilmesi halinde dileklerin kabul edileceği inancı yer almaktadır. Suyunu içenler ise Allah'ın emri ile şifa bulurlar. Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği, bu kaynak su "Ağ Balık" olarak isimlendirilmekte ve ziyaret edilmektedir. Halk arasında dilek yazılan kağıtlar suya atılmakta, ak balık'ın kağıdı kapıp götürmesi halinde dileklerin gerçekleşeceği inancı yer almaktadır.

11) Muhi'd-Din b. el-Arabî, Tefsîru'l-Kur'anî-l Kerim, I, Beyrut 1968, s. 766-722.

12) S. Hüseyin Nasr, İslam'da Düşünce ve Hayat, İstanbul 1988, s. 277-278.

13) S. Hüseyin Nasr, s. 279.

14) Berzah, Arapça kökenli bir kavram olup, coğrafyada bir yarımadaı karaya bağlayan, iki yanı su, dar kara parçası, kistak anlamına gelmektedir.

15) Şark İş (Fesadı) hanının kitabesi Urfa'daki heterodoks İslam yorumunun izlerini göstermesi açısından kayda değerdir. Kitabe:

"ya müfettiha'l ebvab (Ey kapıları açan Allah)

iftah lena hayre'l bab (bize hayır kapısını aç)

li hamsetün Ütfi biha harre'l vebai'l-hatime (Yıpratıcı veba, kolera ve benzeri hastalıklardan korunmak için üflediğim beş isimim var)

el-Mustafa ve'l-Murtaza ve'bnahuma ve'l fatıme" (Mustafa, Murtaza (Ali) ve onun iki çocuğu (Hasan-Hüseyin) ve Fatıma'dır)

16) Kadı Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, II, İstanbul 1285, s. 19; Muhammed b. Ali Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, III, Kahire 1350, s. 287; Ahmet Yaşar Ocak, s. İslâm-Türk İnançlarında, 52.

17) Tasavvuf ehli, duyu, akıl ve tecrübe dışında, bir de ilm-i ledün'den bahsederler. İlm-i ledün, vehbî bir ilimdir. Hz. Hızır'ın ilminden bahseden ayetteki "Ledün" kelimesinden hareketle, bu isim verilmiştir. (Kehf Sûresi, 65). Böyle bir bilgi, özel bir bilgidir. Bu bilgi, olayların iç yüzüne vukufiyeti sağlar. Bir çeşit gayb bilgisi, sırlar bilgisidir. Bkz. İmam-ı Gazalî, İhyau Ulûmi'din, c. III, "Acaibul- kalb"

18) Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, çev. Z. K. Ugan-A. Temir, Ankara 1954, I, s. 543

19) Ahmet Yaşar Ocak, İslam Türk İnançlarında, s. 54.

20) Ahmet Yaşar Ocak, s. 54.

21) Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Anka Yayınları, 2. baskı, İstanbul, s. 141.

22) İbn Cübeyr, Rihle, s. 219-222.

23) İbn Şeddâd, s. 40-45

24) 1312 Tarihli Halep Salnamesi, s. 255, 259, 262.

25) Neçati Avcı, "Harran ve Bilinmeyen Bazı Harranlı Din Âlimleri", E.Ü.İ.F.D. sayı 8, Kayseri 1992, s. 270.

26) Bkz. Eşrefoğlu Rumî, Müzekki'n-Nüfûs, İstanbul trz., s. 302-305; Eşrefoğlu Rumî, Eşrefoğlu Rumî Divanı, nşr. A. Hâlet Çelebi, İstanbul 1944; Envâru'l-Âşıkın, s. 111-113; V.I. Menage, "Bîdjân Ahmed", El; Bican Ahmed, İA, II; Niyâzi-i Mısırî, Risâle-i Hızıryye-i Kadîme ve Risâle-i Hızıryye-i Cedîde, v. 35a/v. 32b'den naklen Ahmet Yaşar Ocak, İslâm-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır İlyas Kültü, s. 165-174; Divan-ı Kebir, Hz. A. Gölpinarlı, İstanbul 1957, I, s. 166.

27) (?-1557) Divan şairi. Vardar Yenicesi'nde doğdu. Asıl adı Mehmed olan Hayâlî Beğ düzenli bir eğitim görmedi. Gençliğinde rint ve başıboş bir hayat yaşamış, kalenderi dervişleri ile dolaşmıştır. İstanbul'a gelince, şiirleri ile Defterdar İskender Çelebi, Sadrazam İbrahim Paşa ve Kanuni'nin dikkatini çekmiş, rahat bir hayata kavuşmuştur. Hamilerinin ölmesi üzerine Kanuni'den bir Rumeli sancakbeyliği alıp İstanbul'dan uzaklaşır. Edirne'de ölmüştür. Hayâlî rint meşrebi, ince hayalleri, yerli renkleri, samimî ifadesi ile XVII. asır şairidir. Tasavvufi terimlerini sık sık kullanırsa da mutasavvıf bir şair sayılmaz. Şiirindeki tasavvuf neşvesi, samimilik, rintlik, incelik, dünyaya ve onun nimetlerine değer vermeyiş gibi özelliklerine bakılarak İranlı Şâir Hâfız'a benzetilmiştir. Hayâlî Beğ Divanı Ali Nihat Tarlan tarafından bastırılmıştır.

28) Hayâlî Beğ Divanı, nşr. A. Nihat Tarlan, İstanbul 1945, s. 33; Ahmet Yaşar Ocak, s. 182.

29) Harâbî (1853-1917) İstanbul'da doğdu. Asil adı Ahmet Edip'tir. Harabi sonradan şiirlerinde kullandığı mahlastır. Küçük yaşlarda tasavvuf ve bu konudaki eserlerle ilgilendi. Zamanla kendi de şiir yazmaya başladı. Çok genç yaşında, Merdiven Köyü Bektaşî Tekkesinde M. A. Hilmi Dede Babaya ikrar verip tarikata girerek Bektaşî olan Harabi yaşamı boyunca bu ikrara sadık kalıp, şiir ve nefesleri ile Bektaşî edebiyatının en güçlü ustalarından biri oldu. Şiir ve nefeslerinde Yunus Emre, Nesimi, Kaygusuz ve Pir Sultan'tan etkilenmiştir.

30) Abdülbaki Gölpinarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri, İstanbul 1963, s. 169; Ahmet Yaşar Ocak, s. 175-176.

31) P. N. Boratav, Köroğlu Destanı, s. 89.

32) Pek çok şehirde su, kanallar ve arklar vasıtasıyla şehir içinde sokak sokak dolaştırılmıştır. Su şehir meydanlarından, mabetlerden, değirmenlerden ve debbağhanelerden geçerek şehrin tarlalarına akıtılmıştır. Urfa'da bu tür kentlerden biridir. Urfa'daki su kaynaklarından biri de Eski Kahriz'dir (Urfa'da eski keriz olarak ifade edilir) Kahriz suyun şehre yer altı kanallarıyla getirilmesine denir. Kentin İslam-Türk hâkimiyetine geçmesiyle Roma döneminde yapılan su kanalı kullanılmış bu kanalda Eski Kahriz olarak kullanımına devam edilmiştir.

f c VR] Z \\ 1^ V Yf c laVY] gR_

^ vy~ v1f ce`]f
gr| vr.Xv{v}1' u .}.
\\ }t .gvkv1 zUrzw1z
jr(Æ)r.1' u ...

Bakıryırtan Salih Pehlivan

Urfa için, bugünün aksine geçmişte daha çok sosyal hayatın içinde olan bir şehir olduğunu söylersek yanlış olmaz sanırım. Bugün yalnızca yemek üzerine inşa edilen Urfalılığın tersine geçmişte, Halkevleri'nde tiyatro ve musiki icra eden öğrenciler, Balıklıgöl'de su güreşleri yapan gençler ve ülke çapında adını duyurmuş olan pehlivanlarıyla canlı bir şehirdir... Sinema ve Anzılha'daki saz evlerinin hikâyesini bilenler bilir...

Böylesine sosyal ve canlı olan şehir, bugün olduğu gibi yalnızca müziği ve çiğköftesiyle değil, şöhretli pehlivanları, yüzmede çıkardığı olimpiyat şampiyonları, güzel sanatların birçok dalında ürün veren sanatçılarıyla meşhurdur. Bugün Urfa'da sporun nasıl bir durumda seyrettiğini bilemiyorum. Bu konuda özellikle son elli yılın spor faaliyetleri çalışılmaya değer bir alandır. Zira yapılacak bu çalışmalar dolayısıyla geçmiş ile bugünün spor hayatını daha iyi analiz etme imkânına sahip olacağımızı düşünüyorum. Urfa'nın geçmişte güçlü bir güreş ve pehlivanlık geleneği olduğunu bazı sohbetlerde duymuş ama bu

anlamda model oluşturacak kadar şöhretli pehlivanlara sahip olduğunu düşünememiştim...

Ankara Kızılay metrosunda yazar dostum Yusuf T. Günaydın'ın tanıştığı, Prof. Dr. Erbay Güven, benim Urfalı olduğumu öğrenince, "Salih pehlivanı duymuş musun?" diye sordu. Bende, "evet Urfa'nın meşhur pehlivanları vardır, Salih Pehlivan, Reşit Pehlivan, Mahmut Pehlivan benim ilk aklıma gelenler" dedim. Hoca, sonra Salih Pehlivanı anlattı ayaküstü sohbetimizde... Salih Pehlivan hakkında araştırma yaptığını, hatta bir makale çalışması

olduğunu söyledi. Gösterilerdeki fotoğraflarından bahsetti. Bende bazı arkadaşlarımda arşivinde söz konusu fotoğrafları gördüğümü belirttim... Hoca, Salih Pehlivanın annesinin bir devenin yanında çekilmiş fotoğrafını gördüğünü ve annesinin deveden daha uzun olduğunu söylediğinde hayrette kalmıştım... Sonra bana hemen Güven Park'taki o ihtişamlı vücutlu heykellerin ilham kaynağının da Salih Pehlivan olduğunu anlattı. Bir Urfalı olarak gurur duydum... Hatta Prof. Dr. Erbay Güven Hoca'nın bana anlattığına göre pehlivanlıkta Urfa'ya mahsus, adını şu anda hatırlayamadığım bir oyun veya tarz varmış...

Daha sonra Salih Pehlivan'la ilgili Ali Gümüş'ün kaleme aldığı bir yazıyı okuduğumda Salih Pehlivan hakkında bilgilerim daha bir yerine oturdu. Yazıda Ali Gümüş onu şöyle anlatıyordu: "Urfalı ya da Bakıryırtan diye tanınırdı. Kalaylanmış bakır tepsi veya kap içinde tatlı servisi yapan yerlerin işletmecileri onu tanırdı. Onun bu şöhretini Atatürk de duymuş, kendisini tanımak istemiş, Yalova'ya çağırılmıştı. 1909 doğumlu Urfalı Bakıryırtan Salih, Ata ile tanıştıkları günün nasıl geçtiğini

bana şöyle anlatmıştı; 'Sen bakıryırtan'mışsın doğru mu?' 'Evet, efendim' cevabını verdim. 'O zaman marifetini göster' buyurdular. Bir iki koca sini getirildi, bir tutuşta ikiye ayırdım. 'Anladım, bu pehlivan pek güçlü, artık ona tepsi vermeyin' dedi. Sonra beyaz elbiseli şişman birini eliyle işaret ederek : 'Bunu yenebilir misin?' diye sordu. Baktım, adamı gözüm kesti. 'Gel bakalım aşçıbaşı' diye seslenerek üstüne yürüdüğümde herkes güldü. Meğer aşçıbaşı sandığım zat, Başbakan Recep Peker'miş! Devre arkadaşlarımdan Adnan Yurdaer, Nuri Beytorun gibi şöhretler ve hatta Çoban Mehmet 'güç-kuvvet' dendiğinde Salih'i gösterir 'Onun kadar demir bilekli bir kişi tanımadık' derlerdi. Atatürk, Urfalının gösterisinden etkilenip 'bende isteği var mı' demiş. Salih'i armağanlandırmayı düşünmüş. Urfalı, fakir fukara... 'İş istiyorum' demiş. Ata'da 'git Paşabahçe şişe cam fabrikasında çalış' buyurmuş. Urfalının gidişi o gidiş. Tam otuz yıl Anadolu yakasından Avrupa yakasına geçmemiş. 1968 yılı başlarında hatırlamamı kırılmayıp Babiâli'deki gazetemize gelmişti. Geçen hafta Kubilay'ı andık. Urfalıyı anlatmamdaki sebep Kubilay dendiğinde Onu hatırlamamdır. Bu not, bilinmeyen bir noktadır ki, sizlere ondan duyduğumu aynen sunmak isterim. 'Aşırı tutucular genç Kubilay'ı şehit etmişlerdi. Onun anısını yaşatmak için Menemen'e bir heykel kondurmak isteniyordu. O zamanlar İsveç jimnastiği taraftarlarıyla güleciler savaş halindeydiler. Açıkçası yapılı vücuda sahip kimse yoktu. Heykeltıraş Ragıp Hoca'ya adımı vermişler, beni buldu, vücuduma baktı ve alıp menemen'e götürdü. İşte o Menemen'deki Kubilay heykeline modellik yapan benim.'

Urfalı Salih deve kaldırmakla da namlıydı. Devenin altına girer, bir eliyle ağzını tutar ve koca hayvanı havalandırır. Urfalı Reşit (19031969), Urfalı Milli

Salih Pehlivan

Güreşçi Seyit Hışırlı(1949-....)'yı da tanıdım, pek güçlüydüler. İnsan yaşadığı yerin havasından, suyundan, gıdalarından etkilenir. Bu Urfalılar da fırsat bulup spor yaparak bir nebze olsun kendilerini gösterebilmişlerdi. Aransa daha niceleri bulunur. Bakıryırtan, 1970 yılında rahmetli oldu" (1)

"Kubilay ve Bakıryırtan Salih Pehlivan" bir başka yazısında ise Ali Gümüş onu şöyle anlatıyor: "Sanki 'bin yıl' oldu Urfalı Salih Öztürk Pehlivan'ı görmeyeli! Dev yapıydı. Bakırdan yapılmış tepsi, sini, ne varsa ortasından yırtar atardı. Atatürk de Onun şanını duymuştu. Salih Pehlivan, Büyük Kurtarıcı tarafından Yalova'ya çağrıldığında birkaç bakır tepsiyi ortasından ikiye bölüp ayakaltına koymuş. Daha fazlasını da parçalayabilirmiş amma Atatürk, 'Devlet malına zeval gelmemeli' diyerekten Urfalıyı durdurmuş. Bu muazzam adam o kadar güçlü, o kadar güçlüydü ki, bir hamlede deveyi sırtlayabiliyordu. Yıllar önce aradım taradım Bakıryırtan Salih Pehlivan'ı buldum. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası'nda çalışıyordu. Atatürk, Ona demiş ki: 'Git, bu işletmede çalış.' Emir büyük yerden geldiği için 30 yıldan fazla süre İstanbul'un Avrupa yakasına inmemiş. Ben kendisini

aradığımda davetime uydu. Neden şimdi, fol yok yumurta yokken Bakıryırtan Salip Pehlivan'dan söz ediyorum. Çünkü fol da var, yumurta da var. Yobazlar tarafından 75 yıl önce şehit edilen Mustafa Fehmi Kubilay'la, Bakıryırtan bağlantılı. Bana durumu şöyle anlatmıştı: 'Yalova'da Atatürk bana iltifatta bulundu. Şu beyaz elbiseli adamı yenebilir misin? diye sordu. Ben de gel bakalım ahçıbaşı diyerekten onu belinden kavradım. Meğer Şükrü Saracoğlu imiş. Aman aman diyerekten bağırdığında bıraktım. Atatürk, beni ödüllendirmek istedi. 'Git, Paşabahçe Fabrikası'nda çalış' dedi. Gidiş o gidiş, 30 yıldan fazla zamandır İstanbul'un Avrupa yakasına inmedim. Taki siz davet edene kadar. 'Bakıryırtan Salih'in muazzam gücüne tanık olan Atatürk, Ona: 'Sen, Öztürksün. Başka türlü bu kadar güçlü olamazdın' demiş ve Bakıryırtan da soyadı yasağı çıktığında kendisine Öztürk kelimesini soyadı olarak almış. Bu muazzam ve uluslararası yarışmalarda Türkiye'mizi temsil etme imkânından mahrum olan efsane adam, Kubilay'la ilgili olarak da bana şunları anlatmıştı: 'Atamızın emriyle Menemen'e gittim. Yobazlar tarafından 24 yaşında şehit edilen Kubilay'ın Menemen'e heykeli dikilecekti.

Ragıp Hoca, benim vücuduma bakarak bu yöreye Kubilay'ın heykelini yaparak dikti. Ben, Kubilay için Ragıp Hoca'ya modellik ettim. İnsanlar için gün, ay, yıl hepsi izafi. Bakırırtan'la röportaj yapan tek kişi bendim. Sanki bin yıl geçti. Dedim ya, her şey izafi. Her ikisi de rahat uyusun... Şu var ki, bu olağanüstü güçlü güreşçi, yabancı antrenörler tarafından Milli Takıma alınmadı. Ne diyelim, çok yaşasın yabancı hayranları..."(2) Ali Gümüş'ün zaman yazılarına konu ettiği ve rahmetle andığı Salih Pehlivan ne yazık ki, Urfa'da pek bilinmiyor. Hatta onunla ilgili Ali Gümüş'ün yazdıkları haricinde başka bir bilgiye ulaşamıyoruz.

Demir Adam

Reşit Pehlivan

Urfalı pehlivanların öyküsü yalnızca Salih Pehlivan ile bitmiyor. Ali Gümüş'ün de adını zikrettiği bir başka isim Reşit Pehlivan. 1903 yılında doğmuş. Reşit Pehlivan'ın bizzat gösterilerini izlemiş olan M. Ali Erken, Harran dergisinde yazdığı "Unutulmayanlar" yazısında onu şöyle tanımlar: "Reşit Pehlivan aslen Suruçlu olup cezaevinde gardiyanlık yapardı. 1957 yılında bu memurluktan emekli olmuştur. Hem güreşir hem de kuvvet gösterileri yapardı. Birçok pehlivan yetiştirmiştir. Bunların içinde en meşhuru Salih pehliwandı. Salih Pehlivan'da bakır tepsileri ikiye ayırmak suretiyle (yırtarak) meşhur olmuştur. Atatürk'ün huzurunda da bakır tepsiyi yırtmıştır. Reşit pehlivan çok kuvvetli bir insandı. Allah vergisi bu kuvvet sayesinde ünü tüm Türkiye'ye yayılmıştır.

Reşit Pehlivan'ın saygıya değer, mert bir insan olduğu söylenir. Gardiyanlık yaptığı sıralarda, cezaevinde yatmakta olan mahkûmlara gayet iyi davranırdı. Mahkûmlar da kendisine karşı çok saygılıydılar. Nöbetçi olduğu geceler, cezaevinin kapısını açar önünde

Salih Pehlivan

otururdu. Buna rağmen hiçbir mahkûm dışarı çıkamazdı. Mahkûmlar; sigara, çay gibi ihtiyaçlarını gidermek için Reşit pehlivan'ın yanına giderler, o da bu tür ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdı. Bir gün yabancı bir mahkûm, reşit Pehlivan'ın bu durumundan faydalanmak ister... Cezaevinin kapısının açık olduğunu görünce dışarıya kaçar. Reşit pehlivan bunu yakalar ve pencere demirlerini ikiye ayırarak kafasını buraya sokar. İki üç saat

öyle bıraktıktan sonra tekrar gelip onu oradan çıkarır. Reşit pehlivan son gösterisini 19 Mayıs 1959 yılında şehir stadyumunda beş bin kişi önünde yaptı. Bu gösterilerden bazıları: Pehlivan köprü vaziyeti olarak, göğsünün üstüne bir değirmen taşı koyarlar. Bunun üstünde dört kişilik bir orkestra çıkararak on dakika boyunca müzik ziyafeti verirler. Bu program esnasında Pehlivanın nefes alış verişinde orkestra aşağı yukarı çıkardı. Bu gösterilerden sonra sırt üstü uzanıp, ayaklarının üstüne uzun bir kalas koydular, üstüne de altı kişi oturdu; bu altı kişiyi adeta bir tüy gibi kaldırıp indiriyordu. Bu gösteriden sonra da üç dört cm.lik tahtalara bir vuruşta eliyle büyük çivileri çaktı. Çiviler tahtanın diğer tarafından çıkıyordu. Hareket halindeki bir taksinin arka tamponundan kaldırdığını gördük

Reşit Pehlivan, aynı zamanda da iyi bir yüzücüyü. Tahminen 1959 yılında(3) Aynzeliha Gölü'nde yüzerken kalp krizinden ölmüştür. O tarihlerde yayınlanan Yeni Sabah Gazetesi spor sayfasında "Türkiye'nin Demir Adamı öldü" diye atılan bir başlıkla haber geçiyordu."(4)

Reşit Pehlivan hakkında hatırası olan bir başka yazar

Gümrük muhafaza şefi komu-
tenlik mekânı yaveri binbaşı
İnsan beyefendiye takdim.

21/11/242

Urfalı pehlivan
Reşit Zorlu

R. Zorlu

Salih Pehlivan'ın Bir Bayram Törenindeki Gösterisi

Abdülkadir İkbâl, onu tanımlar benzer şeyler söyler. "Rahmetli babam ve arkadaşları Abo Hoca ve Hacı Yahli idi. En fazla bunlarla birlikte olurdu. Geceleri şimdi resimlerini hatırlayamadığım birkaç arkadaşla birlikte Lami Ötkün'ün babası Hacı Yahli'nin evinde toplanarak sohbet ederlerdi. Bu sohbetlerde bazen de dini kitap okunurdu. Rahmetli babam arkadaşları ile bahar ve yaz aylarında ya bir dere kenarında yahut da Suruç'un etrafındaki dolaplarla çekilen suların kenarında otururlardı. Bu sohbetlere o zaman Suruç'ta gardiyan olarak görev yapan Reşit Pehlivan da katılırdı. Kendisi milli bir güreşçi olduğunu söylerdi ve özellikle bir İngiliz ile olan müsabakasını çoğu kez anlatırdı. Reşit Pehlivan çok güçlüydü. Bir handa Rahim Usta'nın oğlu Hacı Ahmet Sayar, aldığı Skoda marka bir taksi ile üzerinden geçmişti. Reşit Pehlivan Jeep'i arkadan tutar gitmesine imkân vermezdi. Bazen üzerinden bir kamyon bile geçerdi. Hatta Urfa'da hala hatırlayanlar vardır. Birkaç kişinin zorla kaldırdığı bir taşı göbeğinin üzerine koyar ellerini ve ayaklarını yere koyarak göğsünü ve karnını yerden kaldırır birkaç kişi de balyozlarla o kocaman taşı onun üzerinde kırarlardı. Bu gösterileri sık sık yapardı. İskambil destelerini bir arada tutup yırtmak onun için sıradan

bir şeydi. Hatta emin olmak için bunları başkalarından sordum ve öylece yazdım. Yine eski Urfalılar bilirler Reşit Pehlivan'ın üzerine koyulan değirmen taşının üzerinde davul ve kanun çalanlar da olurdu. Fakat ne yazık ki bu büyük pehlivan hakkında bugün sadece bazı gördüğümüz şeyleri anlatmakla iktifa ediyoruz. Reşit Pehlivan on beş cm kadar uzunluğunda olan cellât mihni kalınca bir yere çaktırır ve bu çiviye dişleriyle söker atardı. Dişler sanki bir kerpetendi.

Suruç'ta zaman zaman yağlı güreşler de olurdu. Pehlivanlar Hacı Nuri Güler'in hanında güreş tutarlardı. Başta Salih Pehlivan olmak üzere ismini bilmediğim birçok güreşçi katılırdı. O zaman güreşler hanlarda olurdu. 25 kuruşa içeriye girip seyrederdik. Suruç halkının bu güreşlere ilgisi hayli çoktu. Davul ve zurna eşliğinde güreşler yapılırdı. Suruç'ta pehlivan gibi birçok insan vardı. Bunların başında Fil Cello, Mehmet Çinpolat, Kasap Kadir'in oğlu Mehmet, Süleyman Ağa (Süleyman Yüksel), tabucunun oğlu Fahri ve Pehlivan Reşid'in kardeşi Mustafa. Bunlar çok enteresan bir ekip teşkil etmişlerdi. Nerede çamura batan bir kamyon, jeep yahut traktör varsa gidip çıkarırlardı. Yani bir bakıma vinç ve kurtarıcı görevini ifa ediyorlardı. Çamura batan bir aracın arkasına iki üç kişi geçer

aracı havaya kaldırdıktan sonra tekerlerinin altına taş veya başka şeyler çamurdan çıkmalarını sağlarlardı. O zaman teknik imkânlar yok gibiydi. İsmi saydığım bu insanlar atsız diye tabir edilen kovalarla su içerlerdi."(5)

Mahmut Pehlivan:

Urfalı pehlivanlar arasında bir de Mahmut Pehlivan vardır. Mahmut Pehlivan ömrünün sonuna doğru yoksulluk içinde ölmüştür... Bugün bu meşhur pehlivanlar hakkında elimizde herhangi bir bilgi yoktur... Yapılacak saha çalışmasında çok daha ilginç ve önemli bilgilere ulaşacağımızı sanıyorum. Özellikle Urfa spor hayatında yazılı kaynakların olmayışı, bu alandaki çalışmaların alanını daraltıyor. Araştırılır ise bunların çocuklarına veya torunlarına ulaşılabilir sanırım... Geçmişte çeşitli spor dallarında olimpiyat şampiyonu olmuş vefat etmiş veya yaşayan sporcularımızı bulmalı, hayatlarını ve anılarını hiç olmazsa kitap veya albümlerde yaşatmalıyız... Böylece sporla ilgilenen yeni kuşaklar için bir hafıza oluşturmuş oluruz. Böylece geçmişten aldıkları bilgiyle geleceklerini daha iyi kurabilirler... Zira bu pehlivanlarımıza baktığımızda bunların bütün kuvvet ve şöhretlerine rağmen, kaybolup gittiklerini görüyoruz... Urfa'da spor hayatının unutulmaz simaları olan bu insanların hayatları ne yazık ki, sanatçılar gibi trajik olmuş ve unutulmuş gitmiştir.

Dipnotlar

(1) Ali Gümüş'ten iktibas eden Ömer N. Kapaklı, Güneydoğu Gazetesi, 02.Ocak 2004

(2) Ali Gümüş 20051228, www.gundem.info

(3) Ali Gümüş Reşit Pehlivan'ın 1969, Ali Erken ise 1959 yılında vefat ettiğini söylüyor.

(4) Mehmet Ali Erken, Harran dergisi, s. 19, Sayı 52, Kasım Aralık 1995, Şanlıurfa.

(5) Abdülkadir İkbâl, Mazideki Suruç, s. 19,20, Kent Işıkları Yay. 2009, İst.

ŞANLIURFA'NIN DOĞAL BİTKİ ZENGİNLİĞİ VE BOTANİK TURİZMİ

U, ?U. ?Yr†r€R\ R_
Yr..r€b€%o.†zv†z
W€Nuvsz€†W| }†v†z
S€E}, {zS } ~ İ .v†z- b€†z
yr| r€Q yr..r€?vu^ ?..

ÖZET

Ülkemiz 11.000 dolayında doğal bitki türü ve bunların yaklaşık üçte birinin sadece ülkemize özgü olması nedeniyle doğal bitki örtüsü odaklı turizm aktiviteleri için özel bir potansiyele sahiptir. Avrupa'da ise doğal zenginliklerimizi merak eden çok sayıda insan bulunuyor. Üyesi olmaya çalıştığımız Avrupa'dan çok daha zengin ve üstün olan doğal güzelliklerimiz ve bitki zenginliğimiz mevcuttur. Endemik (ülkeye özgü) bitki zenginliğiyle de ülkemiz Avrupa'dan üstün olmanın da ötesinde dünyanın birkaç bölgesinden biridir. Ülkemizdeki her 3 bitkiden biri endemik yani ülkemize özgü. Dört mevsim Anadolu'da her sezonda çiçeklere yolculuk yapılabilir... Mezopotamya sümbülü, Peygamber çiçeği, Mardin zambağı, Karacadağ çiğdemi gibi endemik bitkiler GAP'a özgü olan onlarca bitki türünden sadece bir kaçı.

Türkiye'nin doğal bitki örtüsünde "Şanlıurfa'nın bozkırlarında yetişen doğal çiçekler" in özel bir yeri vardır. Zira Endemik bitkilerimizin yarısından fazlası bozkırlara aittir. Gen merkezleri Türkiye'de olan ve endemik tür

sayıları fazla olan cinsler de bozkıra aittir. Renklerin dansı ve dağ çiçeklerinin senfonisi ile birlikte rengârenk o eşsiz kokulu çiçeklerin güzelliklerinin yerli ve yabancı konuklara tanıtılması ve sergilenmesi yöre turizmine apayrı bir çeşnilik ve güzellik katacaktır.

Bitki çeşitliliği bakımından olağanüstü zengin olan Şanlıurfa bozkırları büyük bir renk ve doku zenginliğini oluşturmaktadır. Özellikle ilkbaharda Şanlıurfa'nın topraklarını birkaç ay için yeşillendiren, sarı, kırmızı, mavi, mor, pembe renklerle bezendiren papatya, çiğdem, menekşe, gelincik, düğünçiçekleri, kandamlaları, ballıbabalar, sığırkuyrukları, devedikenleri, gevenler, çoban yastıkları, peygamberçiçekleri, hazeranlar ve daha niceleri, kısa süreli ömürleriyle de olsa buldukları coğrafyayı bir renk cümbüşüne dönüştürürler. Şanlıurfa'nın "Bozkır çiçekleri" zengin renkleri ve biçimleriyle yerli ve yabancı misafirlerine ev sahipliği yapmak için durdukları yerde masum ama bir o kadar da albenili ve görkemli bakışlarıyla bizlere sesleniyor! Her mevsimde doğada çeşitli çiçekler görmek, tanımak, onlarla iletişime geçmek, daha önemlisi de fotoğraflandırıp sergilemek. Hem bölgenin

tanıtım ve ekonomisine bir katkı hem de genç nesillere bir iş imkânıdır. Günümüzde artık çölleşmiş bir görünüm, beton yığınları ve yapay çiçeklerin içinde “içimizde doğaya bir özlem var”... “Dört Mevsim Anadolu”, “Cennet Ülke” “Bin bir çeşit canlısıyla, ağacı ve çiçeğiyle mucize” olarak tanımlanan bu güzelim memleketimizin “doğal çiçeklerine yolculuk yapmak”, doğanın dilini doğada öğrenmek ve doğa turlarına yönelmek gerekmektedir. Botanik turizmi ile hem sezonun tüm yıla yayılmasını sağlıyor, hem de kitlesel turizmin yoğunlaştığı Ege, Akdeniz gibi bölgelerimize olan talebin başka yörelerimize de kaymasını sağlıyor. Bu çalışmada, hem Şanlıurfa'nın bozkır çiçekleri tanıtılacak, hem bölgemizdeki botanik turizminin önemi ve yaygınlaşması hususlarına dikkat çekilecektir. Ayrıca, botanik turizmi kapsamında uygulamalı bazı tur programlarına da yer verilecek ve turizm sektöründeki iş adamlarına yeni bir ufuk açacaktır.

GİRİŞ

Çeşitli coğrafi özellikleri, coğrafi farklılığın getirdiği iklim çeşitliliği, üç kıta arasında doğal bir köprü olması, Anadolu Yarımadası'nı dünyada benzerine az rastlanan bir bitki çeşitliliğine sahip kılmıştır. Avrupa'nın tamamında var olan bitki sayısı toplam 11.000 civarında iken bu sayı ülkemizde 11.500'dir. Yani Ülkemiz bitki çeşitliliği açısından Avrupa'dan üstündür. Zira dünyada sadece belli bir bölgede yetişen veya anavatanı belli bir bölge olan (endemik) bitkiler açısından ülkemiz Avrupa'dan üstün olmanın da ötesinde dünyanın birkaç bölgesinden biridir. Hatta bitkilerin ilk kez nerede ve hangi tarihte tarıma alındığı konusunda çalışmalar ve tartışmalar sürmekle birlikte, Şanlıurfa il sınırları içerisindeki Karacadağ ve çevresinin, M.Ö. 9 bin yıllarında tarıma alındığı, bilinen buğdayın anavatanı olabileceğini gösteren bio-genetik araştırmalar mevcuttur. Bölge, tarih öncesi insanın 10 bin yıl önceleri üretmeye başladığı diğer tahılların (arpa, çavdar gibi) yabancı türlerini barındırması açısından da son derece önemlidir.

Ülkemiz doğal zenginlikler bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. Yurdumuz iklim ve toprak çeşitliliği sayesinde yabancı olarak yetişen bitki türleri açısından oldukça zengin bir floraya sahiptir. Türkiye Florası 11.500 tohumlu bitki türünden oluşurken, bunların 3.708'i endemiktir. Ülkemizdeki her 3 bitkiden biri endemik yani ülkemize özgüdür.

Türkiye biyolojik çeşitlilik açısından küçük bir kıta özelliği kazanmıştır. Bu özellikleri nedeniyle,

“Türkiye için Cennet Ülke”, “Dört Mevsim Anadolu”, “Güneyinde yaz, kuzeyinde kış” sözcükleri hep kullanılagelmiştir. Yani Bin bir çeşit canlısıyla, ağacı ve çiçeğiyle mucize bir ülke.

Dünya'da son yıllarda gün geçtikçe yaygınlaşan ortak düşünce: Biyolojik zenginliklerin tanıtılmasıdır. Bu konuda turizm şirketlerine ve turizm rehberlerine büyük iş düşüyor. Doğa turizminde en çok ilgi çeken canlı grubu bitkilerdir yani görkemli çiçeklerdir. Gözlenmesi, gezilmesi, fotoğraf-video çekilmesi en kolay canlılardır. Nitekim son yıllarda, doğa turizminin büyümesi %10-30 oranları arasında gerçekleşmiştir.

Son yıllarda bazı yerli, ama özellikle yabancı turistler, deniz ve güneş ağırlıklı turizmin dışındaki aktivitelere de ilgi göstermeye başlamışlardır. Bunların başında: Botanik Turizmi, Dağ Turizmi, Yayla Turizmi, Eko Turizm, Festival Turizmi vs. gelmektedir. Doğa ile ilgili farklı turizm olaylarının yaygınlaştırılması, ülkemiz turizmüne yeni bir çehre verecek ve turist sayısı ile bunlardan elde edilecek gelir artacaktır.

ŞANLIURFA BOTANİK TURİZMİ

Bu çalışmada uzun yıllardan beri florası araştırılan Şanlıurfa Bölgesinin, doğal, kültürel ve tarihi zenginlikleri ve güzellikleri yanında rengarenk çiçeklerine; en kolay, en rahat ve en güvenli bir şekilde, hangi dönemlerde, hangi güzergahlarda ve nasıl ziyaret edilerek ulaşılabileceği üzerinde durulmuş ve botanik turizmi teşvik edilmiştir. Şanlıurfa; sahip olduğu doğal kaynakları, kültürel değerleri ve sürekli büyüyen turizm potansiyeli nedeniyle “ekoturizm” açısından öncelikli konumunu hala korumaktadır. Yukarı Mezopotamya'da, Dicle ve Fırat arasında bir bölgede yer alan Şanlıurfa; sönmüş volkanik dağ özelliğinde olan “Karacadağ ve Çevresindeki Neolitik Döneme Ait İlk Tarım Kültürleri”, dünyanın mega projelerinden “Atatürk Barajı”, GAP'ın merkezi olan “Harran Ovası” ve Tektek Dağları Milli Parkı'yla ihtişamlı özelliğini korumaktadır. Şanlıurfa'nın bu büyüleyici ve otantik kültürünün yanı sıra, eşsiz bir doğası ve harika bir doğal bitki örtüsü de vardır.

Şanlıurfa'da yayılış gösteren yaklaşık 1.000'den fazla doğal bitkinin canlı koleksiyonlarının botanik

bahçelerinde oluşturulması, koruma bilincinin geliştirilmesi, çevre-peyzaj düzenlemelerinde yaygınlaştırılması, bu nadide biyolojik zenginliklerin botanik turizmine yönelik olarak değerlendirilmesi ve yörenin tanıtımına katkıda bulunulması, doğa rehberliği gibi yeni bir iş alanının oluşturulması ve uygun mevsimlerde uluslararası yabancı çiçek festivallerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Botanik turizminde bu görkemli ve albenili çiçeklerin değerlendirilmesi de yörede turizme ayrı bir boyut kazandıracaktır. Pek güzel ve gösterişli ve süs bitkisi özelliğini taşıyan yabancı çiçeklerin bölgede yeterli miktarlarda olduğu ise yapılan bilimsel araştırmalarla ispatlanmış durumdadır. Biyolojik çeşitliliğin yerli ve yabancı turistlere tanıtılması bölgemiz açısından son derece önem taşımaktadır.

Bitki çeşitliliği bakımından olağanüstü zengin olan Şanlıurfa'nın bozkırları büyük bir renk ve doku zenginliğini oluşturmaktadır. Özellikle ilkbaharda birkaç ay için yeşillendiren, sarı, kırmızı, mavi, mor, pembe renklerle bezendiren papatya, çiğdem, menekşe, gelincik, düğünçiçekleri, kandamlaları, ballıbabalar, sığırkuyrukları, devedikenleri, gevenler, çoban yastıkları, peygamberçiçekleri, hezarenler ve daha niceleri, kısa süreli ömürleriyle de olsa buldukları coğrafyayı bir renk cümbüşüne dönüştürürler.

Scilla Mesopotamica, Mezopotamya Sümbülü
(Şanlıurfa'ya Endemik)

Crocus Leichtlinii (Karacadağ Çiğdemi -Tüm Dünya'da Yalnızca GAP'ta Yetişir)

ŞANLIURFA

BOTANİK TURİZMİ

(Güz Dönemi)

TASLAK GEZİ PROGRAMI

Hafta sonları gruplarına yönelik bir gezi programı (Botanik Turizmi):

Cumartesi

Saat: 8.00-9.00: Mini Botanik Okulu (Turistlere 30 dakikalık mini sunumlar yapılacak ve bölgemizin bitki örtüsü hakkında kısa kısa bilgiler verilecektir.

Saat: 9.00-15.00: Ekspürsion (Güz Çiçeklerinin keşfine çıkıyoruz.)

Tektek Dağları Milli Parkına Çıkıyoruz. Ülkemizin en son Milli Parkı'nda yabancı fıstık ağaçlarının ormanlarını göreceğiz. Yani yöresel deyimle bıtım, çitlembik veya menengiç gibi ağaçları yerinde göreceğiz.

Tektek Dağları Milli Parkı

Yabani Fıstık (Menengiç, Bittım)

Ve hemen devamında ise “bu dağlarımızı güzelliğiyle süsleyen “Yılan yastıkları isimli geofit bitkilerin” keşfine gideceğiz. Yılan yastığıgiller ailesine bağlı olan “Biarum carduchorum” bitkisi kayalık tepelerin en albenili çiçeğidir. İlk kez Avusturyalı botanikçi tarafından bu yöreden toplanmış ve 1879 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Yılan yastıkları (Yöresel İsmi: Gardi)

Milli Park’tan dönerken “Karaali Jeotermal seralarını” da yerinde ziyaret edeceğiz ve topraksız yetişen, hormonsuz domatesleri tadacaksınız.

Hormonsuz Domatesler, Karaali Seraları Şanlıurfa

Burada kır yemeğimizi de yedikten sonra yol kavşağımızda olan ve Tektek Dağları milli parkı eteklerinde yer alan “Soğmatar Antik Şehri”ni ve tapınaklarını ziyaret edeceğiz. Saat: 15-16: Şanlıurfa’ya dönüşte ise “Göbeklitepe”yi göreacağız. Almanya’nın dünyaca ünlü haber dergisi Der Spiegel, kapaktan verdiği araştırma yazısında, 11.000 yıl geriye uzanan ve cennetten kovulan Adem ile Havva’nın da burada yaşadığını yazdı... Adem ile Havva’nın cennetten atılmasından sonra burada toprağı işlemeye başladığı ve ilk tarımın da burada yapıldığı belirtiliyor. Dünyanın su ana kadar bulunmuş en eski tapınağının bulunduğu yerdir Göbeklitepe...

Yol güzergâhımızda pamuk, mısır, bamyı ve biber tarlalarını ve çalışan işçileri ziyaret edeceğiz. Harran Ovası’nın bereketli topraklarında bir gezinti yapacağız. Akşam Şanlıurfa il merkezine dönünce yöresel sebze ve gıdalardan oluşan Şanlıurfa mutfağının lezzetli yemekleriyle buluşacağız.

Pazar Saat: 8.00-12.00: Ekskursiyon (Güz çiğdemlerinin keşfine çıkıyoruz..)

Sabah kahvaltımızı aldıktan sonra kendimizi Fırat’ın boylarına atacağız gün boyu... Güz çiğdemlerinin yanı sıra “kelaynakları” ve yol rotasındaki “ceylanları” da göreacağız

Saat: 12.00-14.00: Köy odasında otantik ortamda köy yemeği (Köy kadınlarının el emeği-göz nuruyla yaptıkları sarmaları-dolmaları, köy ayranı, kuzu kavurma ve lebeni)

Saat: 15.00-18.00: Halfeti’ye yolculuk. Urfa’da Fırat kenarında adeta saklı bir cennet... “Siyahgül”ün diyarı olarak bilinen ve baraj nedeniyle yarısı sular katlında kalan şirin ve tarihi bir ilçemiz. Siyah Gül tüm dünyada yalnızca Halfeti’de çiçek açmaktadır. Halfeti’de tekneyle bir saatlik göl gezisi hayatınızın unutulmayacak en güzel anısı olacak...

YOL GÜZERGÂHIMIZDA GÖRÜLECEK ÇİÇEKLER:

1- *Colchicum cilicicum* (Güz çiğdemi): Zambakgiller ailesinden, soluk-leylak-mor renkli ve harikulade gösterişli bir güz çiğdemi. Genellikle taşlı yamaçlarda yetişmektedir. Bozkırların en nadide çiçeklerindedir. İlk kez 1989 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır.

(Güz çiğdemi, Deli Salep, İt Sarmısağı, Sarımsak Salebi,)

Acı Çiğdem, Vahvehe

Sonbahar Çiğdemi, Pifok, Çiydem

Pifok, Çiydem, Çitvan, Sonbahar Çiğdemi

Sarı Çiğdem, Varget Gülü, Sonbahar Nergizi, Çakal Nergizi

2- Colchicum percisum (Acı çiğdem, vahvehe): Zambakgiller ailesinden pembemsi-mor veya leylak çiçeklidir. Bozkırların ve yarı-çöl ikliminin taşlık alanlarını süsleyen harika bir bitkidir. İlk kez 1859 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Son derece görkemli bir sonbahar Çiğdem'idir.

3- Crocus cancellatus subsp. damascenus (sonbahar çiğdemi, pifok, çiydem): Süsengiller ailesinden, sonbaharda çiçek açan, mavimsi-leylak veya beyaz renkli çok yıllık bir bitkidir. Bitki ilk kez 1982 yılında bitki dünyasına tanıtılmıştır. Güneydoğu'da demetler halinde pazarlarda satılmaktadır. Bitkinin soğanları çiğ veya pişirilerek de yenilmektedir. Ayrıca, önemli günlerde pilava da katılmaktadır.

4- Crocus pallasii subsp. turcicus (Pifok, Çiydem, çitvan, sonbahar çiğdemi): Süsengiller ailesinden, sonbaharda çiçek açan, mor-leylak-mavimsi renkli çok yıllık bir bitkidir. Genellikle taşlık yamaçlarda ve çalılıklar arasında yetişmektedir. İlk kez 1973 yılında bu bölgeden toplanmış ve bilim dünyasına 1977 yılında tanıtılmıştır.

5- Sternbergia clusiana (sarı çiğdem, varget gülü, sonbahar nergizi, çakal nergizi): Nergizgiller ailesinden olup, koyu sarı ya da yeşilimsi-sarı çiçekleri ile Ekim-Kasım ayları arasında muhteşem bir doğal süs bitkisidir. Taşlı yamaçlara sırtını vermiş ve bozkırların en nadide çiçeklerindedir. Yaprakları ilkbaharda ve çiçekleri de sonbaharda açtığından halk arasında buna "öksüz oğlan" da denilir. İlk kez 1825 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Kışnergizinin (Karaçiğdem) bilimsel adı olan "Sternbergia" cins ismi, Avusturyalı botanikçi, paleontolog ve rahip taksonomist Count Kaspar Moritz Von Sternberg'in (1761-1838) adından türetilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

2002 yılı Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından "ekoturizm ve dağlar yılı" ilan edildi. Yapmış olduğumuz araştırmalar, önümüzdeki yıllarda kitlesel turizme alternatif olarak çıkacak turizm türlerinden biri olan eko turizmde yükseliş trendinin oldukça hızlı olacağını gösteriyor. Eko turizm denilince de ilk akla gelenlerden biri kuşkusuz botanik turizmidir. Botanik turizmi, bitkileri doğal ortamlarında görmek isteyen ve

aktivitelerinin düşük çevresel etkileri olan genellikle eğitilmiş ve gelir düzeyi iyi insanlar olduklarından, Botanik Turizmi eko-turizmin oldukça ümit verici bir dalıdır. Diğer eko-turizm çeşitleriyle karşılaştırıldığında, botanik turizmi, yerel halka en çok ekonomik katkının sağlanması, yereldeki insanların biyoçeşitliliğin değeri hakkında eğitilmesi ve doğal alanların başarılı bir şekilde muhafazası ve korunması için yerel insanların teşviki konusunda en çok potansiyele sahip olanıdır. Botanik Turizmi hem sezonun tüm yıla yayılmasını sağlıyor, hem de kitlesel turizmin yoğunlaştığı Ege, Akdeniz gibi bölgelerimize olan talebin başka yörelerimize de kaymasını sağlıyor. O bölgelerimizin gerek ekonomik, gerekse sosyal anlamda gelişmesine katkı sağlıyor, var olan değerlerimizin korunmasına yönelik bir bilinç oluşmasını da sağlıyor.

Botanik turizmi için gelen turistlerin gelir düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir. Turistlerin ilgi duydukları önemli bitki grupları: Geofitler (Soğanlı, yumrulu, rizomlu bitkiler), Botanik Turizmde en çok benimsenen çiçekler ise Geofitlerdir. Boya bitkileri veya kök boya bitkileri, Tıbbi ve Aromatik bitkiler, Yabani Rosa'lar (Güller) ve ağaç ve çalılar (dendroloji)'dir.

Turistlerin en çok Görmek istedikleri: ORKİDE bitkisidir. Ülkemizde, bitki ve hayvan türlerini görmek için gelenlerin sayısı her geçen gün artıyor. Dağ çayları, yayla çayları ve ballıbabagiller ailesinden olan birçok bitki çok özel bir konum ve değer taşımaktadır. Özetle; "Şanlıurfa'nın Bozkır çiçekleri" zengin renkleri ve biçimleriyle yerli ve yabancı misafirlerine ev sahipliği yapmak için durdukları yerde masum ama bir o kadar da albenili ve görkemli bakışlarıyla bizlere sesleniyor!

Her mevsimde doğada çeşitli çiçekler görmek, tanımak, onlarla iletişime geçmek, daha önemlisi de fotoğraflandırıp sergilemek çevre adına müthiş bir fikirdir. Aynı zamanda bölgenin tanıtım ve ekonomisine katkıdır. Genç nesillere de iş imkânıdır. Temiz bir çevre, güzel bir görünüm, sağlıklı yaşam için çevremizdeki çiçekleri korumak sahiplenmek ve onu ileri ki nesillere aktarmak için elimizden geleni yapmak zorundayız. Şanlıurfa'nın zengin tarihine, engin kültürüne ve eşsiz doğasına yolculuk hazırlıklarınızı yapabilirsiniz.

KAYNAKLAR

Ekim, T., 2002. Türkiye'nin Biyolojik Zenginliğinin önemi ve Diğer Avrupa Ülkeleriyle Karşılaştırılması, TÜRSAB, Botanik Seminerleri. [www.dökümanı]. Akan H & Eker İ (2004). Some morphological and anatomical investigations on autumn species of *Crocus* L. occurring in Şanlıurfa. *Turk J Bot* 28: 185-191.

Akan H & Eker İ (2005a). Check-list of the Genus *Colchicum* in the Flora of Turkey. *Turk J Bot* 29: 327-331.

Akan H & Eker İ (2005b). A new record for Turkey: *Colchicum crocifolium*, with a contribution to the description of the species. *Belg J Bot* 138 (1): 93-96.

Akan H, Eker İ, Balos M (2005a). Şanlıurfa'nın Nadide Çiçekleri-Geofitler. *The Rare Plants of Şanlıurfa-Geophytes*. Şanlıurfa: Demircioğlu Matbaacılık.

Davis PH, Mill RR, Tan K (eds.) (1988). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Supplement) vol. 10*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Davis PH (ed.) (1965-1985). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. vol. 1-9. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Eker İ & Akan H (2006). Rediscovery of *Scilla mesopotamica* Speta (Liliaceae): A threatened endemic Turkish species. IV. Balkan Botanical Congress, pp. 172. Sofia: The Institute of Botany of the Bulgarian Academy of Sciences.

HALFETİ

Göbeklitepe'de bulunan 11.500 yıl öncesine ait küçük taş objeleri

Karacadağ'da dokuma...

Kültür Turizminde

Keşfetme ve Tanıma

Turistik yöreyi, en başta “doğa” daha sonra “tarihi doku”, “arkeoloji”, “kültür varlıkları” ve “İnanç” gibi unsurlar oluşturmaktadır. Turistler genellikle gezdikleri yörelerdeki halkın geçmiş ve günümüzdeki yaşam tarzını merak etmektedir.

“Kültür Turizmi”nin gelişmesiyle dünya insanların birbirini anlama ve kültürlerini keşfetme, farklı coğrafyaları ve uygarlıkları tanıma ihtiyacı da artmaktadır. Bu arada farklı toplumların

insanları, birbirlerini tanımak ve onlardan özgün bir şeyleri alarak kendi yaşamlarında bulundurmaya istemekteyiz.

Kültürel değerler içinde halk kültürü ürünleri ve özellikle “el sanatları”, ülkelerin ve toplumların farklılıklarını, kendilerine özgü karakterlerini yansıtan önemli öğelerdir.

Tarihi ve doğal çevreyi, arkeolojik zenginlikleri, kültür varlıklarını görmek ve tanımak arzusunun taşıyan turistlere bu arzulanı ortamlar Şanlıurfa'da en iyi şekilde sunulmaktadır.

Göbeklitepe'de bulunan 11.500 yıl öncesine ait bir stel

Cuhacı Usta

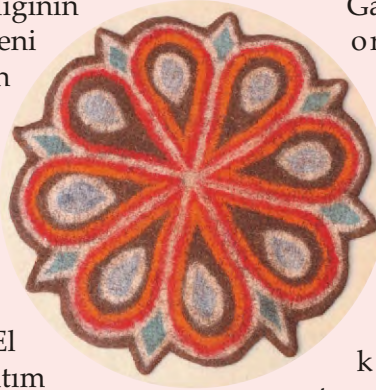
El Sanatlarımızın Değeri Bilinmeye Başladı 2010 yılında “ŞANLIURFA GELENEKSEL EL SANATLARI EĞİTİM VE ARAŞTIRMA MERKEZİ” Açıldı...

El sanatlarımızın gelecekteki varlığının sürdürülmesi için ürün çeşitlerinin yeni ihtiyaçlara göre yozlaştırılmadan üretimiyle ilgili yerel ekonomiye ve turizme katkılarını sağlamak amacıyla Şanlıurfa'da projeler uygulanmaktadır.

Şanlıurfa Valiliği ve Gazi Üniversitesi Rektörlüğü protokolü çerçevesinde yürütülen “Şanlıurfa El Sanatlarını Geliştirme, Üretim, Tanıtım ve Eğitim Projesi” kapsamında;

Şanlıurfa Valisi Nuri OKUTAN tarafından 24 Şubat 2010 tarihinde unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarının canlandırılması ve yaşatılması için “Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi” açılmıştır.

Bu merkez İşkur İl Müdürlüğü işbirliği ile 03 Mayıs 2010 tarihinde eski Tekel Deposunda Culhacılık, Halıcılık ve Kilimcilik kursları; İsviçre Misyoner Hastanesi olarak yapılmış ve son yıllarda Şanlıurfa Valiliği tarafından restore edilen tarihi binada ise Keçecilik, Kürkçülük, Kazazlık, Telkari (Gümüşçülük) ve Tespihçilik eğitim kursları açılmıştır.

Gazi Üniversitesi ile Şanlıurfa Valiliği'nin ortak olarak başlattığı projenin koordinatörlüğünü Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Doç. Dr. Feriha AKPINARLI, Eğitim Merkezi Müdürlüğünü Münir Geçimli yürütmektedir. 2010 yılındaki Eğitim kapsamında 8 meslek dalında 8 usta ve 80 öğrenci ile kurs faaliyetleri başlamış ve tamamlanmıştır.

El sanatları kursunda eğitim veren ustalar şunlardır:

- Culhacılık: Mehmet Karadaş
- Halıcılık ve: Türühan Bozkurt
- Kilimcilik: Medine Sürücü
- Keçecilik: Ömer Taşçı
- Kürkçülük: Mustafa Yeşilkaya
- Kazzazlık: Mehmet Emin Güngör
- Telkari (Gümüşçülük): Kadir Çiftçi
- Tespihçilik: Osman Yeşil

Kurs sonucunda çok sayıda özgün ürün üretilmiştir. Bu kurslardan yetişen gençlerimiz yapacakları el emeği üretimlerle, aile ekonomisine katkıda bulunacaklardır.

Kurslarda geleneksel el sanatlarının eğitiminin yanı sıra, günümüz ihtiyaçlarına göre bazı el sanatları ürünlerinin, yeni tasarımlarla yeni kullanım alanları kazandırılarak üretilmesi çalışmaları da yer almıştır.

Eğitim Faaliyetlerine 2011 yılında devam edilecektir.

El Sanatları Canlandırılmalı ve Yaşatılmalı

İnsan elinin becerisi ve elini kullanmaktaki ustalığı, çok değerli ve özellikle yapıldığı devir için çok işe yarar el sanatı ürünleri ortaya çıkarmaktadır. El emeği ile evde ve çarşıda üretimi

Kazzaz Ustası Mehmet Emin Güngör

sağlanan el sanatları ürünleri günümüzde farklı bir değer kazanmaktadır. Bu değer, el sanatlarının teknolojik değişimden ve gelişmiş endüstriden etkilenmemiş olmasındandır.

Yüzyıllarca halkın estetik duygularına, gereksinimlerine cevap veren el sanatları

mirasımızı yaşatmalıyız.

El sanatları ürünleri koleksiyon oluşturmada ve dekorasyon uygulamasında önemli derecede kullanılmaktadır.

Şanlıurfa'ya gelen turistlere sunulacak yöresel ürünlerden halı, kilim, heybe, yaşmak, puşu, ehram gibi dokumalar; cezve, ibrik, güğüm, sini, lenger, sahan, tas gibi bakır eşyalar; altın ve gümüş takılardan oluşan kuyumculuk ürünleri gibi pek çok malzeme ile ağaç oyma rahleler, tesbihler, kürk yelekler, keçeler, yemeniler Şanlıurfa'da üretimi devam eden el sanatları ürünleridir.

Kürkçü Ustası Mustafa Yeşilkaya

Gümüş işleme ustası Kadir Çiftçi

Bedestende Urfa dokumaları satan Fethi Usta

Şanlıurfa'da özellikle genç kızlarımız evlerinde çalışarak turistik amaçlı keçe ve ehram dokumalarıyla yeni üretimler yapmaktadırlar. Böylece el sanatı ürünleri geleneksel işlevler dışında, günümüzde talep edilen yönde de geliştirilmektedir.

Şanlıurfa tarihi kent merkezinde yer alan tarihi çarşılarda, bedestenlerde hediyelik eşya ve el sanatları satışı yapan dükkânlarda el sanatı yöresel ürünler yer almaktadır. Bu ürünlerin sınırlı sayıda üretilebilir olması nedeniyle bir ithal endüstri ürününe göre biraz pahalı olmaları ise kabul edilecek bir gerçektir.

El sanatlarının tanıtılıp turizm yoluyla pazarlanması sonucunda, hem kültür değerlerimiz kaybolmaktan kurtulacak; hem de yerel ekonomiye, kültüre, sanata, eğitime ve turizme büyük destek sağlanacaktır.

El sanatlarının canlandırılması sonucu talebin artmasıyla, üretim ve satışın artması iş sahası sağlayacağından, ekonomik nedenlerden dolayı köyden kente, kentten büyük kentlere göçün önlenmesine katkı sağlanacaktır.

Urfa'da özellikle halen yaşamakta olan el sanatları dallarında yöresel hediyelik ve hatıra eşyası üretimine yönelik genç ustalar yetiştirilmektedir. Bu sanatların bazıları eski ve yeni tasarımlarla canlandırılıp, tanıtılarak kültürel miras yaşatılmaktadır.

Yaşayan Şanlıurfa El Sanatları

Büyük bir sabır ve beceri ile toplumun ruhunu yansıtan "Geleneksel El Sanatları" Ustadan ustaya geçerek günümüze kadar gelebilmiştir.

Geçmişten günümüze Şanlıurfa'da icra edilmiş geleneksel el sanatlarından başlıcaları Tarakçılık, Ağaç oymacılığı, Saraçlık, Kazazlık, Çulculuk (semercilik), Kürkçülük, Keçecilik, Kilimcilik, Halıcılık, Çulhacılık (bez dokumacılığı), Bakırcılık, Kalaycılık, Abacılık, Yemencilik, Kuyumculuk, Tespihçilik, Tenekecilik, Bıçakçılık, Taşçılık, Kendircilik, Kokacılık, Dabbaklık, Demircilik, Basmacılıktır.

Geçmişte var olan 20'ye varan el sanatından, ikibinli yıllara girildiğinde ne yazık ki sadece 8-10 el sanatının yaşadığı görülmektedir.

Dabbaklık, Tarakçılık, Kazazlık, Çulculuk (semercilik), Abacılık, Yemencilik, Kendircilik, Tenekecilik, Kokacılık, Basmacılık geçmişte var olup bugün icra edilmeyen el sanatlarıdır.

Bakırcılık, Ağaç oymacılığı, Saraçlık, Kürkçülük, Keçecilik, Çulhacılık (bez dokumacılığı), Kuyumculuk, Tespihçilik, Taşçılık, Demircilik, Kilimcilik, günümüzde varlığını halen sürdüren ve icra edilen el sanatlarıdır.

Taşçı Nezir Usta

Taşlarda Dile Gelen Duygular...

Taşçılık Urfa'nın en eski klasik el sanatıdır. Başlangıcı neolitik çağa kadar gider. Göbeklitepe'de yapılan kazılarda Anadolu'nun en eski heykel atölyesine rastlanmıştır. Bu atölyede kalker taşından yapılmış insan başı, aslan başı, domuz başı, kurbağa, akbaba heykelleri ile "T" biçimli büyük steller (totemler) üzerinde aslan, yılan, öküz, koç, tilki, turna ve ördek gibi hayvan rölyefleri bulunmuştur. Bu bulgular taş işlemeciliğinin Urfa'da 11.500 yıl önceye kadar dayandığını göstermektedir.

Yörede yapı malzemesi olarak ağaç bulunmaması ve kullanılan taşların yumuşak olması, taş işleme sanatının gelişmesine yol açmıştır. Kentin batı ve güneybatısındaki dağlarda yer alan taş ocaklarından çıkartılan taşları sabır ve hünerle bitkisel ve geometrik süslemelerle işleyen ustalar insanların beğeni ve kullanımına sunmuşlardır yıllarca.

Şanlıurfa mimarisinde ev, konak, han, hamam, cami, kilise, çeşme, türbe, kaya mezarı gibi yapılarda değişik figür ve tekniklerin kullanıldığı taş süslemeler birçok uygarlığın izlerini taşımaktadır.

Bakırcı Mehmet ve Mahmut Çirkin

Taş evler ve taş işlemeciliği ne yazık ki betonarme yapıların hâkimiyeti ile eski önemini kaybetmiştir. Günümüzde ancak restore edilen eski yapılarda hünerli ustalar ile yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Bakıra Hayat Veren Eller...

Hasek Höyük, Kurban Höyük, Lidar Höyük'te yapılan kazılar, Bakır Çağı'nda (Kalkolitik Çağ M.Ö. 5000-3000) bakırın işlenmesiyle başlayan bakırcılık sanatının Urfa'da binlerce yıllık bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

İnsanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayan ürünlerin yanı sıra süs eşyalarıyla da mekânları renklendiren bu sanat, kentte varlığını sürdüren el sanatlarından biridir.

1887 yılında yapılan ve günümüzde bakırcı esnafının kullandığı "Hüseyiniye Çarşısı"na girdiğinizde ritmik ses ve hareketlerle karşılaşacaksınız! Öyle ahenkli bir çalışmadır ki, çarşıya girenler başka bir dünyadaymış hissini duyarlar. "Dövme çekiç tekniği" ile ün salan Urfa bakır işlerini bu çarşıda bulabilirsiniz.

Bakırcı Mehmet Demirözü

1950'li yıllarda yüz iş yerinde üçyüz usta ile sürdürülen bakırcılık sanatı günümüzde yaklaşık on iş yeri ve otuz usta ile yaşatılmaya çalışılıyor.

Geçmişte mutfaklarda kullanılan kazan, teşt, sini, leğen, sahan, tencere gibi bakır kaplar; alüminyum, plastik ve çelik'ten üretilen fabrikasyon mutfak gereçlerinin kullanılması nedeniyle pek üretilmemektedir. Günümüzde bakırcılık sanatında üretilen eski mutfak gereçleri turistik tesislere ve kenti ziyaret eden turistlere yönelik hediye bakır eşyalar üretilmektedir.

Her şeye rağmen baba mesleğini devam ettiren bakırcı ustası Mahmut ve Mehmet Çirkin kardeşlerden altmış yıllık mesleklerinin bu günkü halini dinlerken duygulanmamak elde değil...

El emeği ve göz nuruna dayanan bu sanatın gelecek nesillere ulaştırılmasını dilemekten öte şeyler bizlere düşüyor... Sen yine al çekicini, vur bakır'a aziz ustam...

Güzelliğin ve Gücün Simgesi Altın ve Gümüş İşlemeciliği

Altının, Urfalı ustalar tarafından uzun ve yorucu çalışmalar ile işlenmesiyle gerdanlık, kolye, bilezik, yüzük, küpe, iğne ve kemer gibi takılar üretilir gün boyu kuyumcu atölyelerinde...

Kuyumcular yıldızmeydanı, kınacı pazarı ve pamukçu pazarı'nda yoğun olarak yer almaktadır. Bu çarşılarda yüzyıllardan beri kentte varlığını sürdüren kuyumculuk sanatının özgün ürünleriyle karşılaşırız

Beceri, dikkat ve incelik isteyen altın işlemeciliği, sabırlı çalışmalardan sonra üretilen ürünlerle insanların beğenisine sunulur.

Özellikle hasat mevsiminden sonra yapılan evlenme ve sünnet düğünleri kuyumcuların yüzünü güldürür...

Şanlıurfa yöresine ait akıtma bilezik

Şanlıurfa yöresine ait altın takılar

Ekonomik değeri nedeniyle günümüzde de önemini yitirmeden sürdüren altın ve gümüş işlemeciliği, kentteki diğer el sanatlarına göre uzun yıllar yaşayacak bir sanat özelliğini de taşıyor.

Kazzaz Abdurrahman İpek

Kazazlık ve Kazaz Pazarı

Kazazlık, ham ipeğin el ile işlenerek iplik ve ibrişim durumuna getirildiği bir sanattır. Kendi ismiyle anılan çarşıda geçmişte icra edilen bir sanattır. Kazazlık sanatı son temsilcisi Abdurrahman İpek'in vefatıyla tarihe karışmıştır.

Kazaz pazarı (Bedesten) şehrin en eski çarşılarından biri olup günümüzde çeşitli dokuma ürünlerinin satıldığı ve ipek ipliğiyle yapılan püskül, iğal ve keytan gibi bazı aksesuarların genç ustalar tarafından üretildiği bir kapalı çarşıdır. Puşuyu başa tuturmaya yarayan deve veya koyun yününden ya da ipekten yapılan iğal, kazaz pazarında görülen son kazazlık ürünlerindedir.

Culhacılık (Bez Dokumacılığı)

Geçmiş yüzyıllara dayanan culhacılık yani bez dokumacılığı; yün ve pamuk ipliği ile floş adı verilen ipek ipliğinden yapılan bir dokuma el sanatıdır. Bu ipler yöresel usul ve özgün renklerde boyanıp "kamçılı tezgâh"ın 2-4 ayakla çalışan "çekmeli" çeşidinde dokunarak "yamşah" ve "Puşu" gibi başörtüsü, "Ehram" ve "Fıta" gibi kadın boy örtüsü haline getirilir. "Neçek" diye de tabir edilen bu dokumalar emek isteyen bir dizi uzun işlemden sonra üretilmektedir. Oturakçı pazarı ve kazaz pazarı'nda satılan culha çeşitleri,

Ehram dokuma ustası Halil Atçı

emeğin güzellikle kaynaşmasını gözler önüne sermektedir.

Culha tezgâhları ustanın ayak ve ellerinin ritmik hareketi ile çalışır. Bu sanata "el ve ayak sanatı" demek daha doğru olsa gerek...

Son otuz yılda culha ürünlerine talep önemli derecede azalmıştır. Kamberiye Mahallesi'nde bir atölyede ve üç tezgâhta bu sanatı sürdüren Halil ve Mustafa Karataş ustalar bu mesleğin son temsilcileridir. Şanlıurfa Valiliği'nce 2010 yılında başlatılan proje ile culha sanatı Mehmet Karataş usta tarafından gençlere öğretilmektedir.

Culha Tezgâhlarında Üretilen Urfa El Dokumaları

I- YAMŞAH (NEÇEK-ÇEFİYE): Genelde kadın ve erkeklerin kullandığı başörtüsüdür. Pamuk ve ipek ipliğinden çeşitli renklerde ve biçimlerde dokunmaktadır. 130x130 cm ölçülerindedir.

Yamşah Çeşitleri

1) HIŞVALI: Beyaz ipin yanısıra turuncu, kahverengi veya yeşil boyanmış iplerden biriyle dokunur. Ortası nakışlı, çevresi karelidir.

2) ŞAKKALI: Beyaz ve Kahverengi pamuk ipliğinden dokunmaktadır. Kareli anlamına gelen "çekçegili" de denir. Yamşağın yüzeyi karelerle donatılmıştır. Ekoseli bir doku görülmektedir.

3) KURU HAFIZ: Beyaz ve turuncu pamuk ipliğinden dokunur. Kenarlarda büyük, zeminde küçük ekoselerden oluşmaktadır.

4) AHMEDİYE: Çözgü ve atkısı turuncu ipek ipliğindedir. Tek renk olup düz dokumadır. Yüzeyi düz bırakıldığı gibi, beyaz renkte pamuk ipliği ile de işlenmektedir.

5) DİREKLİ: Beyaz ve turuncu pamuk ve ipek ipliğinden dokunmaktadır. Kenarlarda büyük ekoselerden oluşmaktadır.

6) DÜMBÜLLÜ: İki kenarına kalın ipek çizgiler atılmış ortadaki kare boşluk ipekle işlenmiştir.

II- PUŞU: Çözgü ve atkısı ipek ipliğindedir. El mekikli çekmeli tezgâhlarda 4 ayakla çalışılarak bordo, siyah veya beyaz ipekten kuşgözü ve sırmalı olarak dokunur. Erkeklerin ve kadınların başörtüsü olarak kullandığı bu dokumaya "puşu" denilmektedir. Ayrıca bel'e kuşak olarak da sarılmaktadır.

III- EHRAM (İHRAM): Baştan ayaklara kadar inen kadın boy örtüsüdür. Günümüzde çok az kullanılmaktadır. Kamçılı tezgâhların çekmeli çeşidinde tümüyle doğal, saf beyaz yünden dokunur.

Şanlıurfa Culha (Bez Dokuma) tezgahında üretilen Urfa El Dokumaları

IV- FITA: 12-15 yaş arası kızların örtünmek için kullandıkları bir kumaştır. Çözgü ve atkılar pamuk ipliğindedir. Genelde iki renkli ve kareli olarak dokunur. Günümüzde kullanılmadığı için dokuması yapılmamaktadır.

V- ABA: Deve yününden dokunan ve elbise üzerine giyilen bol bir giysidir. Bu giysi günümüzde kullanılmadığından dokuması da terk edilmiştir.

Şanlıurfa Yöresinde Üretilen Kürk

Kürkçülük

İnsanlar giysi ihtiyaçlarını ilk çağlardan beri hayvan kürklerini işleyerek gidermiştir. Binlerce yıl öncesinden gelen bu zorunluluk Urfa'da bir sanat haline gelmiştir.

Anadolu'nun hiçbir yerinde rastlanmayan Urfa'ya has kürkler, ana karnında veya doğumdan sonra ölen kuzuların derilerinden yapılır. Bir kürkün yapımı onbeş gün sürer. Tuzlanmış ve kurutulmuş deriler suda yıkanıp bir gün bekletildikten sonra et artıkları alınıp aletle elde yumuşatılır. Bir kürk yaklaşık kırk parçadan oluşur. Birbirine uyan parçalar bir araya getirilerek dikilir ve yandan bakıldığında dikiş yerleri görülmez. Urfa'da üretilen kürkler yakasız olup dış kısmı "şakaf" denilen siyah kumaşla kaplı, aba gibi bolca bir giysidir. Kürk yapımında kıvrıcık, düz, çakmaklı kürk tipleriyle; siyah, alaca ve beyaz renkli kürklerin özellikle kullanılması işin estetiğine de önem verildiğini gösterir.

Yetmişli yıllardan beri ceket altına giyilebilen ince kürkten yelekler de üretilmektedir. Kürkçülük bugün üç beş atölye ve usta ile varlığını sürdürmektedir.

Kuzu kürkünden yapılmış yeni tasarım yelek ve çantalar

Saraç

Keçe Satıcısı

Ağaç oyma ustası Fikret Ergin

Saraçlık

Kösele ve deriden avcı gereçleri, kemer, çanta, silah kılıfı gibi eşyaların üretildiği bir sanattır saraçlık. Şanlıurfa'da yüzyıllardan gelen at ve atçılık kültürüyle ilgili üretilen deri ve köseleden koşum takımları da önemli saraçlık ürünleridir. Günümüzde at'ın toplum hayatındaki önemini yitirmesiyle bu meslek eski canlılığını kaybetmiştir.

H. Mehmet Nimetoğlu bu sanatın son ustalarındandır. Bugün Saraç Pazarı'nda birkaç dükkânda gördüğümüz bu el işi ürünlerini birkaç yıl sonra görememe ihtimali insanı şimdiden üzmemekte...

Keçe

Keçe, hallac tarafından kabartılan kuzu yünlerinden yapılan bir yaygıdır. Kabartılmış yünler bir bezin üzerine renkli nakışlarla birlikte istenilen ebatta (Enleri 1-1.30 metre, boyları ise 2-6 metre arasındadır.) tabakalar halinde dizilip sulanır, rulo yapılarak ayakla tepilir. Daha sonra

Keçe Yapımı (Fotoğraf A. Cihat Kürkçüoğlu)

kenarları düzeltilerek tekrar rulo yapıp tepme işlemi sürdürülür. Ham denilen bu keçe hamama götürülüp göğüsle dövülür. Sıcaklık ve suyla yünler birbirinden ayrılmayacak şekilde sıkışır. Hamamdan sonra rulo yapıp tekrar tepme işlemi uygulanır. Sonra açılıp kurutulduktan sonra kullanılır.

Eski ustaların anlatımına göre insan terinin yünle buluşmasıyla başlayan keçeciliğin mucidi Ebu Said Libabid adında bir zattır. Bu sanatın ana kaynağı ise Orta Asya'dır.

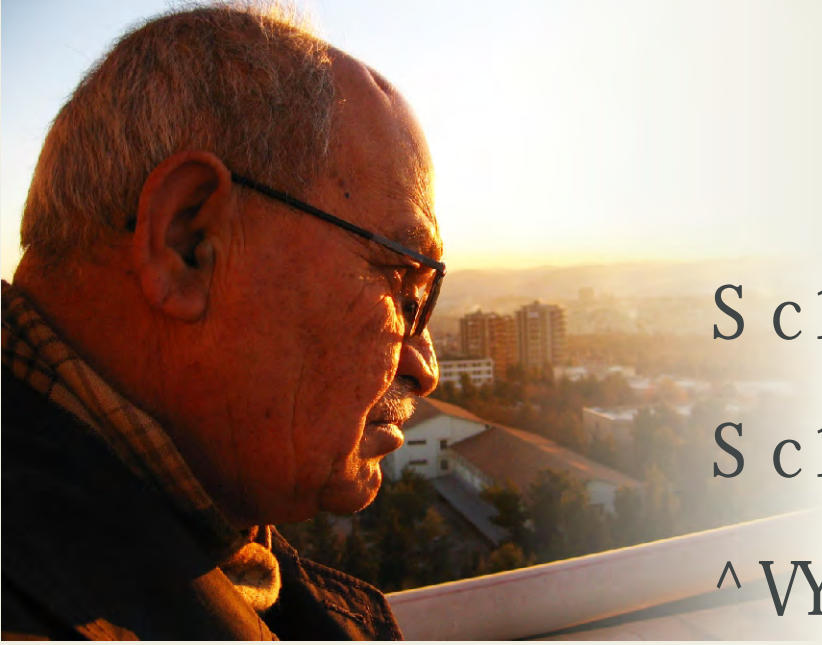
Çoban keçesi (kepenek), kış keçesi, ev keçesi, sedir keçesi, düz keçe, seccade, at keçesi, sünger yatak keçesi başlıca keçe çeşitleridir.

Geçmişte Urfa'da Keçeci Pazarı denilen çarşıda çok sayıda dükkânda ve hanlarda üretilen keçe günümüzde son demlerini yaşayan bir el sanatıdır. Bugün tek bir atölyede icra edilen bu mesleğin emektarları yeterli talep olmadığından çalışmalarını aralıklarla sürdürüyor. Bedesten ve pazarlarda keçe ürünlerine rastlanmaktadır.

İnce Neccarlık (Ağaç Oymacılığı)

Şanlıurfa'da ahşap oymacılığı yani ince neccarlık geçmişte çok değerli bir meslekti. Eski Urfa evlerinin oda içleri zengin ahşap süslemeli mekânlardan oluşmaktadır. Bu evlerde kapı ve pencere kanatlarının, ahşap duvar kaplamalarının, tavanların çok zengin oyma motiflerle süslenmiş olduğu görülür.

İnce neccarlar yakın geçmişe kadar işlemeli kapı ve pencere kanatları, çeyiz ve hışır sandıkları ile ayna çerçevesi imal ederlerdi. Günümüzde bu işin tek temsilcisi baba mesleğini sürdüren Fikret Ergin ve Osman Nergiz ustadır.

S c f c VRkV] VS d 1

S c S] XV1_ dR_

^ VY^ Ve Yf] f d İ TR]

s.ryz- İVkð] ^ Vk
VuvszEİİ .xİ- vEz rz..

İstanbul beyefendisi diye bir deyim vardır, bir devrin özge insanını ne güzel anlatır. Hani Nedim'in "Hep halkının etvarı pesendide vü makbul" dediği dönemlerden kalma. Eski zamanların hayatıyla, üslubuyla birlikte kaybolmaya yüz tutmuş, kadim zamanların beyaz atlılarıyla kırklara karışmıştır adeta onlar. Bu gün bu beyefendiler, bu rical nadirattandır; onlara ya İstanbul'un Üsküdar, Fatih gibi kadim semtlerinde rastlarsınız tek tük ya da Osmanlı bakiyesi Anadolu şehirlerinden birinde tek ü tenha... Yine de onları kolay seçemezsiniz, zira tebdil gezerler çoğunlukla... Her ne kadar Nef'i "Ehl-i dil birbirin bilmemek insaf değil" demişse de ehl-i kemalin fazl u hüneri zer ü zivere tebdil olduktan beri keyfiyet böyledir...

Mehmet Hulusi Ağabeg de işte bu çelebilerdendir. Kelimenin en kapsayıcı manasıyla bir Urfa beyefendisidir o. Yanlış hatırlamıyorsam 1992'deki bir şiir programında ilk defa tanıdım onu. Memuriyet dolayısıyla Urfa dışındaydı, yanılmıyorsam Amasya'dan, davetimiz üzerine ŞURKAV'ın düzenlediği DSİ Solonundaki şiir gecesine katılmak üzere gelmişti. O gün bu gündür izlenimim hiç değişmemiştir; o bir bilgedir, ehlidildir, fazl u kemâl sahibidir ve bütün bu hasletlerinin tecelli ettiği bir şiir dünyası vardır.

1938 yılında Urfa'da doğan Hulusi Ağabeg'in ilk şiirleri 1950'lerin tarihini taşır. O yıllar Türkiye'de "Garip Akımı" ve "İkinci Yeniler" şiir eğiliminin çok yaygın olduğu yıllardır. Hemen her genç şiir meraklısı, bu akımların cazibesine kapılmış; serbest tarz ya da soyut ve imgeci şiir üslubu modern şair sayılmanın adeta temel kıstası sayılmıştır. Bu ortamda dahi o, geleneksel çizgiden hiçbir zaman kopmamış, bu güne değin yarım asrı aşan sanat hayatında asla batı malı kopyacılarından olmamış, Doğulu, yerli, ulusal sanat anlayışıyla istikrarlı bir görünüş çizmiştir.

Bu meyanda, batılılaşma hastalığımız karşısındaki teşhisi ve tavrı manidardır. İki yüz yıla yaklaşan Avrupalılaşma maceramızı, bu bağlamdaki konumumuzu şöyle ifade eder:

Biz koştukça uzaklaştı, serab oldu Garp ya Rabbi
Yanlış yöne yöneldik ki, hazarımız harp ya Rabbi
Lutf u kereminden ancak imdat gelir vatanıma
Zira yolumuz dikenli, yokuşumuz sarp ya Rabbi...

Mehmet Hulusi Öcal'ın şiirlerinde içerik, tema ve konular, düşünce ve duygular tamamen yerlidir, gelenekçi çizgide gelişmiştir. Biçim yönünden de daha çok Halk edebiyatımızın normlarına bağlı kalmıştır. Şiirlerinde hece ölçüsünün beşli, yedili,

İbrahim Tezölmez ve M. Hulusi Öcal - 2005

sekizli, on birli, on dördlü, on beşli, on altılı gibi hemen tüm kalıplarını kullanmıştır. Ayrıca bu şiirlerde ustaca seçilmiş dolgun kafiye ve rediflere yer verilmiştir. Şiirlerini genellikle dördlük birimiyle kaleme almış, bazen beyit birimini kullanmış, nadiren de üçlük ile başka bentlere yer vermiştir. Dördlüklerle yazdıklarını koşma, beyitlerle yazdıklarını ise mesnevi biçiminde uyaklandırmıştır.

“Tefekkür” başlıklı şiirinde evrendeki mükemmel nizamın, sonsuz ahengin şarkısını duyarsınız:

“Güneş’le Ay gündüz gece
Biri birini tamamlar
Ovalar düz dağlar yüce
Biri birini tamamlar
(...)
Yazlar kışlar şen baharlar
Donmuşken eriyen karlar
Arılar çiçekli kırlar
Biri birini tamamlar...”

Yaradan usuller koymuş
Kimi uymuş kimi caymış
Arif olan görmüş saymış
Biri birini tamamlar...”

Şair ve Yazar Mehmet Kurtoğlu ve Necdet Karasevda
M. Hulusi Öcal ile Birlikte - 2009

Bazen Seyranî olur, zemânedен şikâyet eder,
ancak bu tahkir edici, yıkıcı bir şikâyet değildir; bir
ince sitemdir, serzenîştir olsa olsa: Önce
hafızalardan

Elif gitti, Mim gitti
Zayıfladı inançlar
Düşünceler ham gitti
(...)
Okyanuslar kirlendi
Gök sanki yere indi
Dert üstüne dert bindi
Deniz gitti kum gitti
(...)
Sevginin hiç adı yok
Aşkın cihadı yok
Arz döner muradı yok
Evren küstü tam gitti.

Toplumsal temalara belki de en çok yer veren şairlerimizdendir M. Hulusi Öcal. Bir bakıma Urfa'nın Mehmet Akifi'dir o ve tevafıktır, meslekleri gibi meşrepleri de aynıdır iki veteriner-hekim şairin. Her ikisi de muhafazâkar ve mukaddesatçı oldukları oranda toplumdurlar da. İnançları, ilkeleri olan bilge bir insanın hayat karşısındaki tavrıdır bu. Toplumunu yüceltmeye çalışır hep. Bu yönüyle didaktik bir nitelik taşıyor şiirleri. Hulusi Ağabeg gördüğü aksaklıkları sert, sivri bir üslupla değil, ılımlı yumuşak bir lisanla, yurt ve insan sevgisinin üslubuna kattığı muhabbetle, sesini yükseltmeden dile getirir. Onun şiiri ılıman iklimler gibidir, sam yelleri esmez bu şiirin coğrafyasında.

Şiirlerinin çoğu İslam tarihinden ve hayatından alır konusunu. İlahi ve beşeri aşkın, peygamber ve ehlibeyt sevgisinin yanında gurbet, özlem, Urfa sevgisi, güzellik, zamandan şikâyet, yurt sevgisi... gibi temalar geniş yer tutar şiirlerinde. Anız yakmaktan vergi vermeye, ekmeği çöpe atmaktan sigara belasına kadar daha çok nesrin konusu olabilecek bir çok mevzuu maharetle şiire tahvil etmeyi, bu kuru konulara şiiriyet katmayı bilmiştir. Şu manzumeye bir kulak verelim:

Güzel anam, tatlı bacım
Ekmek çöpe atılır mı
Dün tok iken bu gün açım
Ekmek çöpe atılır mı?

Tarla sürdük tohum ektik
Hasat için neler çektik
Biraz olsun gülecektik
Ekmek çöpe atılır mı?

Dünyamızın yarısı aç
Muhtaç sana bana muhtaç
Açlığa tek çare ilaç
Ekmek çöpe atılır mı?

Buğday arpa mısır ekmek
Gözyaşı ter, nasır ekmek
Bizdedir ah kusur ekmek
Ekmek çöpe atılır mı?

O, meydanların, kalabalıkların insanı değildir. Bulunduğu meclislerde hep asil bir tevazuu temsil eder. Kültür sanat çevresi dostlarımızla birkaç yıl kesintisiz devam ettiğimiz Şurkav Perşembe Akşamı Toplantıları'nda bu tavrıyla hep müstesna bir mevkide olmuştur. Bazıları heyecanla hatta bazen panikle konuşurken o sabırlı gülümsemesiyle sırasını bekler, sözü aldığı anda özlü ve kuşatıcı tespitlerde bulunur, değişik bakış açısıyla ufuk oluştururdu.

Yüzünden eksik olmayan umur görmüş, gün görmüş tebessümü bana hep

"Dehrin ihtilâfâtıyla uğraşmakta zevk yok Zevk ânın mirsâd-ı ibretten temâşâsındadır" beytini hatırlatır. Bu nazarlarda adeta 'deni dehr'in dışına çıkmış da yukarılardan, ta ötelere bu tiyatro sahnesini, bu manasız hây ü hûyu ibret aynasından seyre dalıp öylece kalmış bir ifade gülümser.

O, bu lügazın sırrını çözmüş ve ezeli güzelliğin kaynağına ulaşmış bir özge kişidir:

"Güzel var
Güzelden çok güzel var
Aleme hayran baktım
Bir Nakkaş-ı Ezel var."

"Güzelleme" şiirinde dünyaya güzel bakan bir güzel insanın gördüğü yekpare bir güzellik vardır:

Allah yolunda
Ölüm de güzel
Fani dünyada
Kalım da güzel

Kökümle gövdem
Ruhumla her dem
Yaprağım meyvem
Dalım da güzel

Helaldir aşım
Ağrımaz başım
Zor geçen kışım
Yılım da güzel

M. Hulusi Öcal Gazeteci Yazar Halil Biner ile birlikte

Hak'la barışık
Olmaz karışık
Hayra yaraşık
Malım da güzel

Er kişiye at
Silahla avrat
Soylu saltanat
İlim de güzel
(...)
Saçlım sakallım
Taşlım çakillim
Ebleh akıllım
Delim de güzel

Bilsin elâlem
Yedi sülâlem
Eğrice lalem
Gülüm de güzel
(...)
Aradım buldum
Yandım kavruldum
Göge savruldum
Külüm de güzel...

“Dört kitabın manası gizlidir bir Elif’te” diyen Yunus gibi seslenir bir kıtasında:
Bana bir harf öğret kölen olayım
Bu harfle gerçeği bilen olayım
Hakikat sırrına eriştiğim gün
Bir varmış bir yokmuş yalan olayım.

Hulusi Öcal’ın şiiri, yaşantısı gibi yalındır; berrak sular, sakin denizler gibidir, ancak fırtınası derinlerdedir.

Hani Mevlânâ der ya
“Söylediklerim çakıl taşları
Asıl inciler içimde.”

O da şöyle der:
“Yara var
O yâra yalvara var
Volkanın ağzında bir
İçinde bin nara var...”

İnsanoğlunun dünya serencamını, bir uzun ömrü dört mısraa sığdırır:

Doğmadan Bezm-i Elest’te kulluk akti imzaladık
Doğduk ağlaya sızlaya yaşam paktı imzaladık
Geçtik yalancı dünyadan günübirlik seyyah gibi
İçtik ecel şerbetini, dolan vakti imzaladık.

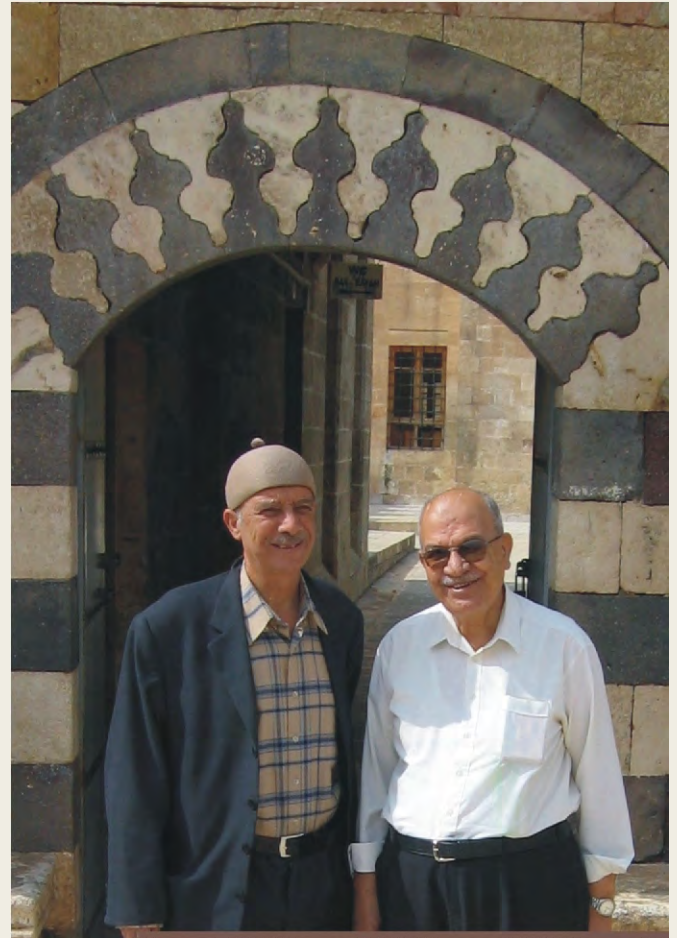
O, dünyanın mâl ü menâline, zer ü zîverine hiçbir zaman tevessül ve tenezzül etmemiştir. Ona göre para pul hamiyetli insanlar için ancak bir vasıta, bir hizmetkârdır:

“Servet para ölçüdür
Sultanlara elçidir
Cimriye bir efendi
Cömerde hizmetçidir.”

Hâsılı, bu şiirin arkeolojisi biz Mehmet Akif’e, oradan Nabi’ye, Yunus’a ve Mevlana’ya, Sadi’ye dek götürür. Bu yol, kadim şark kıssalarından başlayarak Asr-ı Saadet’e, İslam tarihinden sahnelere, ayet ve hadislerden beslenerek oradan Anadolu menziline ulaşan bir kutlu yoldur. Bu vadiden inci mercan yüklü, yeşim yüklü, zümrüt yüklü kervanlar geçer ve baharlar taşır günümüze:

Bahar taşıyan kervanlar çeşitli yerlerden geçti
Bir gün ufukta göründü bir gün derinlerden geçti
...
Kalktı Çin’den kalktı Hint’ten, sayısız ülke içinden
İpekyol’dan demir yoldan mamur derbederden geçti
...
Kervancı günün birinde bulunca ballar balını
Hakikatin ışığında bağlandığı yârdan geçti
...
Sardı bütün kâinatı yüce Resul’ün himmeti
İnsanlık arındı kirden sanki bir nehirden geçti
...
Kervanımın güzergâhı, seyri bir ibret levhası
Bin romana sığacaklar bil ki bir ömürden geçti

M. Hulusi Öcal Ağabeg’e, şiiri ve şifası eksilmeyen bahar ülkelerinde geçecek nice uzun ömürler dilerim.

Yusuf Demirkol ve M. Hulusi Öcal Birlikte

f .w&r 1.r.€} Sz .N%zÆ Svuz ‘ ‘ r~ r€Ry~ vuM}>Yv~ vuü€ Nr ‘ .v.†}v.z

dv}ryruuz€N?Kö] Vc
jv.v}er.zyR.r. †.~ rt †

Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani Hazretleri'nin hayatı hakkında hemen hiç bilgi yok gibidir. Doğum tarihi, babasının adı, Hemedan'dan ne zaman geldiği, kimin halifesi olduğu hakkında ne yazık ki yazılı bir belge bulunmamaktadır. Keza evliyaların hayatlarının anlatıldığı menkıbe ve tezkire konulu kitaplarda da ona ait bilgi yoktur. Bunun sebebini de İran'da yeteri kadar tanınmamış olabileceğine bağlıyoruz. Sadece anlatılanlara göre adının Ahmed olduğu ve Hemedan'dan geldiği kabul edilmektedir.

Türbesi kendi adıyla anılan tarihi mezarlığın ortasında bulunuyor. (Fotoğraf 1-2-3)

Mezarın üzerinde açık bir kitabe bulunmuyor. Daha önceden kitabesi var idiyse de bu kitabe günümüze ulaşmamıştır. Zaman içinde yapılan restorasyonlar sırasında kaybolmuş olmalıdır. Sadece mezarın etrafını çevreleyen Kûfi yazıyla yazılmış Ayet el-Kürsi bulunuyor. Günümüzde mezarın üstüne örtülen yeşil örtüden dolayı ayet görünmemektedir. (Fotoğraf 4-5-6-7). Mezarın ayak tarafında Arapça olarak *“mine'l-hicri es-sene sitte ve sittemietin”* yazılı okunmuştur. Yani **“hicri 606 yılı”**; miladi karşılığı olarak 1209-1210 yılına geliyor. Bu kitabe parçasına göre Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani 1209 yılında vefat ederek buraya ilk kendisi gömülmüştür. Mezarlık daha sonra onun adıyla anılmaya başlanmış ve 801 yıldan beri kullanılmaya devam ediyor.

38 yıldan beri türbedarlık görevini yürüten Hacı Osman Hafız'ın dediğine göre, türbeyi hayırsever biri restore ettirmiştir. Türbenin müdavimleri arasında Urfa dışından gelenler de bulunuyormuş; özellikle Sivas'ın Zara ilçesinden.

Urfa Şer'i Mahkeme Sicillerinin 10 Şaban 1314 (15 Ocak 1897) tarihli ve 20 numarada kayıtlı bir yazıda **“...Bediüzzaman Şeyhizâde Salih Efendi...”** ifadesinden anlaşıldığına göre türbeye

hizmet edenlere **“Bediüzzaman Şeyhizâdeler”** denilmiştir.

“Bediüzzaman” kelimesi **“çağının güzelliği”** anlamında Arapça tamlama. Tarihte bazı kişilere taraftarları tarafından verilen bir lakap, daha çok dini ilimlerde yüksek derecede olan kişilere verilmiştir. Said-i Nursi Hazretleri de bu lakapla anılmıştır.

Bu zatın bağlı olduğu yer olan Hemedan, günümüzde İran'ın 30 eyaletinden biridir. 12. yüzyılda Horasan, Buhara ve Semerkand gibi çok önemli şehirler arasında, ilim ve tasavvuf erbabı şahsiyetlerin yetiştikleri önemli bir şehir. Kâtip, şair ve dil bilgini Abdurrahman el-Hemedani (vef. 939); Fıkıh âlimi Ömer b. Said el-Hemedani (vef. 1264); büyük veli ve fıkıh âlimi Ayn-ül Kudat Hemedani (vef. 1131); Nakşibendi tarikatı büyüklerinden ve silsile-i aliyyenin (yüksek soy zincirinin) 8. halkası olan Yusuf-ı Hemedani (1048-1140) Hazretleri Hemedan'da yetişen ünlü kişilerdir. Bilindiği gibi Yusuf-ı Hemedani Hazretleri Türkistanlı ünlü evliya Hoca Ahmed Yesevi (1093-1166) Hazretleri'ni yetiştirmiştir.

Gerek Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani ve gerekse türbesi Urfa'nın güneyinde bulunan yine İran asıllı Şeyh Mes'ud el-Nişaburi (Nişabur, İran'ın kuzeydoğusundaki Horasan eyaletinde bir şehir) muhtemelen çağdaş idiler ve Eyyubiler hâkimiyeti döneminde dini ve tasavvufi bilgileri yaymak amacıyla Urfa'ya gelmişlerdi. Şeyh Mes'ud el-Nişaburi, Urfa'ya geldiğinde şehrin güneyindeki dağların arasında bir tekke yaptırmış ve kendi eliyle de içme suyu ihtiyacını karşılamak için bir sarnıç kazmıştı. Sarnıcın kazılmasıyla ilgili günümüze ulaşan Arapça kitabeye göre, sarnıcın kazılma işi Hicri 579, Miladi 1183 yılında tamamlanmıştır. Şeyh Mes'ud hakkında da ne yazık ki yeterli bilgiye sahip değiliz. Yalnız Şeyh

Mes'ud'un Hoca Ahmed Yesevi'nin halifelerinden biri olduğu tahmin edilmektedir. Acaba Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani de Hoca Ahmed Yesevi'nin halifelerinden miydi? Bu konuda da yazılı bir belge yoktur, ancak çağdaş olduğunu tahmin ettiğimiz her iki alp eren evliyanın da Hoca Ahmed'in halifeleri olduğuna inanıyoruz. Şeyh Mes'ud'un türbesiyle birlikte aynı mekânda olan tekkesi günümüze ulaşmıştır, ancak Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani'nin tekkesinin nerede olduğuna dair bir bilgi ve belge günümüze ulaşmamıştır.

Sonuç olarak 12. yüzyılın son çeyreğinde İnan'ın Hemedan şehrinden Urfa'ya dini ve tasavvufu yaymaya gelmiş olan Hoca Ahmed Yesevi'nin halifelerinden biri olduğunu sandığımız Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani Hazretleri (?-1209), vefat ettikten sonra gömüldüğü yer, daha sonra başkalarının da gömülmesiyle bir mezarlık haline gelmiş ve onun adıyla yani "Bediüzzaman Mezarlığı" olarak günümüze ulaşmıştır. Bu yüce zata ait geniş bilginin Osmanlıca belgelerinde bulunabileceğine inanıyoruz.

Türbenin girişinde altı kişinin namaz kılacağı küçük bir mekân ve solda da şifa olması ümidiyle suyu teberrüken içilen iki küp bulunmaktadır. (Fotoğraf 8)

Günümüzde ziyaretçisi çok olan bu türbeye, insanlar akın ederek, maddi ve manevi sıkıntılarının gitmesi ve dileklerinin kabul edilmesi için bu zatın yüzü hürmetine dua etmektedirler.

Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani Hazretleri'nin halk arasında anlatılan bir kerameti şöyledir:

"1925 yılında Şapka ve Kıyafet Devrimi yapılmıştır. Devrimlerin bir parçası olan bu

kanunla başlık olarak sadece şapka takılması kabul edilmiş, belirli tipte kıyafetlerin giyilmesi ise yasaklanmıştır.

Dönem, İsmet İnönü'nün 2. Başbakanlığı (1925-1937) dönemidir. Devrimler büyük bir titizlikle uygulanır. Kimseye tolerans tanınmaz. Şüpheli görünenler veya ihbar edilenler ifade için hemen karakola götürülür ve oradan çıkması kolay olmazdı.

Kerkük'ten gelerek Urfa'ya yerleşmiş olan Nakşibendî Halifesi Şeyh Abdurrahman Efendi (vefatı 1932), bir ihbardan dolayı şapka ile ilgili ifadesi alınmak üzere Sarayönü'nde bulunan karakola götürülür. Bunu duyan halifesi Hacı Müslüm Hafız Efendi (vefatı 1958) müşşidinin karakoldan kurtulması için Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani Hazretleri'nin türbesine gider ve durumu anlatarak ondan yardım ister. Bediüzzaman Hazretleri keramet göstererek mezarından yarı vücuduna kadar çıkar ve Hacı Müslüm Hafız Efendi'ye: "Hafız, nedir bu telaşın?" der. Hafız Efendi de: "Müşşidimizi karakola götürdüler" der. Bunun üzerine Bediüzzaman Hazretleri: "Müşşidini biraz önce bıraktılar, korkacak bir şey yok. Onun sahipleri daha kuvvetli çıktılar, bize gerek kalmadı" der. Bu haberi alan Hafız Efendi türbeden çıkar ve müşşidinin yanına gider. Şeyh Abdurrahman Efendi'ye karakolda saygılı bir şekilde davranılmış ve ifadesi alındıktan sonra hemen serbest bırakılmıştır."

Bediüzzaman Ahmed el-Hemedani Hazretleri'nin Urfa'nın manevi koruyucularının önderlerinden olduğuna inanılır.

Referanslar:

Mahmut Karakaş, **Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri**, Şanlıurfa 1996, s. 39

http://silsile.tr.gg/yesevi_-hazreti-turkistan.htm

<http://www.sadakat.net/evliyalar/index.html> (Ahmed Yesevi maddesi)

<http://www.sadakat.net/evliyalar/index.html> (Yusuf-ı Hemedani maddesi)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bedi%C3%BCzzaman>

<http://www.gonullersultani.net/AR/AltinSilsile/9.html>

<http://www.sufism.20m.com/yesevi.htm>

1

Sz1

j ^ † ^ v & ^ † r €

Rsu^ }ry kv' r | M] á
kz.r.r†^ yv€uzz

Bazı insanlar "Tarih gibi" dirler.

Hiç konuşmazlar ama size ne oldukları hakkında birçok ipucu verirler.

Suskundurlar; bu, dilleri olmadığından değil.

Öylesine mütevazıdırlar, öylesine müteveffadırlar.

Cisimleri bahse konu olmasa da, isimleri hoş bir nağme bırakır kulaklarda...

Onu ilk gördüğümde takvimler 1990 yıllarının baharını gösteriyordu.

Yazın sırtında ceket, kışın Komiser Kolombo'nunkine benzer bir pardösüsü ve yaz- kış başından takkesi hiç eksik olmazdı bu adamın.

İri iri gözleri, yüzünü gölgeleyen kocaman bir burnu vardı.

Kültür sanatın icra edildiği her ortamda onu görmek mümkündü.

Artık birçokları gib onu bu tarz giyimiyle her ortamda görmem beni şaşırtmıyordu.

Ama içimden gelen bir ses zaman zaman, beni farklı düşünmeye sevk etmiyor değildi.

Kimdi bu adam?

Neyin nesiydi?

Bu köylü- şehirli arası giyimli adamın Güzel Sanatlar Galerisi'nde her defasında ne işi vardı?

Konferanslarda, panellerde, şiir dinletilerinde ne işi vardı?

Hem bu adam "ne anlar böyle işlerden" diyen bir sestü içimden gelen.

Oysa çok sonra anlayacaktım, içimden gelen bu sesin, alt kimlikle üst kimliği barışık olmayan insanların sesi olduğunu.

Her şeye şekilsel olarak bakan, kılık kıyafete göre tavır takınan, ona göre değer ve kıymet veren bir toplumda yetişmenin getirdiği bir tavrın sonucu bu...

İyi veya kötü değer yargılarının sorgulanmadığı bir toplumda yaşamının bedeliydi...

Böylesine bir halin tezahürüydü benimkisi...

Bu adam, bu şehir için ne ifade ediyordu acaba?

Cismini birçok ortamda görüyordum ama ismini henüz bilmiyordum bu garip adamın?

Aslına bakarsanız İsmi merak etmişim ama ismini bir türlü birilerine sormamış/soramamışım.

Acep aynaya bakıp “sırrı” hakkında yorum yapmak, biz acizlerin işimiydi inanın onu da bilemiyorum...

Güzel Sanatlar Galerisinde bir sergi açılışında, yanımda duran bir beyefendiye:

“Kim bu adam”? Dedim

Beyefendi, efendice gülümsedi, sonra kulağıma eğilerek:

Yusuf dedi!

Yusuf mu?

Evet. Yusuf...

Yusuf dediysek, kardeşleri tarafından kuyuya atılan, bir kervan tarafından bulunan, sonra köle pazarında satılan, daha sonraları da Mısır sultanı olan “Yusuf” değil elbette... Bahse konu olan “Yusuf”; Yusuf Demirkol ağabey.

Urfa'nın dertleriyle dertlenen!

Kederleriyle kederlenen, Yusuf Demirkol...

Onu kâh bir sergi açılışında, kâh bir konferansta, kâh bir panelde, kâh...

Öylesine yılmaz, yorulmaz bir kültür sevdalısı.

Hali vakti yerinde olup, tek başına mütevazı bir yaşam süren, mert bir adam, cömert bir adam Yusuf Demirkol.

Hani “adam gibi bir adam” derler ya işte öyle bir adam.

Tek kusuru yazın bakımından fazla üretken olmaması, bu konuda hayata küsmesi, bir kenara köşeye çekilmesi, sadece iyi bir dinleyici, iyi bir izleyici olması.

Bu şehirde birçok insanın varlığından dahi haberdar olmadığı bir gönül insanı.

Öğrencilik yıllarında ve sonrasında başlayarak Üstat Necip Fazıl'ın hiçbir konferansını kaçırmaması onun için en unutulmaz anılar.

Bize o günleri naklederken, gözleri dalıp dalıp geçmişin derinliklerine dalıyor.

İstanbul Üniversitesi Fars ve Arap dili bölümünü bitirdikten sonra, Şehzadeler Şehri Amasya'ya tayin oluyor, orada Beyazıt Külliyesi'nde memur olarak göreve başlıyor. Burada dört-beş yıl memur olarak çalışıyor, daha sonra Gaziantep'e tayini çıkıyor. Burada da yaklaşık bir-iki yıl çalıştıktan sonra, hiç sebep yokken memuriyetten istifa ediyor. İstifadan sonra bazı dostları;

“Yusuf bak bu kadar çalıştın, gel sana maaş bağlayalım” deseler de, o buna karşı çıkıyor ve nedenini de şöyle açıklıyor:

“Benim babamdan kalma iyi-kötü birkaç parça tarlam var, geçimimi bununla sağlıyorum, insanlar helali öğrensin, helalinden yemeyi öğrensin diye bu teklifinizi kabul etmiyorum, yerime bir gariban girer çalışır, maaşı alır, çoluk çocuğunun rızkını temin eder”

Bu durumu açıklarken bu gün bile, hiçbir pişmanlık duymuyor.

Hazıra konmayı, alavere-dalavereyle kendilerine maaş bağlatanları, sahte çürük raporuyla devleti kandıranları, mali durumu yerinde olup da yeşil karttan medet umanları, akla hayale gelmeyen dolapları çevirenleri, çalanları ve çırpanları yadırgıyor, hatta lanetliyor.

Bu davranışıyla herkese adeta ders veriyor.

Aslına bakarsanız kendine yakışanı yapıyor, asil olmanın gereklerini sergiliyor.

İçinde yaşadığımız toplumun, çürümüş değer yargılarıyla alay ediyor.

O şimdilerde, kenarda köşede unutulmuş, kendi halinde yaşayıp giden bir münzevi. Aynı zamanda nevi şahsına münhasır bir şehir portresi...

Halil-ür Rahman gecesinde sesiz, sakin ve dingin.

“Kendi kuşağının değer yargılarından nasiplenmiş” bir eski zaman adamı.

Bu, kadir kıymet bilmez şehrin sanal kahramanı.

Fakiri, gidip evinde bulan ve yardım elini uzatan bir hayırsever.

Bunu yaparken “Kul ile Allah arasında” kalması gerekenleri de çok iyi bilen ve bunu gizleyen bir “İbrahim-i”...

İbrahim dedikte:

“Hani bir zamanlar İbrahim Peygamber'in sofrasına vakitsiz gelip oturan misafirler vardı ya... Hani, hiçbir şey yemeyen içmeyen o nurani varlıkların hal ve tavırları, İbrahim peygamberi endişeye sevk etti ya... Sonra semiz bir buzağıyı ateşte kızartarak onlara sundu, onların buna el sürmemesinin getirdiği endişe...

İşte Yusuf ağabeyde yolda kalmışa, fakir fukaraya yardım ederken böylesine her zaman bir telaş içersinde. Çünkü o hemşerisi Halil İbrahim'in sofrasından nasiplenmiş bir ermiş. Telaşı bundan ağabeyin...

Misafirlerine bir şey ikram ederken, daima böylesi bir “hal” üzerinde olmuş...

O, yalnızlığın Allah'a mahsus bir şey olduğunu biliyor, lakin yalnız olmayı, yalnız kalmayı da biraz seviyor, onun için dünya evine girmemiş.

O Allah'ın İbrahim'e; “Halilim” dediği bu şehirde büyümüş.

İbrahim'in işaret parmağını uzatarak;

“Bunlar benim tanrım olamaz” dediği bol yıldızlı coğrafyanın çocuğu...

O, ömrünü böylesi bir coğrafyanın sokaklarında çarşılarında tetirbelerinde, hanlarında, geçirmiş. Susuzluğunu Harrahman'da, yorgunluğunu Mecmel- Bahr'da, çocukluğunu yüksek duvarlarla çevrili Urfa evlerinde, gençliğini dağ yatılarında, rüyalarını sıcak yaz aylarında bol yıldızlı dam yatılarında geçirmiş.

Onu her sabah, aynı saatte, Harrahman'da, Rızvaniye'de, İbrahim Dergâh'ında, koltuğunun altına sıkıştırdığı zamane gazeteleriyle görürsünüz.

O sanki yakıtsız çalışan ve ağır ağır ilerleyen bir araba gibidir.

Onu o haliyle uzaktan uzağa seyredebilirsiniz.

Rahvan yürüyüşlü asil atların gidişiyle görebilirsiniz.

Onu tek göz çalışma odasında ziyaret edebilir, hal hatır sorabilir, Allah'ın en güzel selamıyla, selamlayabilirsiniz.

Onun onarım bekleyen kırık kalbi, tertemiz yüreği, sizinle iki sohbet sonrası, hızla ama hızla çarpabilir.

Ahh Yusuf Ağabey ahh!

Senin gibi, tam bir teslimiyet içersinde yaşamayı ve günü geldiğinde ölmeyi ne kadar çok isterdim!

Bu memleket senin ve senden öncekilerinin kıymetini bilmedi/bilemedi.

Büyük ihtimalle senden sonra gelecek olanların da kıymetini bilmeyecek/bilemeyecek.

Ne olur bizi affet...

Affet bizi Yusuf Ağabey...

Senin kadar, bu memlekete sevdalanamadık, senin gibi fakir fukaranın duasını alamadık, senin gibi bir ömür boyu helal lokma arayamadık...

Affet bizi ağabeyim, affet!

Yr }z1

\ r . r . u ^ ~ r €

Rsu^ }ry SR] R\
Yr}l N }z ...R.r. f. r t f
Sv†v| r . P%kd ' j r' r...

Babası Fahri Karaduman'la 3 yaşında
K.Maraş'taki evlerinde çekilmiş fotoğraf

Bülent Ersoy ve Halil Karadun

Halil Karaduman 1959 yılında Urfa / Birecik'te doğdu. Babası Fahri Bey, mesleği gereği Gaziantep'e yerleşince yaşamını orada sürdürdü.

Kanun sanatçısı olan babasından 5 yaşından itibaren kanun ve müzik dersleri almaya başladı. İlk çaldığı türkü "Dolana ay dolana" isimli Urfa türküsüdür. İlkokulda Seher öğretmeni ve Namık Kemal Alper Öğretmeni kendisiyle çok ilgilendi. Aynı zamanda annesinin de müzik bilgisinden faydalandı.

Orta ve Lise öğrenimini Gaziantep'te tamamladı. Tatil dönemlerinde Urfa, Viranşehir, Mardin, Kahramanmaraş, Antakya, Kilis yörelerinde gazino ve pavyonlarda dönemin Ankara'dan ve İstanbul'dan gelen ünlü sanatçılarıyla çalışarak kendini geliştirdi. Sürati ve dayanıklılığı arttırmak için ellerine demir ağırlıklar bağlayıp sürekli kanun çalıştı.

Konservatuar okumak ve TRT'ye girmek hayali ile 1977 yılında İstanbul'a geldi. Aynı yıl İ.T.Ü. Devlet Konservatuarı Temel Bilimler Bölümü'ne girdi. Bu bölümü birincilikle bitirdi.

1981 yılında küçük yaştan beri hayalini kurduğu TRT İstanbul Radyosu sınavlarına girip kazandı ama devam etmedi. Çünkü serbest çalışmak onun müziğini daha rahat ve iyi anlatmasına ortam hazırlıyordu.

İstanbul'a geldiği tarihten itibaren plak ve kaset dünyasında yönetmen, bestekâr ve kanun refakati olarak yerini aldı. Türkiye'deki üst düzey bütün solistlerle gerek plak, gerekse sahne çalışmalarını

Halil Karaduman Şanlıurfa Belediyesi'nce davet edildiği 2007 yılında Şair Nabi Kültür Merkezi'nde verdiği resitalde...

yaptı. (Zeki Müren, Bülent Ersoy, Müzeyyen Senar, İbrahim Tatlıses, Sezen Aksu, Zülfü Livaneli bu sanatçılardan bazılarıdır.)

Bilhassa; Zülfü Livaneli ile birlikte yaptığı çalışmalar sanatçının yurtdışına açılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda dünyanın çeşitli yerlerinde yabancı orkestra ve şarkıcılarla konserler vermektedir. Yurtdışında yabancı orkestralar ve yabancı müzisyenlerle çalışmalar yaptı. Bu çalışmaların neticesinde Amerika, Yunanistan, Ürdün, Tunus, Lübnan ve Suriye olmak üzere 100 den fazla Kanun öğrencisi vardır. Halen bu ülkelerdeki konservatuarlarda verdiği derslerin yanı sıra özel konserler ve seminerlere katılmaktadır.

Türkiye'nin yetiştirdiği dünyaca ünlü kanun sanatçılarından Halil Karaduman MESAM üyesi olup T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı kanun sanatçısı görevini de sürdürmektedir.

Sanatçının çok sayıda sözlü eseri vardır. Bunlardan bazıları; Devlerin Aşkı, Rüyalarda Buluşuruz, Kutupta Yaz Gibi, Leyla vs dir.

Türkiye'de üç tane, Amerika'da bir tane, Yunanistan'da iki tane enstrümantal CD'si bulunmaktadır. Kanun icrasına yepyeni bir stil getiren sanatçı bu arada bir de kanun metodu yazmıştır.

Yurtdışında çalıştığı bazı sanatçılar ve müzisyenlerde bazıları Zubin Mehta, Mikis Teodarakis, Maria Faranduri, Hırsto Triamulis, Geora Faidman, Al di Meola, Habib Chan, Lizbeth List'dir.

Genlerden olsa gerek, Halil Karaduman'ın 4 kardeşi de ünlü birer müzisyendir. Adnan Karaduman ve Fahri Karaduman keman sanatçısı; Ateş Karaduman ve Müslüm Karaduman ise kanun sanatçısıdır.

Babası Fahri Karaduman ile Urfa'da çalıştığı bir dönemde tanışmıştım. Efendi, mütevazi, alçak gönüllü Kanun ustası Fahri Karaduman'ın değerli oğlu Halil Karaduman dostuma sağlıklı, mutlu bir ömür ve sanat yaşamında başarı dolu yıllar diliyorum.

Halil Karaduman'ın Eserlerinden Bir Bölümü

Eser	Beste	Söz	Makam
İki gönül bir olunca	Halil Karaduman	Sami Derintuna	Nihavend
Kutupta yaz gibi	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Muhayyer kurdi
Kendimi zor Tutuyorum	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Nihavend
Yesinler	Halil Karaduman	Halil Karaduman	Müstear
Sanma başka bir sevgiliyle şu kalbimi avuturum	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Bayati
Götür	Halil Karaduman	Yalçın Polat	Karciğar
Seni düşünüyorum aklımda hep gülüşün	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Nihavend
Devlerin aşkı	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Kürdi
Rüyalarda buluşuruz	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Nihavend
Yokluğun her dakika ölüm demek, gitme kal	Halil Karaduman	Ümit Yaşar Oğuzcan	Muhayyer kurdi
Leyla	Halil Karaduman	Ahmet Hamdi Tanpınar	Kürdi
Hayret bir şeysin	Halil Karaduman	Metin Alkanlı	Nihavend
Sultanım	Halil Karaduman	Yalçın Benlican	Hicaz
Yorulдум	Halil Karaduman	Yalçın Benlican	Kürdi
Şarkılar yoruldu	Halil Karaduman	Ahmet Selçuk İlkan	Segah
Çiti piti sevgilim	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Nihavend
Bir sen birde ben	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Hicaz
Yarım kalan şarkı	Halil Karaduman	Erdogan Hepaşar	Nihavend
Götür beni	Halil Karaduman	Cemal Safi	Nikriz
Canımsın	Halil Karaduman	Halit Çelikoğlu	Uşşak
Gitme bu akşam	Halil Karaduman	Şakir Askan	Hicaz
Unuttum diyemem gönlüm incinir	Halil Karaduman	Ahmet Selçuk İlkan	Hicaz
Nereye gidiyorum	Halil Karaduman	A. Aşkın Tuna	Hicaz
Günışığı	Halil Karaduman	Aşkın Tuna	Kürdi

NİHAVEND ŞARKI

Müzik : HALİL KARADUMAN

Söz : A. AŞKIN TUNA

Usûlü: SOFYAN

♩ = 96

(RÜYALARDA BULUŞURUZ)

Yıllar Var ki Biz Seninle Bakışarak Konuşuruz

1

Aranagmesi

2) ♪

4

1 2

8

1)

Yıl lar var ki biz se nin le ba kı şa rak ko nu şu ruz

10

Sev dâ lan mış kal bi miz le Rü ya lar da bu lu şu ruz

12

Bu şar kıy la ka vu şu ruz

14

(Saz.....) (Saz.....)

18

Aşk gü lü müz sol sa bi le (Saz.....)

20

Gö zü müz yaş dol sa bi le (Saz.....)

(RÜYALARDA BULUŞURUZ)

RÜYALARDA BULUŞURUZ

- 1 -
YILLAR VAR KI BİZ SENİNLE
BAKIŞARAK KONUŞURUZ
SEVDALANMIŞ KALBİMİZLE
RÜYALARDA BULUŞURUZ
BU ŞARKIYLA KAVUŞURUZ.

Nakarat:
AŞK GÜLÜMÜZ SOLSA BİLE
GÖZÜMÜZ YAŞ DOLSA BİLE
ZAMAN GEÇMİŞ OLSA BİLE
RÜYALARDA BULUŞURUZ
BU ŞARKIYLA KAVUŞURUZ.

- 2 -
HIÇ KİMSEYE SÖYLENMEDEN
HASRETİMİZ BİLİNMEDEN
GİZLİ GİZLİ GÖRÜNMEDEN
RÜYALARDA BULUŞURUZ
BU ŞARKIYLA KAVUŞURUZ.

(A. Aşkın TUNA)

KÜRDİ ŞARKI

Müzik : HALİL KARADUMAN

Söz : A. AŞKIN TUNA

♩ = 100

(DEVLERİN AŞKI)

Uykusuz Gecenin Ortasında

1

Aranâğmesi

5

Uy ku suz ge ce nin or ta sın da dü şün

9

ce le rim sa na tut sak (Saz.....) Uy ku sak (Saz....) Her şe

12

yi ka bul len mem çok zor Gü neş ay rı lık la do ğa

15

cak (Saz....) Her şe cak (Saz.....)

18

.....) Dev le rin aş kı bü yük o lur Ya da ğ

21

lar yer le bir o la cak Ya kı ya met ler ko pa cak Ya da dün

Kürdî Şarkı
(Sayfa -2)

Halil Karaduman

(Devlerin Aşkı)

ya ba ta cak Sen den öy le ay rı la ca
ğım Dev le ğım (Saz.....) SON

Turhan Taşan

- 1 -

UYKUSUZ GECENİN ORTASINDA
DÜŞÜNCELERİM SANA TUTSAK
HER ŞEYİ KABULLENMEM ÇOK ZOR
GÜNEŞ AYRILIKLA DOĞACAK.

Nakarat:

DEVLERİN AŞKI BÜYÜK OLUR
YA DAĞLAR YERLE BİR OLACAK,
YA KIYAMETLER KOPACAK,
YA DA DÜNYA BATAcak !
SENDEN ÖYLE AYRILACAĞIM.

-2-

ŞİMDİ ÇOK İYİ ANLIYORUM
NEFES ALMAK DEĞİLMİŞ YAŞAMAK
ATEŞLERDE KALMAK GİBİ BİR ŞEY
BÖYLESİ SEVERKEN AYRILMAK.

(A. Aşkın TUNA)

TRT Repertuar No:12219

MUHAYYER KÜRDİ ŞARKI

Usûlü:SOFYAN

Müzik : HALİL KARADUMAN

Söz : ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN

♩ =

YOKLUĞUN HER DAKİKA ÖLÜM DEMEK

Aranâğmesi

Yok lu ğun her da ki ka ö lüm de mek git me kal

(Saz.....) git me kal git me kal (Saz.....)

Has re tin da ha yüz yıl din me ye cek

git me kal (Saz.....) git me kal

be nim le kal (Saz.....) (Meyan Sazl.....)

.....

TRT Repertuar No:12219

Muhayyer Kürdî Şarkı
(Sayfa -2)

Halil Karaduman

Yokluğun Her Dakika Ölüm Demek

33
.....) Ye ti şir sen den u zak

37
yıl lar dır kah rol du ğum (Saz.....)

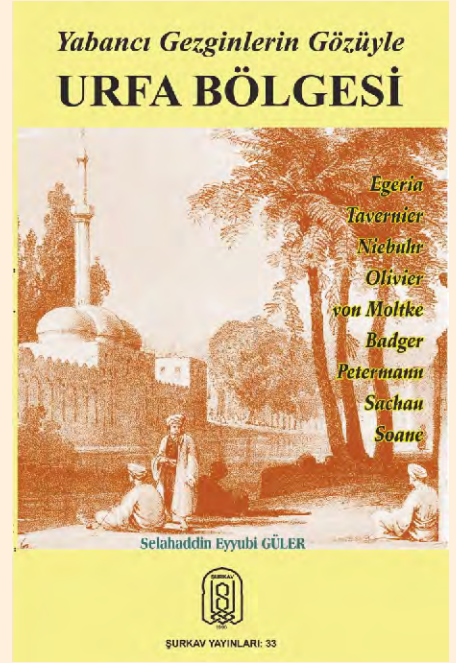
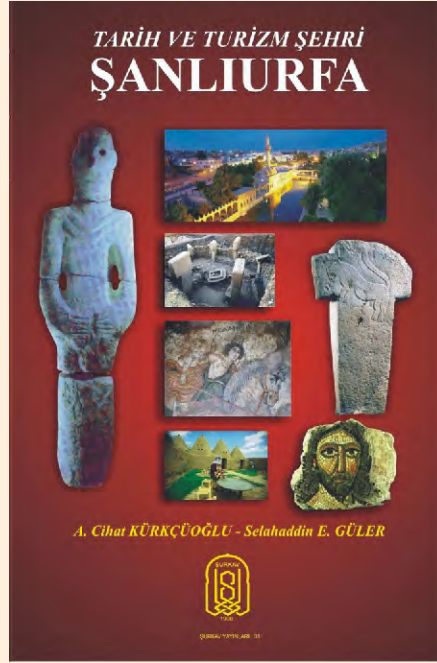
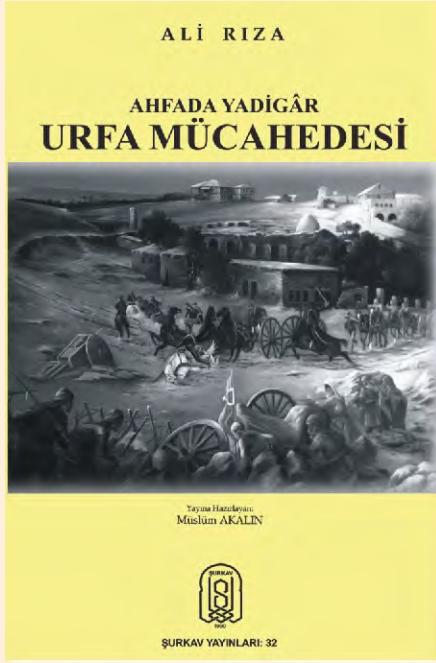
40
git me kal git me kal (Saz.....)

44
Ay rıl ma hiç ya nım dan ne o lur

47
git me kal (Saz.....) git me kal *tr*

51
be nim le kal (Saz.....) **SON**
Turhan Taşan

YOKLUĞUN HER DAKİKA ÖLÜM DEMEK, GİTME KAL
HASRETİN DAHA YÜZ YIL DİNMEYECEK, GİTME KAL (BENİMLE KAL)
YETİŞİR SENDEN UZAK YILLARDIR KAHROLDUĞUM
AYRILMA HIÇ YANIMDAN, NE OLUR GİTME KAL (BENİMLE KAL)
(Ümit Yaşar OĞUZCAN)

ŖURKAV tarafından "Ahfada Yedigâr Urfa MücahedeŖi", "Yabancı Gezginlerin Gözüyle Ŗanlıurfa", Tarih ve Turizm Ŗehri Ŗanlıurfa" isimli 3 adet kitap basımı yapılarak Kültür hayatımıza önemli bir katkı sađlanmıŖtır.

Tarih AraŖtırmacısı ve Avukat Müslüm Akalın tarafından çevirisi yapılan "Ahfada Yedigâr Urfa MücahedeŖi" isimli kitapta; 1919 yılında İngilizler ve daha sonra Fransızlar tarafından iŖgal edilen Ŗanlıurfa'nın kurtuluŖ mücadelesinde gösterdiği gayret ve Ŗanlıurfa'nın milli mücadele dönemine ait olaylar yer almaktadır.

Yerel Tarih AraŖtırmacısı Selahaddin E. GÜLER tarafından hazırlanan "Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa Bölgesi" isimli kitapta; 200300 yıl önceki

Ŗanlıurfa'yı, Birecik ve Suruç'u yakından inceleyerek görme merakıyla Urfa'ya gelen birçok batılı gezginden dokuz tanesinin, buradaki kültürel zenginliğin, tarihi ve dini eserlerin gözlem notlarından oluşmaktadır.

Harran Üniv. Fen Ed. Fak. Öğr. Üyesi Yrd.Doç.Dr. A. Cihat Kürkçüoğlu ve Yerel Tarih AraŖtırmacısı Selahaddin Eyyubi Güler tarafından hazırlanan "Tarih ve Turizm Ŗehri Ŗanlıurfa" isimli kitapta; Ŗanlıurfa'nın coğrafyası, tarihçesi, arkeoloji ve tarih turizmi, inanç turizmi, kiŖ turizmi, termal turizmi, orman kaynakları ve av turizmi, su sporları turizmi, parklar, dinlenme ve mesire yerleri, folklor, Haleplibahçe mozaikleri, alışveriş yerleri, geleneksel el sanatları, yöresel yemekler ve tatil beldesi Halfeti gibi değerlerin tanıtımı ile fotoğraflar yer almaktadır.

f c \ Rg j v € z İ z .ler .zyz IV % b v † ‡ .r.† C€ € € r İ r } r u

Bugüne kadar 75 tarihi yapıyı restore ederek kültürel mirasın yaŖatılmasına katkı sağlayan ŖURKAV tarafından "Turizm Altyapısı Mali Destek Programı" kapsamında Karacadağ Kalkınma Ajansı'na sunulmuŖ olan "Geleneksel Tarihi Urfa Evi Restorasyonu ve Mahalli Yemek Kültürünün Tanıtılması ve YaŖatılması Projesi" kabul edilerek restorasyon çalıŖmalarına başlanıldı.

Ŗanlıurfa Valisi ve ŖURKAV Başkanı Nuri OKUTAN'ın talimatı ile hazırlanan proje ile Geleneksel Urfa Evi'nin onarılarak yaŖatılmasıyla, hem turizm sektörüne kazandırılması, hem de gelecek kuşaklara kültür mirası olarak bırakılması amaçlanmıŖtır.

Restorasyonu yapılacak Urfa evi Balıklıgöl'ün arkasından geçen cadde üzerinde bulunmaktadır. Temmuz 2011'de Restorasyon çalıŖmalarının bitirilmesi planlanan evde yerli ve yabancı ziyaretçilere yöreye

özgü "mahalli yemek kültürü" tanıtılarak, tarihi bir ortamda yeme içme ve dinlenmeleri sağlanacaktır.

Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, 'Dede Garkın'ın 13. yüzyıl Anadolu'sunun en önemli şahsiyetlerinden biridir. Orta Asya'dan göç eden Oğuz Türkmen Alevi boyları, tarihi İpek yolundan göç ederken Urfa'yı, özellikle Viranşehir Derik arasında bulunan bölgeyi yerleşim yeri olarak seçmiştir. Tebriz'e, Musul'a Halep'e, Anadolu'nun iç bölgelerine oradan da Balkanlara göç eden Türkmen topluluklarının organizasyonunu yapan bir erendir. Bu örgütlenmenin sonuçlarından bir tanesi Anadolu ve Balkanların Türk ve Müslüman yurdu olmasıdır.

Dede Garkın kimdir?

Dede Garkın 13. yüzyıl Anadolu'sunun en önemli şahsiyetlerinden biridir. Orta Asya'dan göç eden Oğuz Türkmen Alevi boyları, tarihi İpek yolundan göç ederken Urfa'yı, özellikle Viranşehir Derik arasında bulunan bölgeyi yerleşim yeri olarak seçmiştir. Tebriz'e, Musul'a Halep'e, Anadolu'nun iç bölgelerine oradan da Balkanlara göç eden Türkmen topluluklarının organizasyonunu yapan bir erendir. Bu örgütlenmenin sonuçlarından bir tanesi Anadolu ve Balkanların Türk ve Müslüman yurdu olmasıdır.

II. Dede Garkın Sempozyumu

Şanlıurfa Valiliği tarafından 25-27 Mayıs tarihleri arasında Belediye Kültür ve Eğitim Merkezinde gerçekleştirilen sempozyuma, konuşmacı olarak, Prof.Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Doç.Dr. Tufan Gündüz, Doç.Dr. Ahmet Taşgın, Yrd.Doç.Dr. Adnan Çevik, Yrd.Doç. Dr. Salih Aydemir, Doç.Dr. Atlan Çetin, Yrd.Doç.Dr. Haşim Şahin, Yrd.Doç.Dr. Murat Çelikdemir, Yrd.Doç.Dr. Canan Seyfeli, Yrd.Doç.Dr. Mehmet Salih Erpolat, Dr. Ayşe Atıcı Arayancan ve Dr. İsmail Altıngöz katıldı.

Açılış konuşmalarında ilk olarak kürsüye çıkan Doç.Dr. Ahmet Taşgın, Türkiye, Suriye, Irak, İran'la bağlantılı olan Güneydoğu Anadolu bölgesinin bu entelektüel birikimin merkezlerinden biri olduğunu söyledi. Vali Nuri Okutan'ın, akademik etkisi yüzyıllar sürecektir bu toplantıya ev sahipliği yapmasının meseleye vukufiyetinden kaynaklandığını ifade etti. Taşgın, Vali Nuri Okutan'a teşekkür ederek, bu toplantının bir ilki oluşturduğunu ve bu toplantının Irak, İran, Suriye'den gelenlerle bilgi paylaşımını ortaya çıkaracağını sözlerine ekledi.

Irak Şebekleri adına Dede Muhammed, Irak Kakaileri adına Pir Ali Muhammed Derviş, İran Ehlihakları adına da Muhammed Ali Sultani ve Kısas Belediye Başkanı Ali Ersöz birer açılış konuşması yaparak, sempozyumun düzenlenmesinden duydukları memnuniyeti dile getirdiler.

Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan: İnsanoğlunun ilk mabedi inşa ettiği, ilk tarım yaptığı, buğday tohumunu toprakla buluşturduğu, bugüne kadar bilinen en eski medeniyet merkezi Urfa'da büyük dinlerin ortak ataları olarak gördükleri Hz. İbrahim'in yaşadığını, mesajının en önemli kısmını insanlığa buradan verdiğini, ateşe burada atıldığını, ateşin onu burada yakmadığını; putları burada kırdığını, tevhid mesajını buradan verdiğini belirtti. Bu mübarek beldenin Hz. Eyyub'un, Şuayb Aleyhisselam'ın, Musa Aleyhisselam'ın hemşerisi olmak gibi bir şerefe sahip olduğunu belirtti. Dede Garkın organizasyonunun yapılaşının esas amacının Şanlıurfa'nın tarihsel rolünü yeniden oynayacağına, burada doğan medeniyetimizin burada yeniden hayatıyet bulacağına, ihya olacağına olan inancı olduğunu ifade etti.

Vali Okutan konuşmasının devamında; "İran'ın, Irak'ın, Suriye'nin ve Türkiye'nin Dede Garkın ocağının ileri gelenlerini bir arada kaynaşmış olarak görmek bana çok büyük bir mutluluk veriyor. Bir yanda dört farklı ülkeden söz ediyoruz, bir yanda ortak akrabalık, inanç, kültür değerler ve duygularla bütünleşiyoruz. Kesrette vahdeti, çoklukta birliği yaşıyoruz. Bu tablo hepimize gurur vermeli ve bu dostluğu geliştirmek, pekiştirmek bizim insani, ahlaki ve vicdani borcumuz olmalıdır." dedi

Sempozyumun son gününde Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Eşi Demet Okutan ve İran, Irak, Suriye ve Türkiye'nin çeşitli kentlerinden gelen alevi inancının pirlerinin de yer aldığı gezi, ilk olarak Viranşehir ile Ceylanpınar arasında bulunan Aslan Baba türbesini ziyaretle başladı. Buradan Hacı Bektaşî Veli'nin kayb olduğu mekâna geçildi. Daha sonra, Viranşehir ile Derik arasında bulunan Dede Köyü'nde Dede Garkın'ın türbesi ziyaret edildi.

Akşam ise Tebriz'den gelen Grup Müştak, deyişlerden oluşan bir dinleti sundu. Nihat Yalçın ise derlediği kayıp birçok Dede Garkın deyişini ilk defa bağlama eşliğinde sundu.

ŞURKAV YAYINLARI

